

Procopius Caesariensis

CORPUS SCRIPTORUM HISTORIAE BYZANTINAE. (Bizans Tarihi Yazarları Külliyyatı.) EDITIO EMENDATIOR ET COPIOSIOR, (Düzeltilmiş ve genişletilmiş baskı,) CONSILIO B. G. NIEBUHRII C. F. INSTITUTA, (B. G. Niebuhr C. F. kararıyla/danışmanlığında kurulmuş [başlatılmış],) AUCTORITATE ACADEMIAE LITTERARUM REGIAE BORUSSICAE CONTINUATA. (Prusya Kraliyet Edebiyat Akademisi otoritesiyle [himayesiyle] devam ettirilmiş.)

PARS II. (Kısım 2.)

PROCOPIUS. (Prokopius.)

VOLUMEN I. (Cilt 1.)

BONNAE (Bonn'da)

IMPENSIS E. D. WEBERI (Ed. Weber'in harcamalarıyla [yayıncılığında])

MDCCCXXXIII. (1833.)

PRAEFATIO (ÖN SÖZ)

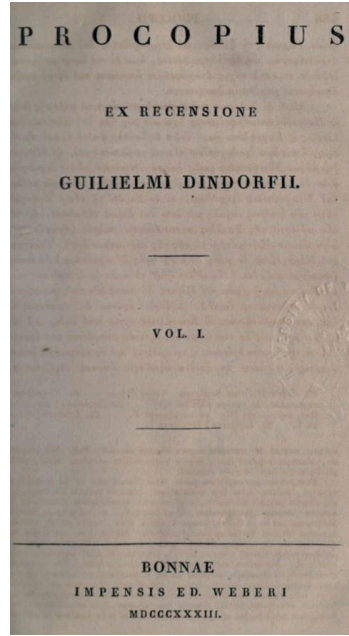
Procopius Caesariensis, Bizans İmparatoru I. Iustinianus döneminin (M.S. 527-565) en seçkin tarihçisi ve antik tarih yazıcılığı geleneğinin son büyük temsilcisidir. Filistin'in Caesarea (Kayserya) kentinde doğan yazar, klasik retorik ve hukuk eğitimi almış, bu donanımı sayesinde imparatorluğun en kudretli generali olan Belisarius'un danışmanlığına (adsessor) getirilmiştir.

Yazarın bu stratejik görevi, ona Bizans'ın Perslere, Vandallara ve Gotlara karşı yürüttüğü seferlere bizzat katılma ve olayları yerinde gözleme imkânı tanımıştır. Bu ciltte yer alan De Bellis (Savaşlar Üzerine) adlı eseri, sadece askeri bir kronik değil, aynı zamanda 6. yüzyılın siyasi, coğrafi ve etnografik haritasıdır. Procopius, eserinde klasik Grek tarihçileri Thukydides ve Herodot'un üslubunu takip ederek, olayların neden-sonuç ilişkilerini ve insan karakterinin tarihin akışına etkisini derinlemesine analiz eder.

Procopius'un anlatısı, Bizans'ın sınır boylarında yaşayan halklara dair sunduğu paha biçilemez bilgilerle de öne çıkar. Özellikle Mezopotamya ve Suriye

ölleriindeki Saraceni (Araplar) kabilelerinin yaşam tarzı, dini inançları ve Bizans ile kurdukları diplomatik dengeler hakkındaki kayıtları, İslam öncesi dönem tarihçiliği için en temel birincil kaynak niteliğindedir.

Elinizdeki bu Bonn edisyonu, Ludwig Dindorf'un titiz çalışmasıyla hazırlanmış olup, orijinal Yunanca metni tam sadakatle sunarken, karşılıklı sayfalarda yer alan Latince çevirisiyle metnin filolojik ve tarihsel derinliğine nüfuz etmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu eser, geç antik çağın dönüşümünü ve modern dünyanın temellerinin atıldığı o kaotik yüzyılı anlamak isteyen araştırmacılar için vazgeçilmez bir rehberdir.

PROCOPIUS (Prokopius)

EX RECENSIONE (Gözden geçirilmiş metnine göre / edisyonundan)

GUILIELMI DINDORFII. (Wilhelm Dindorf'un.)

VOL. I. (Cilt 1.)

BONNAE (Bonn'da)

IMPENSIS ED. WEBERI (Ed. Weber'in masraflarıyla [yayıncılığında])

MDCCCXXXIII. (1833.)

PRAEFATIO GUILIELMI DINDORFII (Wilhelm Dindorf'un Ön Sözü)

Çeviri:

"Procopius'un hayatı ve eserleri hakkında söylenmesi gerekenleri, Alemani tartışmalarıyla bağlantılı oldukları için üçüncü ciltte açıklamayı uygun buldum. Bu sebeple burada sadece, Iustinianus'un savaşları üzerine olan bu yorumları (commentarios) düzeltmek için kullandığımız yazmaların (codicum) işaretlerini (sigla) açıklayacağım; zira geri kalan eserler kendi yerlerinde ele alınacaktır.

A: 1702 numaralı Paris Kraliyet yazmasıdır; on üçüncü yüzyılda parşömen üzerine yazılmıştır, yer yer daha yeni bir el tarafından eklemeler yapılmış olup katalogta Cilt

II, s. 389 olarak bilinir. İlk dört kitabı içerir. En iyi yazma budur; birçok yerin düzeltilmesini ve eklemelerini buna borçluyuz.

B: 1699 numaralı Paris Kraliyet yazmasıdır; on beşinci yüzyılda kağıt üzerine yazılmış olup sekiz tarih kitabının tamamını kapsar. Ben bunu, Niebuhr'dan aldığım bazı örneklerle karşılaştırarak daha dikkatli kullandım... (Dindorf, burada metni oluştururken kullandığı filolojik yöntemleri ve diğer yazma kaynakları detaylandırmaya devam eder)."

Bölüm I: Giriş ve Erken Dönem Olayları
[Sayfa 3] (Grekçe ve Latince Başlangıç)

Grekçe: Τὰ πλείστα τῶν κατὰ τοὺς Ἰουστινιανοῦ χρόνους γεγενημένων ἐπειδὴ Προκοπίῳ τῷ ῥήτορι τῷ Καισαρεῖαθεν ἐς τὸ ἀκριβὲς ἀναγέγραπται, παρείσθω ἐκεῖνα ἐμοίγε, ἅτε δὴ ἀποχρώντως εἰρημένα· τὰ δὲ μετ' ἐκείνων ὡς οἶόν τε διεξίτω. προοίμια μὲν γὰρ αὐτῷ τῆς ἱστορίας Ἀρκάδιος ἀποβιώσας ἐποιήθη, καὶ τῷ ἐκείνου παιδὶ Θεοδοσίῳ Ἰσδεγέρδης ὁ Περσῶν βασιλεὺς κηδεμῶν ἐπιγεγραμμένος, τὰ τε Οὐαραράνη καὶ Περύζη ξυνενεχθέντα· καὶ ὅπως Καβάδης βασιλεὺς καταστάς ἀρχηγὸς τῆ ἀρχῆς καὶ εἶτα θᾶπτον αὐτὴν ἀνεκομίσατο, ὅπως τε Ἄμιδα ἦλθω πρὸς αὐτοῦ, Ἀναστασίου Ῥωμαίων βασιλεύοντος, καὶ ὅσους αὐθις μετ' ἐκείνων Ἰουστίνος ὁ πρεσβύτης ἐν τῷδε τῷ ἔργῳ διεδέξατο πόνους.

Latince: Quoniam Procopius Rhetor Caesariensis partem maximam rerum aetate Justiniani gestarum accurate conscripsit, eas quidem praetermitti a me oportet, quippe satis iam explicatas: quae vero postea sunt consecuta, ea pro mea facultate tractare debeo. Historiam suam exorsus est ab Arcadii obitu, et commissa Theodosii eius filii tutela Isdegerdi Persarum regi. Tum narrat quae Vararani ac Perozi contigerint, et quo pacto Rex etiam Cabades abrogatam sibi imperium brevi recuperaverit: praeterea Amida ab Anastasio Romanorum Imperatore fuerit capta: et quantum postea Justinus senior elaboraverit in coeptis.

Türkçe: İustinianos döneminde meydana gelen olayların büyük bir kısmı Rhetor Kaisareialı Prokopios tarafından en ince ayrıntısına kadar kaydedilmiş olduğundan, zaten yeterince anlatılmış olan bu hususlar benim tarafımdan bir kenara bırakılacaktır; ben ise ondan sonraki süreci gücüm yettiğince aktaracağım. Nitekim o (Prokopios), tarihine Arkadios'un vefatı ve halefi oğlu Theodosios'a Pers kralı İsdegerdes'in vasi tayin edilmesiyle başlamıştır. Ardından Ouararanes ve Peryzes döneminde vuku bulanları, Kral Kabades'in iktidardan uzaklaştırılıp sonra onu nasıl hızla geri kazandığını, Anastasios'un Roma imparatorluğu döneminde Amida'nın onun eliyle nasıl zapt edildiğini ve ondan sonra yaşlı İustinos'un bu görevde üstlendiği meşakkatleri anlatır.

Bölüm II: Pers Savaşları ve Afrika Seferleri
[Sayfa 4]

Γρεκçe: ἐξῆς δὲ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ὁπόσοι δὴ πρὸς τε Καβάδην καὶ Χοσρόην ἀμφὶ Συρίαν καὶ Ἀρμενίαν, καὶ μὲν δὴ καὶ τὰ Λαζῶν ὄρια Ἰουστινιανῶ τῷ Ῥωμαίων αὐτοκράτορι διαπεπολέμηνται, τούτους δὲ ἅπαντας ἐκ τῶν Προκοπίου λόγων ἄριστα ἂν διαγνοίης, Γελίμερά τε τὸν Βανδῆλων, καὶ Καρχηδόνα τὴν πόλιν, καὶ τὴν ξύμπασαν χώραν τῶν Ἀφρῶν ὑπὸ Βελισαρίῳ τε καὶ τῆς ἐν τῷ τότε ἀποστάσεως πολλοῖς ὕστερον χρόνοις Ἰουστινιανῶ δουλωθεῖσαν, καὶ πάλιν τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας μέρος γεγενημένην. μετὰ δὲ τὴν τῶν Βανδῆλων κατάλυσιν, καὶ ὅσα οἱ Μαυρούσιοι τὸ ἔθνος ἔδρασαν τι καὶ πεπόνθασι πολλαχοῦ τῆς Λιβύης κατὰ Ῥωμαίων παραταπτόμενοι· ἔτι τε Στότζας καὶ Γόνθαρης Ῥωμαίων μὲν ἦσθη, τυράννω δὲ καταστάντε μεγίστων συμφορῶν τε καὶ στάσεων αἰτιωτάτῳ τῇ Λιβύῃ γεγονός, καὶ ὡς οὐ πρότερον ἐλώφησε τὰ δεινά, πρὶν ἐκεῖνο τῷ ἄνδρῳ διαφθαρῆναι.

Latince: Succedunt his bella Persica, quae cum Cabade et Chosroe in Syris, Armenia et Lazicae finibus Justinianus Augustus gessit. Haec omnia e Procopii libris plane cognosces: item Gelimerem Vandalum, et urbem Carthaginem, adeoque Africam universam longo intervallo post Bonifacii ac Gezerici tempora ortamque tum defectionem in potestatem venisse Justiniani, atque ita redditam Imperio Romano suam hanc partem. Post Vandalorum excidium, habes quaecumque Mauri, multis in locis Africae cum Romanis congressi, et fecere et passi sunt: deinde Stotzae et Gontharidis, qui partes Romanorum sequebantur, tyrannidem, et hinc natas calamitates ac seditiones maximas Africae, nec nisi utriusque viri caede ac sanguine extinctas.

Türkçe: Bundan sonra, İmparator İustinianos döneminde Kabades ve Khosroes'e karşı Suriye, Armenia ve Lazika sınırlarında yürütülen Pers savaşlarının tamamını en iyi şekilde Prokopios'un eserlerinden öğrenebilirsiniz. Ayrıca Vandal Gelimer'i, Kartaca şehrini ve tüm Afrika topraklarının Bonifacius ve Gezerikhos zamanından çok sonra, çıkan isyanın ardından Belisarios kumandasında nasıl İustinianos'a tabi kılındığını ve yeniden Roma İmparatorluğu'nun bir parçası haline geldiğini orada bulabilirsiniz. Vandalların ortadan kaldırılmasından sonra, Maurousioi kavminin Libya'nın pek çok yerinde Romalılara karşı savaşırken neler yaptıkları; ayrıca aslen Romalı olmalarına rağmen tiranlığa soyunarak Libya'da büyük felaketlere ve iç karışıklıklara sebebiyet veren Stotzas ve Gontharis ile bu iki adamın kanı dökülmeden bu dehşetin nasıl dinmediği de anlatılmaktadır.

Bölüm III: İç İsyanlar, Hun Akınları ve Veba

[Sayfa 4'ün sonu ve Sayfa 5'in başı]

Γρεκçe: ἀλλὰ καὶ τότε ἀμελεῖ ἅπαντα εὐροῖς γε ἂν ἐν ἐκείνοις, ὅπως τε ἡ στάσις ἢ ἐμφύλιος ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τοῦ βασιλέως ἀρθεῖσα καὶ ἐπὶ μέγα κακοῦ ἀφιγμένη τὰ κοινὰ ἐδήλησατο, τὰς τε Οὐννων ἐπιδρομάς, ὡς δὴ ἐν τῷ τότε τὸν Ἴστρον ποταμὸν πειραιωθέντες μέγιστα οἷα τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐλυμήναντο, Ἰλλυριοὺς τε καὶ Θετταλοὺς καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Εὐρώπης ληϊσάμενοι, μέρος δὲ τι καὶ τῆς Ἀσίας, τὸν Ἑλλησποντον διαβάντες. Σουρῶν δὲ ἡ πόλις ἢ ἐν Συρία καὶ Βέρροια καὶ Ἀντιόχεια ἢ πρὸς Ὀρόντη ποταμῶ ὅπως οἰκειότατα ὑπὸ Χοσρόου [Sayfa 5] πεπόρθηται, τὴν τε

Ἐδέσσης πολιορκίαν, καὶ ὅπως ἐνθὲνδε ἀποκρουσθεὶς ἔπειτα ἀπιῶν ὥχεται. πάρεστι καὶ ταῦτα ἐν τοῖσδε θεάσασθαι, τὰς τε τῶν Αἰθιοπῶν καὶ Ὀμηριτῶν παρατάξεις καὶ ὅτου δὴ χάριν ἄμφω ἐκείνῳ τῷ φύλῳ ἐς τόδε δυσμενείας ἠλθέτην. εἶρηται δὲ αὐτῷ πολλὰ καὶ τοῦ μεγίστου λοιμοῦ περὶ, ὅπως τε τὴν ἀρχὴν κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ ἐς τὸ ἀνθρώπειον γένος εἰσήρρησε, καὶ ὅποια ἄλλα παράλογα ἐν αὐτῷ ξυνηνέχθη.

Latince: Haec ibidem reperies: quemadmodum seditio civilis contra Caesarem excitata Byzantii evaserit in magnam perniciem, remque publicam labefactarit. Adde incursiones Hunnorum: qui Istro tunc transito, Illyricum, Thessaliam, et prope rasque Europae provincias; traiecto demum Hellesponto, partem aliquam Asiae populati, Imperium Romanum damnis gravissimis affecerunt. Illud etiam, ut in Syria a Chosroe urbes Sura, Berrhoea, et sita ad Orontem fluvium Antiochia miserrime direptae fuerint: ut idem cincta [Sayfa 5] obsidione Edessa pulsus abierit. Insuper videre est Aethiopum et Homeritarum inter se pugnas, et causam cur hostili odio mutaverint amicitiam. De pestilentia teterrima Author ille non pauca dixit: in primis quomodo tunc temporis humanum ea genus invaserit, quamque inauditos habuerit et a communi intelligentia remotos casus.

Türkçe: Keza Bizans'ta imparatora karşı patlak veren iç isyanın (Nika) nasıl büyük bir yıkıma dönüştüğünü ve kamu düzenine zarar verdiğini de orada bulabilirsiniz. Buna ek olarak Hun akınlarını; Ister (Tuna) nehrini geçerek Illyria, Thessalia ve Avrupa'nın neredeyse tamamını, hatta Hellespontos'u aşarak Asya'nın bir kısmını yağmalayıp imparatorluğa nasıl ağır zararlar verdiklerini görebilirsiniz. Suriye'deki Sura, Beroia ve Orontes kıyısındaki Antiokheia'nın Khosroes tarafından nasıl yerle bir edildiğini, Edessa kuşatmasını ve onun buradan nasıl püskürtüldüğünü de zikreder. Aithioplialılar ve Homeritlerin savaşları ile aralarındaki dostluğun neden düşmanlığa dönüştüğü de mevcuttur. Müellif, o korkunç veba salgını, bunun insan nesline nasıl musallat olduğu ve bu süreçte vuku bulan akıl dışı hadiseler hakkında da pek çok şey söylemiştir.

Bölüm IV: Batı Seferleri ve Got Savaşları

[Sayfa 5 - Devam]

Γρεκçe: ἀλλὰ γὰρ καὶ ὅποσα ὕστερον τῷ Ῥωμαίων στρατῷ ἀνὰ τὰ Λαζῶν πολιόμενα καὶ Πέτρας τὸ φρούριον, πρὸς τε Χοριάνην καὶ Μερμερόην καὶ τὰ Περσικὰ ἐξείργασται πλήθη, καὶ ταῦτα ἐκεῖθεν ἀναλεκτέον. μεταβάντι δὲ οἱ ἐπὶ τῆς ἐσπέρας, ὅπως τε Θεουδέριχος ὁ τῶν Γότθων βασιλεὺς ἀπεβίω καὶ Ἀμαλασοῦνθα ἡ τοῦδε παῖς ὑπὸ Θεουδάτου ἀνήρηται, καὶ ἅπαντα ὧν δὴ ἔνεκα ὁ Γοτθικὸς πόλεμος ἀνεῖργη, οὐδὲ ταῦτα ἐκείνῳ παρεῖται· οὐ μὲν οὖν ἀλλ' οὐδὲ ὅπως Οὐίτιγίς ὁ μετὰ Θεουδάτον τοῦ Γοτθικοῦ γένους κρατήσας ὑπὸ Βελισαρίου τοῦ στρατηγοῦ μετὰ πλείστους ὄσους ἀγῶνας δορυάλωτος ἐς τὸ Βυζάντιον ἦκται· οὐδέ γε ὅπως Σικελία τε καὶ Ῥώμη καὶ Ἰταλία τοὺς ἐπήλυδας ἀποβαλοῦσα βαρβάρους πάλιν ἤθεσι πατρίοις μετεκοσμεῖτο. λάβοι δ' ἂν τις ἐνθὲνδε καὶ ὅτι Ναρσηὺς ὁ τομίας ἐς Ἰταλίαν ἐστάλη, στρατηγὸς αὐτοκράτωρ πρὸς τοῦ βασιλέως γεγεννημένος, τοὺς τε κλεινοὺς ἐκείνους πολέμους, οἳ δὴ αὐτῷ πρὸς Τωτίλα ἄριστα διαπεπόννηται· ὅτι τε αὐθις μετ' ἐκεῖνον Τείας ὁ

Φρεδιγέρνου τὴν Γοτθικὴν ἡγεμονίαν διαδεξάμενος οὐκ ἔς μακρὰν καὶ αὐτὸς ἀνῆρέθη.

Latince: Legenda quoque apud eundem quaecumque exercitus Romanus ad oppida Lazicae et Petrae castellum adversus Chorianem et Mermeroem copiasque Persarum patravit. In Occidentem transgressus, mortem Theodorici Gothorum Regis, filiaeque eius Amalasanthae necem a Theodato illatam, et omnia, ex quibus bellum erupit Gothicum, non indiligenter exponit. His adiicit, quo pacto Vitigis, qui Theodato mortuo Gotthis imperavit, post multa certamina a Belisario Duce captus fuerit et Byzantium deportatus: tum qua ratione Sicilia, Roma, adeoque Italia, exactis Barbaris advenis, ad mores et instituta patria se receperint. Inde quoque discere licet Narsetis spadonis profectionem, eique datum a Caesare imperium in Italiam, et praelia illa incluta, quae cum Totila fortissime conseruit: denique quonam modo Fredigerni filius Teias, qui proxime successit in regnum Gothicum, et ipse brevi interierit.

Türkçe: Roma ordusunun Lazika kasabalarında ve Petra kalesinde Khorianes, Mermeroes ve Pers kalabalıklarına karşı gerçekleştirdiği başarılar da yine oradan okunmalıdır. Batı'ya geçildiğinde; Got kralı Theuderikhos'un ölümü, kızı Amalasantha'nın Theudatos tarafından katledilmesi ve Got Savaşı'nın patlak vermesine neden olan tüm gerekçeler de onun tarafından ihmal edilmemiştir. Dahası, Theudatos'un ölümünden sonra Gotların başına geçen Ouittigis'in, pek çok mücadelenin ardından Belisarios tarafından nasıl esir edilip Bizans'a getirildiği; Sicilya, Roma ve İtalya'nın istilacı barbarları kovarak nasıl yeniden atalarından kalma nizamına kavuştuğu eklenmiştir. Hadım Narses'in imparator tarafından İtalya'ya gönderilmesi, Totila'ya karşı yürüttüğü o meşhur savaşlar ve Totila'dan sonra Got yönetimini devralan Phredigernus oğlu Teias'ın da çok geçmeden nasıl öldüğü yine buradan öğrenilebilir.

Bölüm V: Sonuç ve Agathias'ın Geçişi

[Sayfa 6]

Grekçe: ταῦτα δὲ πάντα ἔς ἕκτον τε καὶ εἰκοστὸν ἔτος τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλείας γεγένηται, καὶ Προκοπίω μὲν τῷ ῥήτορι ἐν τοῖσδε, οἶμαι, αὐτῷ τὰ τῆς συγγραφῆς διήνυσται καὶ ξυνετελέσθη· ἐγὼ δὲ ἐνθένδε ὀρμώμενος ἔρῳ τὰ πραχθέντα μετὰ ταῦτα.

Latince: Haec omnia ad annum usque vigesimum sextum principatus Justiniani sunt gesta: ibique, opinor, Procopius Rhetor Historiae suae finem imposuit. Ego vero [hinc proficiscens dicam quae deinceps gesta sunt].

Türkçe: Tüm bu olaylar İustinianos'un saltanatının yirmi altıncı yılına kadar gerçekleşmiştir ve sanıyorum ki Rhetor Prokopios'un tarih yazımı bu noktada nihayete ermiştir. Ben ise buradan yola çıkarak, bundan sonra gerçekleşenleri anlatacağım.

PROCOPIUS CAESARIENSIS: PERS SAVAŞLARI ÖZETİ

[SAYFA 7]

Bölüm I: Giriş ve Vasiyet

Latince: Aperit auctor propositum suum. Utilitatem, fidem ac dignitatem ostendit huius historiae. Contra antiquitatis laudatores praeposteros, aetatis suae sagitarios egregie defendit. (Cap. 1) Moriens Arcadius Ang. tutelam Theodosii filii sui mandat Isdigerdi, Persarum regi. Huius fides optima. Theodosii legatus Anatolius et Vararanes Persarum res illustre inter se edunt urbanitatis exemplum. Pax componitur.

Türkçe: Yazar amacını açıklar; bu tarihin faydasını, güvenilirliğini ve saygınlığını ortaya koyar. Geçmişin yersiz övücülerine karşı, kendi çağının okçularını ustalıkla savunur. (1. Bölüm) İmparator Arcadius ölürken, oğlu Theodosius'un vesayetini Pers Kralı Isdigerdes'e emanet eder. Onun sadakati mükemmeldir. Theodosius'un elçisi Anatolius ile Pers Kralı Vararanes, aralarında nezaketin seçkin bir örneğini sergilerler. Böylece barış tesis edilir.

Bölüm II: Ak Hunlar (Ephthalitae) ve Peroxes

Latince: (2) Peroxes rex nise bello petit Ephthalitas, sive Hunnos albos. Barbarorum istorum mores, inprimis mira lex amicitiae. Tenetur Peroxes insidiis. Periculis ignarus monetur parabola. Ut evadat, perpetuam Ephthalitis pacem spondet, iuratque per salem patrio ipsorum more. (3) Altera Peroxis expeditio in Ephthalitas. Horum apparatus et stratagema. Saltum, per quem Peroxes irruerat, e cuspide vexilli regii suspensum praeferunt. Persarum insignis clades.

Türkçe: (2) Kral Peroxes, Ephthalitlere yani Ak Hunlara karşı savaş açar. Bu barbarların adetleri ve özellikle dostluk konusundaki hayranlık uyandırıcı yasaları anlatılır. Peroxes bir tuzağa düşürülür. Tehlikeden habersiz olan kral, bir mesel ile uyarılır. Kurtulmak için Ephthalitlere ebedi barış sözü verir ve onların atalarından kalma geleneğine uygun olarak tuz üzerine yemin eder. (3) Peroxes'in Ephthalitler üzerine ikinci seferi başlar. Hunların hazırlıkları ve savaş hileleri aktarılır. Peroxes'in içinden geçtiği sarp geçitte, kraliyet sancağının ucuna asılmış bir nesne öne çıkarılır. Persler burada ağır bir yenilgiye uğrar.

Bölüm III: Cabades'in Tahta Çıkışı ve Esareti

Latince: Ex digressionem narratur piscatio unionis pretiosissimi, quem Peroxes gestabat. Ex ea clade lex nata militaris. Extincto cum triginta filiis Peroxi succedit Cabades natu minimus. (4) Cabadis lex de promiscuo foeminarum usu irritat subditos. Blasi Peroxis fratre regnum defertur, quippe haereditarium. In comitiis abhorrent omnes a crudeli Guranastodis sententia in Cabadem, quem malunt includere in castellum Oblivionis.

Türkçe: Bir yan anlatı olarak, Peroxes'in taşıdığı çok kıymetli bir incinin çıkarılması hikaye edilir. Bu yenilgiden sonra yeni bir askeri kanun doğar. Otuz oğluyla birlikte

ölen Peroxes'in yerine en küçük oğlu Cabades geçer. (4) Cabades'in kadınların ortak kullanımına dair çıkardığı yasa tebaasını öfkelenendirir. Krallık, veraset yoluyla Peroxes'in kardeşi Blases'e devredilir. Meclis toplantısında herkes, Cabades hakkında Guranastodes'in verdiği zalimce karardan dehşete düşer; onun yerine onu "Unutulmuşluk Kalesi"ne hapsetmeyi tercih ederler.

Bölüm IV: Kaçış ve Ermenistan Meselesi

Latince: Huius origo nominis ex lege, contra quam venit nemo nequam nisi Pacurius. Hinc auctor digreditur ad memorabilem historiam et tragicum exitum Arsacis regis Armeniae. (5) Cabades elabitur uxoris ope et Seosis.

Türkçe: Bu ismin kökeni, Pacurius dışında hiç kimsenin ihlal etmeye cüret edemediği bir yasadandır. Buradan itibaren yazar, Ermenistan Kralı Arsaces'in dikkate değer tarihine ve trajik sonuna geçer. (5) Cabades, karısının ve Seosis'in yardımıyla kaçır.

[SAYFA 8]

Bölüm V: İktidarın Geri Alınması ve Amida Kuşatması

Latince: Regnum recipit. Magistratus apud Persas haereditarii. More facinerosorum excaecatur Blases. Interfecto Guranastadi sufficit Cabades Adergudunbades, et Chanarangem creat. Seosem nova dignitate Adrastaduranisantis ornat. (6) Roganti mutuum argentum Cabadi negat Anastasius Aug. Hinc bellum. Obsidetur a Persis Amida. S. Iacobi Eremitae miraculum. Felici omine capiunt Magi ex impudentia meretricum Amidenorum. Credita turris custodia Monachis. Eorum somnolentia urbem perdidit. Appositum sacerdotis responsum exarmat Cabadem.

Türkçe: Krallığı geri alır. Perslerde yöneticilik babadan oğula geçer. Blases, suçlulara yapılan muamele gereği kör edilir. Öldürülen Guranastades'in yerine Cabades, Adergudunbades'i getirir ve Chanaranges'i atar. Seosis'e "Adrastaduranisantis" unvanıyla yeni bir onur bahşeder. (6) İmparator Anastasius, borç gümüş isteyen Cabades'i reddedince savaş başlar. Amida (Diyarbakır) Persler tarafından kuşatılır. Münzevi Aziz Iacobus'un mucizesi gerçekleşir. Kahinler, Amidalı kadınların küstahlığı üzerine şehri alacaklarına dair uğurlu bir işaret alırlar. Kulenin muhafızlığı keşişlere emanet edilir ancak onların uyuşukluğu şehrin düşmesine neden olur. Bir rahibin verdiği yerinde cevap Cabades'i yumuşatır.

Bölüm VI: Komutanlar ve Belisarius'un Sahneye Çıkışı

Latince: (7) Romani exercitus duces. Appion Praefectus castrensis aerarii. Dissidium ducum. Occurrit Cabades. Fuga Areobindi magistri militum per Orientem. Patricius atque Hypatius cladem accipiunt. (11) Belisarius et Sittas adolescentes Iustiniani satellites. Belisarius a Iustino numeris Dacis praepositus conciliarium habet Procopium. (12) Iustinianus Iustini successor Belisario mandat ut castellum extruat Mindone.

Türkçe: (7) Roma ordusu komutanları tanıtılır. Ordu hazinesi sorumlusu Appion'dur. Komutanlar arasındaki anlaşmazlıklar ve Cabades ile karşılaşma anlatılır. Doğu orduları komutanı Areobindus kaçır; Patricius ve Hypatius ise yenilgiye uğrar. (11) Genç Belisarius ve Sittas, Iustinianus'un muhafızlarıdır. Iustinus tarafından Dacia birliklerine atanan Belisarius'un danışmanlığına Procopius getirilir. (12) Iustinus'un halefi Iustinianus, Belisarius'a Mindone'de bir kale inşa etmesini emreder.

Bölüm VII: Büyük Çatışma ve Sonuç

Latince: (13) Belisarii et Mirrhanis mutuae literae. Utriusque conciones. Aciei Persicae dispositio. Cur meridie pugnam Persae inierint. Proelium memorabile. Ingens Persarum clades. (17) Exercitu Persici dux Azarethes; viae, Alamundarus. In Euphratesiam properat cum copiis Belisarius. Belisarius a temerario praelio suos dehortatur. Eorum contumaciae cedit Azarethae concio. Praelium.

Türkçe: (13) Belisarius ve Mirrhanes arasındaki mektuplaşmalar ve her iki tarafın nutukları aktarılır. Pers ordusunun savaş düzeni ve Perslerin neden öğle vaktinde savaşa girdikleri açıklanır. Unutulmaz savaş gerçekleşir ve Persler büyük bir bozguna uğrar. (17) Pers ordusunun komutanı Azarethes, yol göstericisi ise Alamundarus'tur. Belisarius birlikleriyle Euphratesia'ya yardıma koşar. Belisarius, askerlerini zamansız bir savaştan vazgeçirmeye çalışsa da onların inatçılığına boyun eğer. Azarethes'in nutkuyla birlikte savaş başlar.

Bölüm VIII: Roma Yenilgisi ve Diplomasi

[SAYFA 9]

Latince: Romanorum clades. Belisarii virtus. Persarum mos in recognoscendo exercitu eorum rege. Azarethas a Cabade male acceptus. (18) Statuit Iustinianus inire societatem cum Aethiopibus et Homeritis. Descriptio sinus Arabici. Urbs Adulis. Insula Iotabe Palmetum. Maadeni. Homeritae. Aethiopes Auxomitae. Bulicas. Urbs Adulis. Aethiopum naves cuiusmodi. Quantum viae ab Auxomide ad imperii Romani limitem in Aegypto. Elephantine, Blemyes et Nobatae. Diocletiani circa illos consilium. Philae, Barbara Blemyum sacra. Philarum templa diruta Iustiniani iussu.

Türkçe: Romalıların yenilgisi ve Belisarius'un erdemi anlatılır. Perslerin, kralları huzurunda ordularını teftiş etme adetleri aktarılır. Azarethes, Cabades tarafından kötü karşılanır. (18) Iustinianus, Aethioplular (Etiyopyalılar) ve Homeritler ile ittifak kurmaya karar verir. Arap Körfezi'nin tarifi yapılır. Adulis şehri, Iotabe adası, Palmetum, Maadeniler ve Homeritler hakkında bilgi verilir. Auxomitae Aethioplular ve Bulicas anlatılır. Etiyopya gemilerinin yapısı ve Auxomis'ten Mısır'daki Roma sınırına olan mesafe belirtilir. Elephantine, Blemyes ve Nobatae kabileleri ile Diocletianus'un onlar hakkındaki politikası aktarılır. Blemyeslerin barbarca kutsal mekanı olan Philae ve Iustinianus'un emriyle buradaki tapınakların yıkılması anlatılır.

Bölüm IX: Etiyopya İç Savaşları ve Ticaret

Latince: (19) Hellistheaeus Aethiopicus rex Christianus. Iudaeos Homeritas vincit, illisque regem imponit Esimiphaeum Christianum: cui postea expulso sufficitur Abramus e servo rex. Iuanes contra hunc Hellistheaei conatus. Iulianus Iustiniani legatus ad Aethiopes et Homeritas. Commercium Serici, ex quo fit vestis, Medica olim, nunc Serica dicta. Nullus legationis fructus. (20) Ex Oriente revocatur Belisarius ad expeditionem Vandalicam. Sittas illi succedit. Persae Martyropolin obsident. Exploratore Persa corrupto utitur Iustinianus. Cabadis Persarum regis testamentum et obitus. Praeterito Caose natu maximo, Chosroes rex declaratur, opera Mebodis. Obsidione Martyropolis liberatur.

Türkçe: (19) Etiyopya'nın Hıristiyan kralı Hellistheaeus, Yahudi Homeritleri mağlup eder ve başlarına Hıristiyan Esimiphaeus'u kral olarak atar; ancak daha sonra Esimiphaeus kovulur ve yerine eski bir köle olan Abramus kral olur. Hellistheaeus'un Abramus'a karşı girişimleri anlatılır. Iustinianus'un elçisi Iulianus'un Etiyopyalılara ve Homeritlere gidişi aktarılır. Eskiden "Med kıyafeti" denilen, şimdi ise "İpek" (Serica) olarak adlandırılan giysinin ham maddesi olan ipek ticareti ele alınır; fakat bu elçilikten bir sonuç alınmaz. (20) Belisarius, Vandal seferi için Doğu'dan geri çağrılır ve yerine Sittas geçer. Persler Martyropolis'i kuşatır. Iustinianus, rüşvetle elde edilen bir Pers casusunu kullanır. Pers Kralı Cabades'in vasiyeti ve ölümü anlatılır. En büyük oğul Caoses atlanarak, Mebodes'in çabalarıyla Chosroes kral ilan edilir. Martyropolis kuşatması kaldırılır.

Bölüm X: Nika Ayaklanması ve İç Karışıklıklar

Latince: (21) Legati Romani ad Chosroem. Pacis conditiones. Quid centenarium. Turbatur pacificatio. Rufini apud Chosroem gratia. Pax demum componitur. (22) Ingenium Chosrois. Facta in eum coniuratio funesta suis auctoribus. Mira Cabadis pueri fortuna. Adergudunbadis infelix benignitas. Mebodis indigna mors. Quanta calamitas sedentium iussu regis in tripode ferreo. (23) Seditio Byzantina. Insaniam factionum Circi. Seditio initium. Triste incendium. Seditiosorum tessera vica, quae vox in nomen transiit seditionis illius. Ioannes Cappadox Praefectus Praet. et Tribunianus Quaestor, qui viri. Iis suffecti Phocas et Basilides. Hypatius per vim a populo fit imperator. Origenis senatoris oratio. Ducitur in Circum Hypatius. Fugam dissuadet Theodora Aug. generosissima oratione. Belisarius et Mundus ad Circum armati vadunt. Caeduntur civium XXX. m. Hypatius et Pompeius confossi proiciuntur in mare.

Türkçe: (21) Roma elçileri Chosroes'e gider. Barış şartları ve "Centenarium"un ne olduğu tartışılır. Barış süreci kesintiye uğrasa da Rufinus'un Chosroes nezdindeki itibarı sayesinde nihayet barış tesis edilir. (22) Chosroes'in karakteri ve ona karşı yapılan, sorumluları için feci biten komplo anlatılır. Genç Cabades'in mucizevi talihi, Adergudunbades'in talihsiz iyiliği ve Mebodes'in hak etmediği ölümü aktarılır. Kralın emriyle demir uçayak üzerinde oturtulanların çektiği büyük ıstırap dile getirilir. (23) Bizans'taki ayaklanma (Nika Ayaklanması) başlar. Hipodrom (Circus) gruplarının

sunulması fevkalade faydalıdır; çünkü bu kayıt, geçmiştekilerin benzer mücadelelerde ne yöne evrildiğini açığa çıkarır ve mevcut durumlar karşısında sağduyuyla hareket edenler için olayların muhtemelen nasıl bir sonuca varacağını telkin eder. Kendisi, bu olayları yazmaya herkesten daha muktedir olduğunu biliyordu; bunun yegâne sebebi ise bizzat General Belisarios'un danışmanı sıfatıyla gerçekleşen hemen her olaya yakından refakat etmiş olmasıydı. Belagati retorikçilere, kurgusal anlatıyı şairlere bırakmış; tarihe ise hakikati tahsis etmiştir. En yakınlarının dahi hatalarını örtbas etmemiş, herkesin başına gelen her bir hadiseyi titizlikle kaydetmiştir.

Sayfa 11

İster iyi olsun ister başka türlü, yapılan her şeyi en ince ayrıntısıyla kaydetmiştir. Bu savaşlarda vuku bulanlardan daha güçlü bir kanıt, hakikati arayanlar için yazılmamıştır. Çünkü bu savaşlarda, işitilenler arasında en harikulade olanlar gerçekleşmiştir; meğerki bu metni okuyan biri eski zamanlara kutsiyet atfedip kendi zamanındakileri kayda değer görmesin. Nitekim günümüz askerlerine okçu denilirken, eskiler onlara kalkan taşıyıcılar ve benzeri isimler bırakmışlardır; bu maharetin günümüze ulaştığını ise asla düşünmezler, çünkü tecrübeden uzak kalmışlardır. Homeros'un okçularının (ki sanatlarından dolayı aşağılanırlardı) ne atları, ne mızrakları, ne kalkanları ne de vücutlarını koruyacak başka bir korumaları vardı; savaşa yaya giderlerdi ve saklanmak zorundaydılar; ya bir müttefikin kalkanına ya da bir mezar taşına sığınırlardı; ne de geri çekilen düşmana saldırabilirdi.

Sayfa 12

At üzerinden savaşmaya gelince, bu onlar için söz konusu dahi değildi; sadece çarpışma anında kendilerine emredilenleri yaparlardı. Bu noksanlıkların ötesinde, sanatlarını öyle tesirsiz kullanıyorlardı ki, kirişi göğüslerine kadar çekip oku öyle fırlatırlardı; bu da hedef olanlar için alay konusu olacak kadar zayıf bir atıştı. Eskiden okçuluk böyle görünüyordu. Oysa şimdiki okçular savaşa zırhlı atlar üzerinde, dizlerine kadar ulaşan tozluklarla teçhiz edilmiş halde girer; sağ yanlarında okları, diğer yanlarında kılıçları bulunur. Bazılarının mızrağı ve omuzlarında asılı, yüzü ve boynu örtecek şekilde tasarlanmış küçük bir kalkanı da vardır. **At üzerinde mükemmeldirler ve atları en hızlı şekilde koşarken bile dizginleri bırakıp her iki yöne ok atabilirler; hem kovalarken hem de kaçarken düşmanı vurabilirler.** Kirişi alınlarına, sağ kulağa kadar çekerler; bu da oka öyle bir ivme verir ki, çarptığı kişiyi öldürür; ne kalkan ne de zırh bu hıza karşı koyabilir. Bazıları ise, eski zamanların biniciliğinden hiçbir farkı olmayan bu başarıları küçümserler.

Sayfa 13

Ancak bu durum, bu savaşlarda büyük ve kayda değer olayların vuku bulduğu gerçeğini değiştirmez. İlk olarak, Romalıların ve Medlerin savaşırken birbirlerine neler yaptıklarını ve neler yaşadıklarını biraz yukardan başlayarak anlatacağız. 2. Romalıların imparatoru Arkadios, Bizans'ta hayatının sonuna geldiğinde (ki yerine geçecek olan oğlu Theodosios henüz çok küçüktü), çocuk ve pek de güvenli

olmayan imparatorluk hakkında endişeye düştü. Aklına şu gelmişti: Eğer Theodosios'un yanına bir ortak tayin ederse, aslında kendi evladının ölüm fermanını imzalamış olacaktı; çünkü düşman bir hükümdarı onun başına bela etmiş olacaktı. Eğer onu tahtta yalnız bırakırsa, çocuğun yaşından istifade eden birçok kişi tahtı ele geçirmeye çalışacak, isyan ederek Theodosios'u ortadan kaldıracaklardı; zira Bizans'ta ona vasilik edecek kimse yoktu. İtalya işleriyle boğuşan kardeşi Honorios'tan da bir yardım ummuyordu. Medlerin durumu da onu sarsıyordu; bu barbarların, çocuk imparatora pusu kurmalarından korkuyordu.

Sayfa 14

Her konuda çaresiz kalan Arkadios, ya çevresindeki danışmanlarıyla istişare ederek ya da ilahi bir ilhamla, hem çocuğunu hem de devleti muhafaza edecek bir plan yaptı. Yazılı bir vasiyetname hazırlayarak oğlunu halef tayin etti, vasisi olarak ise Pers kralı Isdigerdes'i seçti. Vasiyetinde ona, Theodosios'un imparatorluğunu tüm gücü ve öngörüsüyle koruması için yalvardı. Arkadios işlerini bu şekilde düzene sokup vefat etti. **Pers kralı Isdigerdes** (Yazdegerd), bu vasiyetname kendisine ulaştığında, zaten yüce gönüllülüğüyle bilinen karakteriyle harikulade bir erdem sergiledi. Arkadios'un vasiyetini asla hafife almadı; Romalılarla kalıcı bir barış tesis etti ve Theodosios'un tahtını korudu. Derhal Roma senatosuna bir mektup yazarak Theodosios'un vasiliğini üstlendiğini bildirdi ve ona karşı pusu kurmaya yeltenenlere savaş açacağını ilan etti. Theodosios yetişkinliğe ulaştığında ve Isdigerdes hastalanıp öldüğünde, Pers kralı Vararanes büyük bir orduyla Roma topraklarına girdi.

Sayfa 15

Fakat hiçbir kayda değer başarı elde edemedi eli boş döndü. İmparator Theodosios, General Anatolios'u tek başına elçi olarak Perslere gönderdi. Anatolios Med ordusuna yaklaştığında, atından tek başına inip yürüyerek Vararanes'in huzuruna çıktı. Vararanes onu görünce yanındakilere bu elçinin kim olduğunu sordu; onlar da Romalıların generali olduğunu söylediler. Bu yüksek onur karşısında şaşkına dönen kral, atını geriye sürdü ve elçiyi büyük bir nezaketle kabul ederek Anatolios'un talep ettiği şartlarla barışı onayladı; ancak her iki tarafın da sınır bölgelerinde tahkimat yapmaması şartını ekledi. Böylece her iki taraf da kendi topraklarında dilediği gibi hareket edemeyecekti. **3. Bir süre sonra Pers kralı Perozes, "Ak Hunlar" olarak bilinen Eftalit Hunlarına karşı sınır meselesi yüzünden savaş açtı ve üzerlerine büyük bir ordu topladı. Eftalitler bir Hun milletidir ancak bildiğimiz diğer Hunlarla karışmazlar.**

Sayfa 16

Onlarla ne komşudurlar ne de yakın oturlar. Perslerin doğusunda, kuzeye yakın bir yerde, tam Pers sınırındaki Gorgo adlı şehrin yakınlarında yaşarlar ve burada sınır için savaşır. Diğer Hun milletleri gibi göçebe değildirler, eskiden beri verimli topraklara yerleşmişlerdir. Med ordusuyla birlikte olmadıkça Roma topraklarına asla girmemişlerdir. Hunlar arasında sadece bunların tenleri beyazdır ve yüzleri

düzdür. Diğer Hunlar gibi yaşamazlar; tek bir kral tarafından yönetilirler, kendi aralarında ve komşularıyla adil ve doğru bir hukuk (politeia) içinde ilişki kurarlar; bu konuda Romalılardan geri kalmazlar. Varlıklı olanlar kendilerine sadık dostlar edinirler; bu dostlar mülkiyeti ortak kullanır, zira ortak bir mal varlığına sahiptirler. Bu dostlardan biri öldüğünde, kanun gereği canlı canlı onunla beraber gömülürler. Perozes, Eftalitlerin üzerine giderken yanında İmparator Zenon tarafından gönderilen Eusebios adlı bir elçi de bulunuyordu.

Sayfa 17

Eftalitler, düşmana korkup kaçtıkları izlenimi vererek, her tarafı sarp kayalıklarla çevrili ve sık ağaçlı bir bölgeye doğru hızla ilerlediler. Yolun ortasında kurnazca bir plan yapmışlardı: Ortada geniş bir yol görünüyordu ancak bu yolun bir çıkışı yoktu ve ağaçların oluşturduğu bir çembere varıyordu. Perozes, hiçbir tuzaktan habersiz, yabancı bir toprakta olduğunu düşünmeden ilerliyordu. Hunların az bir kısmı öndeydi, çoğunluğu ise arazide gizlenerek düşman ordusunun arkasına geçti; amaçları onları pusuya iyice çekip geri dönemeyecekleri kadar içeri sokmaktı. Durumu sezen Medler, Perozes'e sessiz kalsalar da Eusebios'a baskı yaparak kralın bir şeyler yapmadan önce iyice düşünmesini sağlamasını istediler. Eusebios Perozes'in huzuruna çıktı ve durumu açıkça söylemek yerine bir masal anlatmaya başladı: Bir aslanın bir tekeyi kovalamasını ve tekenin sarp bir yerdeki tuzağını anlattı.

Sayfa 18

Aslan avını yakalamak için derin ve çıkışı olmayan dar bir çukura düşmüştü; bunu tekenin sahipleri bilerek aslanı yakalamak için hazırlamışlardı. Perozes bunu duyunca Medlerin kendisini tuzağa düşürmüş olabileceğinden korktu. Daha fazla ilerlemedi ve olduğu yerde durumu müzakere etmeye başladı. Hunlar ise çoktan bölgenin girişini tutmuşlardı ki düşman geri kaçmasın. Persler o zaman içinde buldukları kötü durumu anladılar ve kurtuluş umutlarını yitirdiler. Eftalit kralı, Perozes'e adamlarını göndererek onu düşüncesiz cesareti yüzünden azarladı; hem kendisini hem de Pers milletini yok ettiğini söyledi. Yine de Perslerin bir daha Eftaltilere saldırmayacağına dair yemin etmesi ve krala efendisiymiş gibi diz çöküp selam vermesi (proskynesis) karşılığında canlarını bağışlayacağını bildirdi. Perozes bunu duyunca büyücülere danıştı. Büyücüler, yemin konusunu dilediği gibi halledebileceğini ancak diğer konuda hile yapmasını söylediler.

Sayfa 19

Zira onlara göre her gün güneşin doğuşuna selam vermek bir kanun idi. Bu yüzden güneşin doğduğu anı tam olarak bekleyip Eftalit hükümdarıyla o vakit buluşmasını ve doğan güneşe karşı diz çökmesini; böylece eyleminin asıl sebebinin gizleyebileceğini söylediler. Perozes barış için söz verdi ve büyücülerin tavsiye ettiği gibi düşmanın önünde diz çöktü; sonra tüm Med ordusuyla birlikte evine döndü. 4. Kısa bir süre sonra Perozes, yeminlerini hiçe sayarak Hunlardan öç almak istedi. Tüm Pers topraklarından ve müttefiklerinden bir ordu toplayarak Eftalitlerin üzerine yürüdü; oğullarından sadece Kavades'i geride bırakıp diğer otuz oğlunu yanına aldı. Eftalitler

onun geldiğini öğrenince, aldatılmış olmaktan dolayı öfkeleniler ve kralı çağırdılar. Onlara amaçlarının ne olduğunu; toprak mı, silah mı yoksa başka bir mal mı istediklerini sordu. Onlar ise her şeyin bağlı olduğu "doğru zamanı" (kairos) beklediklerini söylediler.

Sayfa 20

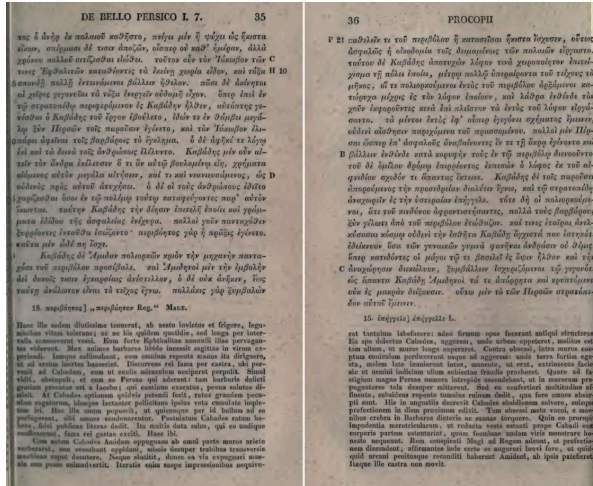
Gelenleri tüm güçleriyle karşılamaya karar verdiler. Şunu yaptılar: Perslerin Eftalit topraklarına gireceği ovada, geniş ve derin bir hendek kazdılar; ortada sadece tek bir atın geçebileceği kadar dar bir yer bıraktılar. Hendeğin üzerini kamışlarla ve toprakla kapatıp gizlediler. Hun ordusuna, hendeğe ulaştıklarında o dar yerden tek sıra halinde yavaşça geçmelerini emretti. Pers sınırındaki Gorgo'ya kadar gelmiş olan düşmanı beklediler. Ovada Pers ordusunun karşısına küçük bir birlik çıkardılar ve sonra hızla geri kaçıyormuş gibi yaptılar.

Sayfa 21

Emirleri aklında tutan bu birlik, hendekli bölgeye gelince dar yerden geçip gittiler. Persler ise tuzağı hiç anlamadan, büyük bir öfkeyle takibe giriştiler. Hem öndekiler hem de arkadan gelenler hendeğe düştüler. Büyük bir öfkeyle koştukları için hendeği fark edemediler; atlar atların üzerine bindi ve hepsi telef oldular. Perozes de tüm oğullarıyla birlikte oradaydı. Derler ki, uçuruma düşmek üzereyken tehlikeyi fark etmiş ve sağ kulağındaki inciye, sonradan kimse takmasın diye çıkarıp atmıştır. Romalıların imparatoru sonradan bu inciye Eftalitlerden almak için çok uğraşmıştır.

Sayfa 22

Ancak barbarlar ne kadar aradılsa da onu bulamadılar. Yine de Eftalitlerin daha sonra inciye Kavades'e sattığı söylenir. Perslerin bu inci hakkında anlattıkları inanılmaz olmayan şu hikâyeyi zikretmeye değer: Perslerin denzinde bu incinin bulunduğu söylenir. Bir deniz canlısı adanın yakınlarında yüzmekteydi ve incinin bu canavarın koruduğu midye kabuklarının arasında olduğu anlatılır. Büyüklüğü ve güzelliği bakımından eşsizdir. O deniz canlısı bu harikaya öyle bir aşkla bağlıdır ki ne gece ne gündüz onu bırakmaz; beslenmek için balık avladığında bile hemen geri döner ve sevdiği bu harikayı izlemeye devam eder. Bir balıkçının bunu fark edip kral Perozes'e haber verdiği, kralın da inciye karşı büyük bir arzu duyduğu söylenir.

(SAYFA 23)

Bunun üzerine efendinin bu talebine karşı koyamayan balıkçının şunları söylediği anlatılır: "Efendimiz, servet insan için arzu edilen bir şeydir, ancak can daha değerlidir; hepsinden kıymetlisi ise evlatlardır. Doğal bir sevgiyle mecbur kalan bir kimse, belki de her şeyi göze alabilir. Bu yüzden canavarın üzerine gitmeyi deneyeceğim ve inciyi ele geçireceğime dair büyük bir umut taşıyorum. Eğer bu mücadeleden galip çıkarsam, bundan böyle 'mutlular' denilenler arasında sayılacağım açık bir gerçektir. Zira kralların kralı olduğun için beni her türlü iyilikle ödüllendireceksin; hiçbir şeyim olmasa bile senin sayende efendimin iyiliksever bir dostu haline gelmem benim için yeterlidir. Ancak eğer bu canavara yem olursam, ey kral, senin görevin benim çocuklarıma babalarının ölümüne karşılık lütufta bulunmak olsun. Böylece ben ölmüş olsam bile en yakınlarım için ücretli bir hizmetkar olmaya devam ederim, sen de erdemle daha büyük bir şöhrat kazanırsın. Çocuklarıma iyilik yaparsan, bu iyiliğin karşılığını benden göreceksin; zira ölümlere gösterilen şükran, en saf ve sarsılmaz olanıdır."

Bu sözleri söyledikten sonra ayrıldı. Dalmaya alışık olduğu ve köpeğinin de onu takip etmeye alıştığı yere vardığında, orada bir kayanın üzerine oturdu ve inciyi sevgilisinden çalmak için bir boşluk kolladı.

(SAYFA 24)

Köpeği, yiyecek bir şeyler bulmuş gibi hızla onunla meşgul olurken; balıkçı kıyıdaki yardımcılarını geride bırakarak doğrudan istirdiyeye doğru yüzdü. Onu yakaladığı anda hızla dışarı çıkmaya çalıştı. Ancak köpek durumu fark edince orada yardıma koştu. Balıkçıyı avlayan köpek balığı, kıyıda çok uzakta olmadığını görünce avını mızraklamayı bıraktı ve tüm gücüyle balıkçının üzerine atıldı. Balıkçı parçalanarak can verdi. Kıyıda kalanlar inciyi alıp krala götürdüler ve olup biten her şeyi anlattılar. İnci hakkında anlatılanlar bunlardır; Persler böyle cereyan ettiğini söylerler. Ben ise önceki konuma geri dönüyorum.

Perozes ve tüm Pers ordusu böylece yok oldu. Eğer bir hendeğe düşmeseydi, düşman eline geçeceği kesindi. Bundan dolayı Persler arasında, düşman topraklarında ilerlerken, düşmanı bozguna uğratmış olsalar bile asla takibe girişmemeleri yönünde bir yasa konuldu. Perozes ile birlikte sefere çıkmayıp kendi

ülkelerinde kalanlar ise kral olarak Perozes'in en küçük oğlu Kavadis'i seştiler; o dönemde hayatta kalan tek oğlu oydu. **O vakitler Persler, Ak Hunlara (Eftalitler) haraş ödeyen tebaalar konumundaydı; ta ki Kavadis iktidarını iyice sağlamlaştırıp yıllık haracı ödemeyi reddedene kadar. Bu barbarlar Perslere iki yıl hükmetti.**

(SAYFA 25)

Bundan sonra Kavadis, iktidarını daha baskıcı bir şekilde kullanmaya başladı, devlette pek çok yenilik getirdi ve kadınların Persler arasında ortaklaşa kullanılmasına dair bir yasa çıkardı. Bu durum halkın hiç hoşuna gitmedi. Bu yüzden ona karşı ayaklandılar, onu tahttan indirip zincire vurarak hapse attılar. Yerine kral olarak Perozes'in kardeşi Blases'i seştiler; zira daha önce belirttiğim gibi Kavadis dışında krallık soyundan gelen hiçbir erkek kalmamıştı ve Perslerin krallık soyu tamamen tükenmedikçe sıradan birini başa geşirmeleri yasaktı. İktidarı devralan Blases, Perslerin ileri gelenlerini topladı ve Kavadis hakkında ne yapılması gerektiğini danıştı. Çoğunluk bu adamın öldürölmesini istiyordu. O sırada Persler arasında saygınlığı olan Gousanastades adlı bir adam öne ıktı. Chanaranges unvanına sahipti (bu unvan Persler arasında bir general rütbesi olabilir) ve Pers topraklarının en ucunda, Ak Hunların sınırındaki bölgeyi yönetiyordu. Perslerin tırnaklarını kesmekte kullandıkları, bir parmak uzunluğunda ve üçte bir parmak kalınlığında olmayan küçük bıçağı göstererek şöyle dedi: "Görüyorsunuz bu bıçağı, ne kadar küçük olduğunu; ancak bu bıçak şu an öyle bir iş görebilir ki, ey sevgili Persler, bunu az sonra yirmi bin zırhlı adam bir araya gelse yapamaz."

(SAYFA 26)

Bu sözlerle şunu ima ediyordu: Eğer Kavadis'i şimdi ortadan kaldırmazlarsa, yakında Perslerin başına büyük işler açacaktır. Ancak onlar, krallık kanından bir adamı öldürmeyi kesinlikle reddettiler; onu "Unutulmuşluk Kalesi" dedikleri bir zindana kapattılar. Zira yasalarına göre oraya atılan birinin adını bir daha anmak yasaktı; bunu yapanın cezası ölümdü. Bu yüzden bu zindana Persler tarafından bu isim verilmişti. Bir keresinde Ermeni tarihinde anlatıldığına göre, Ermeniler bu Unutulmuşluk Kalesi hakkındaki yasayı şu şekilde ihlal etmişlerdir: Persler ile Ermeniler arasında bir zamanlar otuz iki yıl süren amansız bir savaş yaşanmıştı; o dönemde Perslerin başında Pacurius, Ermenilerin başında ise Arsaklı hanedanından Arsakes bulunuyordu. Bu savaşın uzaması her iki tarafı da bitkin düşürmüş ve özellikle Ermenileri perişan etmişti. Aralarındaki büyük güvensizlik nedeniyle taraflardan hiçbiri barış elçisi gönderemiyordu. Bu sırada Perslerin, Ermenilere uzak başka barbarlarla savaşa girdiği duyuldu. Ermeniler, Perslere karşı iyi niyetlerini göstermek ve barış yapmak arzusuyla, önceden haber vererek bu barbarların topraklarına saldırmaya karar verdiler. Beklenmedik bir şekilde saldırıp neredeyse herkesi kılıçtan geçirdiler.

(SAYFA 27)

Yapılanlardan son derece memnun olan Pacurius, güvendiği adamlarından bazılarını Arsakes'e göndererek sadakat yeminleri ettirdi ve onu görüşmeye çağırdı. Arsakes

geldiğinde ona büyük bir nezaketle, bir kardeşine davranır gibi eşit muamele etti. O vakit en ağır yeminlerle birbirlerine bağlandılar; Arsakes, Perslerin ebediyen dostu ve müttefiki olacağına yemin etti ve hemen ardından kendi topraklarına döndü. Ancak kısa bir süre sonra Pacurius'a, Arsakes'in yeni bir isyana hazırlandığına dair ihbarlar ulaştı. Buna ikna olan Pacurius, onu meseleleri yeniden görüşmek üzere tekrar çağırdı. Arsakes hiç tereddüt etmeden, yanına en savaşçı Ermenileri ve stratejik danışmanı olan Bassicius'u alarak geldi. Pacurius gelir gelmez her ikisini de sertçe azarladı; yeminlerini bozmakla ve isyan hazırlığına girişmekle suçladı. Onlar ise iddiaları kesin bir dille reddettiler ve hiçbir şekilde böyle bir plan yapmadıklarını savundular. Bunun üzerine Pacurius ilk başta onlara onur kırıcı davranarak hapsedti, ardından ne yapılması gerektiğini kahinlere (magoi) sordu. Kahinler, her şeyi inkar eden ve suçlamaları kabul etmeyen bu adamları mahkum etmenin doğru olmadığını, ancak bir yöntem önereceklerini söylediler ona bir yol gösterdiler ki bu sayede Arsakes suçunu bizzat kendi ağızıyla itiraf edecekti.

(SAYFA 28)

Kraliyet çadırının zeminini bir miktar toprakla kaplamalarını buyurdular; bu toprağın yarısı Pers topraklarından, diğer yarısı ise Ermeni topraklarından getirilecekti. Kral da buna uygun olarak hazırlık yaptırdı. O sırada kahinler çadırın her yerini büyülerle donattılar ve krala, Arsakes ile birlikte orada yürüyüş yapmasını, bu sırada aralarında geçen konuşmalara ve yeminlere tanıklık etmelerini söylediler. Böylece söylenen her şeyin şahidi olacaklardı. Pacurius derhal Arsakes'i çağırdı ve yanındaki kahinlerle birlikte çadırda yürümeye başladılar. Kral ona neden yeminini bozduğunu ve Persler ile Ermenileri neden yeniden felaketlere sürüklemek istediğini sordu. Arsakes, Pers toprağı üzerinde yürürken Pacurius'un sadık bir kölesi olduğuna dair en ağır yeminleri ediyordu. Ancak yürürken çadırın ortasına, yani Ermeni toprağının serili olduğu yere geldiklerinde, birdenbire bir güç tarafından zorlanmışçasına sözlerini değiştirdi ve cesurca, Pacurius ile Persleri tehdit etmeye başladı; onlardan intikam alacağını, bir gün kendi kendisinin efendisi olacağını haykırdı. Yürüyüşün geri kalanında bu sert tavrını sürdürdü; ta ki geri dönüp tekrar Pers toprağına ayak basana kadar.

(SAYFA 29)

Oraya vardığında yeniden eski haline döndü ve Pacurius'a karşı acınası bir dille merhamet dilendi. Fakat Ermeni toprağına geçtiğinde tehditlerine geri dönüyordu. Bu durum defalarca tekrarlandı. Sonunda kahinler onu mahkum ettiler ve yeminlerini bozduğuna karar verdiler. Pacurius, Bassicius'un derisini yüzdürdü ve içini samanla doldurarak yüksek bir ağaca astırdı. Arsakes'i ise (krallık kanından birini öldürmek yasak olduğu için) Unutulmuşluk Kalesi'ne hapsedti. Uzun bir süre sonra, Ermenilerden Arsakes'in yakın bir dostu, Perslere bir barbar kavmine karşı yaptıkları savaşta katıldı. Bu adam savaşta büyük yararlılıklar gösterdi ve Pacurius'un gözü önünde zaferin kazanılmasında başrolü oynadı. Bunun üzerine Pacurius, dilediği her şeyi isteyebileceğini ve kendisine hiçbir şeyin esirgenmeyeceğini söyledi. Adam, Arsakes'e bir günlüğüne hizmet etmekten başka

bir şey istemediğini belirtti. Kral bu istek karşısında, kadim bir yasayı bozmak zorunda kaldığı için oldukça şaşırıldı; ancak sözünü tutmak adına bu talebin yerine getirilmesine izin verdi.

(SAYFA 30)

Kralın emriyle Unutulmuşluk Kalesi'ne giden adam Arsakes'i selamladı. Birbirlerine sarılıp hıçkıra hıçkıra ağladılar; mevcut durumlarına o kadar üzülüyorlardı ki birbirlerinden güçlkle ayrılabilirler. Ağlamaktan yorulup dinlendiklerinde, Ermeni adam Arsakes'i yıkadı, onu kraliyet giysileriyle donattı ve bir yatağa yatırdı. Orada eskiden olduğu gibi kraliyet usulü bir ziyafet hazırladı. Ziyafet sırasında Arsakes kadehler eşliğinde yapılan sohbetlerden çok memnun kaldı; neşeyle konuşup vakit geçirdiler. Geceye kadar süren bu içki ve sohbetten sonra birbirlerinden ayrılırken çok duygulandılar. Anlatılır ki Arsakes, hayatının en güzel gününü geçirdiğini, artık bu sefil hayata katlanmak istemediğini söylemiş ve bir bıçakla kendisini öldürerek hayata veda etmiştir. Ermeni tarihinde Arsakes'in sonunun böyle olduğu ve Unutulmuşluk Kalesi hakkındaki yasanın o zaman delindiği anlatılır. Ben ise konuma geri dönüyorum.

(SAYFA 31)

Hapsedilen Kavadis'e karısı bakıyor, sürekli yanına gelerek ihtiyaçlarını getiriyordu. Zindanın muhafızı olan adam, kadının güzelliğine vurulmuştu ve onu elde etmeye çalışıyordu. Kavadis bunu karısından öğrenince, ona adamın ne isterse yapmasına izin vermesini emretti. Böylece kadın muhafızla birlikte oldu; muhafız ona tutkuyla aşık oldu ve zindana istediği zaman girip çıkmasına izin verdi. Bu sırada Perslerin ileri gelenlerinden Seoses adlı bir adam, Kavadis'in yakın bir dostu olarak kalenin yakınlarında bekliyor, onu oradan nasıl çıkarabileceğini kolluyordu. Karısı aracılığıyla Kavadis'e, atların ve adamların kale dışında hazır beklediği haberini gönderdi. Bir gece Kavadis, karısını kendi giysilerini giymeye ve kendisiymiş gibi hücrelerinde oturmaya ikna etti; kendisi de kadının elbiselerini giyerek zindandan çıktı. Kapıdaki muhafızlar onu görünce karısı sandılar ve geçmesine izin verdiler. Gün doğup da kadını kocasının elbiseleriyle zindanda gördüklerinde, Kavadis'in çoktan kaçmış olduğunu anladılar.

(SAYFA 32)

Bu durum günlerce böyle devam etti, ta ki Kavadis çok uzaklara ulaşana kadar. Karısına ne olduğu, bu planın nasıl cezalandırıldığı konusuna gelince, Persler bu konuda ortak bir anlatıya sahip olmadıkları için kesin bir şey söyleyemiyorum. Kavadis, Seoses ile birlikte Ak Hunlara (Eftalitler) sığındı. Orada kral ona kızını eş olarak verdi ve büyük bir orduyu emrine vererek onu Pers topraklarına gönderdi. Persler bu orduya karşı koyamadılar ve herkes bir tarafa kaçtı. Kavadis, Gousanastades'in yönettiği bölgeye geldiğinde, yanındaki adamlarına, Persler arasında onu ilk selamlayan kişiye Chanaranges unvanını vereceğini söyledi. Ancak bunu söylediği anda pişman oldu; çünkü Pers yasalarına göre makamlar yabancılara

verilmez, her aileye kendi soyuna göre onur paylaştırılırdı. Gousanastades'in bir akrabasının öne çıkıp yasayı bozmaya zorlamasından korkuyordu.

(SAYFA 33)

Ancak şans eseri yasa bozulmadı çünkü Adergoudounbades adında, Gousanastades ile akraba ve savaş sanatında çok yetenekli genç bir adam öne çıkarak Kavadis'e kral olarak biat etti ve ona hizmet etmeye hazır olduğunu söyledi. Kavadis krallık sarayına hiçbir zorlukla karşılaşmadan girdi; Blases'i yakalayıp Pers usulü bir yöntemle kör etti: Gözlerine ya kızgın yağ döktürdüler ya da kızgın demirle göz pınarlarını yakarak kör ettiler. Onu iki yıl Pers kralı olarak kaldıktan sonra hapse attı. Gousanastades'i öldürerek yerine Adergoudounbades'i Chanaranges olarak atadı. Seoses'i ise Adrastadaran salanes (yani hem sivil hem askeri yetkileri olan en üst makam) yaptı. Seoses bu unvanı taşıyan tek Persli olmuştur. Kavadis böylece iktidarını sağlamlaştırdı.

Kısa bir süre sonra Kavadis, Ak Hun kralına olan borcunu ödeyemeyince Bizans imparatoru Anastasius'tan borç istedi borç para istedi.

(SAYFA 34)

Anastasius ise dostlarına danışarak ne yapması gerektiğini sordu. Onlar bu yardımı yapmamasını önerdiler; zira Perslerin parayla güçlenip Roma'ya düşman olmasının çıkarlarına aykırı olduğunu, Persler ile Ak Hunların birbirine düşmesinin daha iyi olacağını savundular. Bunun üzerine Kavadis, Roma'ya savaş açmaya karar verdi. Hiç beklenmedik bir anda Ermenistan topraklarına girdi ve Mezopotamya'daki Amida şehrini kış ortasında kuşattı. Amidallılar barış döneminde oldukları için savaşa hazırlıksız yakalanmışlardı; ancak yine de teslim olmayı reddederek kendilerini savundular.

O sırada Suriye'de Jacobus adında, dindarlığıyla tanınan dürüst bir adam yaşıyordu. Amida'nın bir günlük mesafesindeki Endicloron adlı bir yerde inzivaya çekilmişti. Köylüler ona rüzgardan ve kardan korunması için derme çatma bir kulübe yapmışlardı.

(SAYFA 35)

Bu adam uzun zamandır orada kalıyor, soğuğa ve sıcağa dayanıyor, sadece belirli aralıklarla yediği tohumlarla besleniyordu. Ak Hunlardan bazıları bu Jacobus'u gördüklerinde ona ok atmak istediler. Ancak elleri havada asılı kaldı ve yaylarını geremediler. Bu olay ordu içinde yayılınca Kavadis bizzat gidip görmek istedi. Gördüğü mucize karşısında hayrete düşen kral, barbarların suçunu bağışlaması için Jacobus'a yalvardı. Jacobus tek bir sözle adamları bu durumdan kurtardı. Kavadis ona bir dileği olup olmadığını, dilerse büyük miktarda para verebileceğini söyledi. Jacobus ise sadece savaş sırasında kendisine sığınanların canının bağışlanmasını istedi. Kral bu isteği kabul etti ve sığınanların güvenliğini garanti eden belgeler verdi. Bu sayede pek çok insan kurtuldu.

bu. O gün bu kişilerin yıllık bayramına rastlamıştı. Gece çöktüğünde, şenlikten dolayı çok yorulmuş olan herkes, alışılmışın aksine yiyecek ve içeceğe doyarak tatlı ve derin bir uykuya dalmışlardı; bu yüzden olan biteni hiç fark etmediler. Persler böylece yer altı kanalından surların içine azar azar sızarak kuleye tırmandılar ve hala uykuda olan keşişleri yakalayıp hepsini öldürdüler. Kavad bunu öğrenince, merdivenleri hemen o kulenin suruna dayadı. Gün artık ağarmıştı. Yan kulede bekleyen Amidalılar durumu fark edince aceleyle yardıma koştular. Orada her iki taraf arasında uzun süre şiddetli bir itiş kakış yaşandı.

(Sayfa 38)

Yukarı tırmananların çoğunu öldürüyor, merdivendekileri ise geri püskürtüyorlardı; tehlikeyi savuşturmaya çok az kalmıştı. Ancak Kavad, kılıcını çekip bizzat merdivenlere koşan Persleri tehdit ederek onları geri durmaktan men etti; cesaret edip geri dönenler için ceza ölümdü. Bu sayede Persler sayıca çok üstün gelerek düşmanlarını yendiler ve kuşatmanın sekseninci gününde şehri ele geçirdiler. Amida halkından çok kan döküldü; ta ki Amidalı yaşlı bir rahip şehre girmekte olan Kavad'ın yanına gelip, kralın yakaladıklarını öldürmesinin krala yakışmayacağını söyleyene kadar. Hala öfke dolu olan Kavad cevap verdi: "Peki neden benimle savaşıma karar verdiniz?" Adam hemen karşılık verdi: "Çünkü Tanrı Amida'yı bizim kararımızla değil, senin erdemine sana teslim etmek istedi." Kavad bu sözden hoşnut kalarak artık kimsenin öldürülmesine izin vermedi; Perslere ganimet toplamalarını ve sağ kalanları köle yapmalarını emretti, kendisi için ise içlerinden en seçkinlerini ayırmalarını istedi.

Kısa süre sonra, orada muhafız olarak bin kişi ve başlarına Pers Giones'i bırakarak, ayrıca Amidalılar arasından Perslere hizmet edecek birkaç zavallı insanı seçerek, ordunun geri kalanı ve esirlerle birlikte yurduna döndü.

(Sayfa 39)

Kavad esirlere bir krala yakışır şekilde insancıl davrandı; kısa bir süre sonra hepsinin evlerine gitmesine izin verdi. Sözde ondan kaçmışlardı; oysa Romalıların İmparatoru Anastasius erdemine yaraşır işler yapmıştı: Şehrin yedi yıllık vergilerini bağışlamış, halka toplu olarak ve kişilere özel olarak pek çok iyilikte bulunmuştu; öyle ki başlarına gelenleri unuttular. Ancak bunlar bir süre sonra gerçekleşti.

O zaman İmparator Anastasius, Amida'nın kuşatıldığını öğrenince süratle büyük bir ordu gönderdi. Her birliğin başında komutanlar vardı; ancak hepsinin başında dört general bulunuyordu: Areobindus (bir süre önce Batı'da imparatorluk yapmış olan Olybrius'un damadı, o zaman Doğu'nun generaliydi); Celer (Romalıların "Magister" dedikleri saray kıtalarının komutanı); ayrıca Bizanslı askerlerin komutanı Patricius ile İmparatorun yeğeni Hypatius. Bunlar dört generaldi. Onlarla birlikte, daha sonra Anastasius öldüğünde imparator olan Justinus ve Vitalianus'un oğlu Patriciolus da vardı; bu Patriciolus bir süre sonra İmparator Anastasius'a isyan ederek tiranlığa kalkışmıştı. Ayrıca savaşta fevkalade yetenekli olan Kolhisli Pharesmanes ile Got asıllı Godidiscus ve Bessas da oradaydı.

(Sayfa 40)

(Gotlar arasında) İtalya'ya ve Trakya'ya giden Theoderich'i takip etmeyenler de vardı; her ikisi de asil ve savaş işlerinde son derece deneyimliydi. Pek çok başkası da en iyiler arasında sayılıyordu. Romalıların ne daha önce ne de daha sonra Perslere karşı böylesine büyük bir ordu toplamadıkları söylenir. Ancak hepsi tek bir ordu gibi birleşmediler ve bir araya gelmediler; her komutan kendi askerleriyle düşmana karşı hareket ediyordu. Ordu masraflarının karşılanmasından sorumlu olarak Mısırlı Appion gönderilmişti; kendisi asilzadeler sınıfından (patricius) seçkin ve çok enerjik bir adamdı. İmparator, harcamaları dilediği gibi yönetme yetkisine sahip olması için onu mektubuyla imparatorluk ortağı ilan etmişti.

Bu ordu zamanla toplandı ve oldukça yavaş ilerledi. Bu yüzden Romalıların topraklarında barbarları bulamadılar; zira Persler bir baskınla saldırılarını yapmışlar ve hemen ardından ganimetlerle kendi yurtlarına çekilmişlerdi. Generallerden hiçbiri o an Amida kuşatmasına girişmek istemedi; çünkü şehrin içinde bol miktarda yiyecek olduğunu öğrenmişlerdi; oysa kendileri düşman topraklarına girmeyi planlıyorlardı. Barbarlara karşı ortak hareket etmiyor, ayrı ayrı kamp kurarak ilerliyorlardı. Kavad bunu öğrenince (çünkü çok yakınlardaydı), Romalıların sınırlarına süratle gelip onları karşıladı. Romalılar henüz Kavad'ın tüm ordusuyla üzerlerine geldiğini duymamışlardı.

(Sayfa 41)

Burada Perslerin sadece küçük bir birliğinin olduğunu sanıyorlardı. Areobindus ve adamları Constantina şehrinden iki günlük mesafede, Arzamene denilen bölgede kamp kurmuşlardı. Patricius ve Hypatius ise şehirden en fazla üç yüz elli stadion uzaklıkta, Siphrios denilen bölgedeydiler. Celer ise henüz oraya ulaşmamıştı. Areobindus, Kavad'ın tüm ordusuyla üzerlerine geldiğini öğrenince, kampı ve peşindekileri bırakarak kaçmaya başladı ve hızla Constantina'ya ulaştı. Kısa süre sonra düşmanlar gelip kampı asksiz ve paralarla dolu halde bulup ele geçirdiler. Oradan süratle Romalıların diğer ordusuna yöneldiler. Patricius ve Hypatius ise Pers ordusunun önünde giden sekiz yüz Eftalit (Ak Hun) ile karşılaşarak neredeyse hepsini öldürdüler. Henüz Kavad ve Pers ordusu hakkında bir şey duymamışlardı; zafer kazanmış olmanın rahatlığıyla dikkatsizce davranıyorlardı. Nitekim silahlarını bırakıp öğle yemeği hazırlamaya başladılar. Günün o saati gelmişti. O bölgede bir dere akıyordu; Romalılar yemekte kullanacakları etleri temizlemeye başladılar. Bazıları ise sıcaktan bunalıp dereye yıkanmak istiyordu. Bu yüzden derenin suyu bulanıp aşağı doğru aktı. Kavad, Eftalitlerin başına gelenleri öğrenince hızla düşmanların üzerine yürüdü. Derenin suyunun bulandığını görünce ve durumu birleştirenince, karşı tarafın hazırlıksız olduğunu anladı.

(Sayfa 42)

Ordusuna hemen onlara karşı yürümesini emretti ve bir anda yemekte olan ve silahsız yakalanan Romalıların karşısına çıktılar. Romalılar bu ani saldırıya dayanamayarak direnemediler; her biri elinden geldiğince kaçtı. Yakalananlar ölüyor, diğerleri ise o sarp dağa tırmanıyorlardı; orada kendilerini korku ve büyük bir kargaşa

içinde kayalıklardan aşağı atıyorlardı. Bu yüzden oradan kimsenin sağ kurtulmadığı söylenir; sadece Patricius ve Hypatius saldırının en başında kaçmayı başarmışlardı. Sonra Kavad, Hunların kendi topraklarına girdiğini duyunca tüm ordusuyla yurduna döndü; bu militle kuzey bölgelerinde uzun süren bir savaş yürüttü. Bu sırada Romalıların diğer ordusu da gelmişti; ancak kayda değer hiçbir şey başaramadılar, çünkü başlarında tek bir komutan yoktu. Aksine generaller birbirine eşitti ve fikirleri çatışıyordu; asla bir arada olmak istemiyorlardı. Celer ise yanındakilerle birlikte Nymphius nehrini geçip Arzanene'ye bir saldırı düzenledi. Bu nehir Martyropolis'e çok yakın, Amida'ya ise yaklaşık üç yüz stadion mesafededir. O bölgeleri yağmalayıp kısa süre sonra geri döndüler; bu saldırı çok sürmedi.

9. Daha sonra Areobindus, İmparator tarafından Bizans'a çağrıldı; diğerleri ise Amida'ya gelip kışı orada geçirdiler ve şehri sık sık kuşatmaya çalıştılar.

(Sayfa 43)

Şehri zorla ele geçirmek için çok uğraştılar ama başaramadılar; bunu ancak açlıkla yapabileceklerdi, çünkü kuşatılanların her türlü erzağı tükenmişti. Ancak generaller düşmanın durumundan habersiz olduklarından, kışın zorlukları ve uzun süren kuşatma nedeniyle askerlerin bıktığını görerek ve yakında bir Pers ordusunun geleceğinden şüphelenerek oradan bir an önce ayrılmak istiyorlardı. Persler ise ihtiyaç duydukları şeylerin eksikliğinden dolayı zor durumda olduklarından bu sıkıntılarını gizliyor, sanki her şeyleri bolmuş gibi davranıyorlardı; çünkü onurlu bir anlaşmayla evlerine dönmek istiyorlardı. Sonunda her iki taraf arasında görüşmeler başladı; Romalılar Perslere bin libre altın verecek, Persler de şehri onlara teslim edecekti. Her iki taraf da anlaşılanları memnuniyetle yerine getirdi; parayı alan Glonas'ın oğlu Amida'yı Romalılara teslim etti. Glonas zaten şu şekilde ölmüştü: Romalılar burada kamp kurmuşken ve Amida'dan çok uzakta değilken, köylünün biri alışık olduğu üzere gizlice şehre girip Glonas'e kuş ve ekmek gibi şeyler satıyordu. Bu adam general Patricius'un yanına gelerek, eğer bir ödül verilirse Glonas'i ve iki yüz Persi onun eline teslim edeceğine söz verdi.

(Sayfa 44)

İmparator'dan dilediği her şeyin karşılanacağı sözünü alınca işe koyuldu. Elbiselerini parçalayıp ağlayarak şehre girdi; Glonas'ın yanına gidip saçlarını yolmaya başladı. "Efendim," dedi, "sana bu bölgeden getirdiğim tüm iyi şeyleri taşıyordum; ancak Romalı askerlerle karşılaştım (çünkü bu civarda az sayıda dolaşıp zavallı köylüleri zorluyorlar). Bana dayanılmaz darbeler indirdiler ve her şeyimi alıp gittiler. Eski Romalı askerlerin Perslerden korktuğunu ve köylüleri ezdiğini biliyorsun. Lütfen efendim, hem kendine hem bize hem de Perslere yardım et. Eğer şehrin yakınındaki bu tarlaya avlanmaya gelersen, senin için kolay bir av olacaklar. Çünkü dörder dörder dolaşıp yol kesiyorlar." Adam bunları söyledi. Glonas ona inanarak, bu iş için kaç Pers'in yeterli olacağını sordu. Adam, elli kişinin yeterli olacağını söyledi.

(Sayfa 45)

Glones, "Eğer yolda beşten fazla kişiyle karşılaşırlarsa onlara bir şey olmaz, ama işin ters gitmemesi için yüz kişi gönderelim, hatta iki katı bile olsa zararı olmaz" dedi. Glones böylece iki yüz atlı seçip adamlarla birlikte gönderdi. Adam, önce keşif yapmasının daha iyi olacağını, eğer o bölgede dolaşan Romalıları görürse haber vereceğini, böylece Perslerin uygun bir zamanda çıkabileceğini söyledi. Glones bunu kabul etti ve onu gönderdi. Adam general Patricius'un yanına gidip her şeyi anlattı; Patricius da kendi korumalarından ikisini ve bin askerini adamlarla birlikte gönderdi. Onlar, Amida'ya kırk stadion uzaklıkta, Thalaasamon denilen köyün vadilerinde ve ormanlık yerlerinde gizlendiler. Köylüye orada pusuda beklemelerini tembihleyip şehre gitti. Glones'e avın hazır olduğunu söyledi ve onu iki yüz adamlarla birlikte düşmanın pususuna doğru yönlendirdi. Romalılar yerlerini tam olarak belirledikten ve onlar biraz ilerledikten sonra, Glones ve Persleri fark eden Romalılar pusudan fırlayıp onlara saldırdılar. Persler aniden gelen bu saldırı karşısında şaşkına dönüp perişan oldular.

(Sayfa 46)

Ne geri dönebildiler (çünkü Romalılar arkalarındaydı) ne de düşman toprağında başka bir yere kaçabildiler. Çaresizlik içinde savaşa tutuşup üzerlerine gelenlere direndiler; ancak sayıca çok az olduklarından yenildiler ve Glones ile birlikte hepsi yok edildi. Glones'in oğlu bunu öğrenince çok üzüldü ve öfke içinde babasının intikamını alamadığı için, Glones'in kaldığı Aziz Symeon'un kilisesini yaktı. Oysa ne Glones ne Kavad ne de başka bir Pers, Amida'nın içindeki veya dışındaki başka bir yapıya zarar vermemişti. Ben ise asıl konuma döneyim.

Böylece Romalılar, parayı vererek Amida'yı düşman tarafından ele geçirilişinden iki yıl sonra geri aldılar. Şehre girdiklerinde kendi ihmallerini ve Perslerin dayanıklılığını anladılar. Şehirde kalan yiyecekleri sayıp barbarların sayısına oranladıklarında, Glones ve oğlunun Perslere idareli dağıtmasına rağmen şehirde ancak yedi günlük yiyecek kaldığını gördüler. Daha önce de belirttiğim gibi, Persler kuşatma başladığından beri içeride kalan Romalıları hiçbir şey vermemişlerdi; onlar da alışık olmadıkları şeyleri yemek zorunda kalmışlardı.

(Sayfa 47)

Önce yasak olan her şeyi yediler, sonunda birbirlerini yemeye başladılar. Aldatıldıklarını anlayan generaller, askerleri bu disiplinsizlikle suçladılar; çünkü böylesine büyük bir Pers topluluğunu ve Glones'in oğlunu şehirle birlikte esir almak varken, Romalıların parasını düşmana verip Amidayı parayla geri almışlardı. Daha sonra Persler, Hunlarla yaptıkları savaş nedeniyle Romalılarla yedi yıllık bir barış anlaşması yaptılar. Romalı Celer ve Pers Aspebedes bu anlaşmayı bizzat yaptılar ve her iki taraf da huzur içinde evlerine döndü. Romalılar ile Persler arasındaki savaş böylece sona erdi. Şimdi Hazar Kapıları ile ilgili olanları anlatmaya başlıyorum.

10. Kilikya'daki Toros Dağı önce Kapadokya, Ermenistan ve Perslerin elindeki **Armenia (Persarmenia)**, ayrıca Albanlar ve İberler ile o bölgedeki diğer bağımsız veya Pers tebaası milletlerin topraklarından geçer. Çok geniş bir alana yayılan bu dağ, ilerledikçe hem genişlik hem de yükseklik bakımından

devasa boyutlara ulaşır. İberlerin sınırlarını geçince, dar bir geçitte yaklaşık elli stadion boyunca uzanan bir patika vardır.

(Sayfa 48)

Bu yol sarp ve tamamen geçit vermez bir yerde son bulur; orada doğa, sanki elle yapılmış küçük bir kapı gibi "Hazar Kapıları" denilen bir geçit oluşturmuştur. Buradan sonrası ovalık, sulak ve at yetiştirmeye elverişli düz bir arazidir. Burada Hun milletlerinin neredeyse tamamı, Maeotis Gölü'ne kadar olan bölgede yaşar. Eğer az önce bahsettiğim kapıdan geçerlerse, dolambaçlı yollara sapmadan ve sarp kayalıklarla karşılaşmadan doğrudan Pers ve Roma topraklarına inebilirler (sadece bahsettiğim o İber sınırındaki elli stadionluk sarp yol hariç). Başka yollardan gitmek isterlerse büyük zorluklarla ve ancak atlarını kullanmadan ulaşabilirler; çünkü dağların dolambaçlı yollarını aşmak zorundadırlar. Makedonyalı Filip'in oğlu İskender durumu fark edince, oraya kapılar yaptırmış ve bir kale inşa etmiştir. Zamanla pek çok kişi buraya hakim oldu; sonunda Hun asıllı Ambazoukes (İmparator Anastasius'un dostu) burayı ele geçirdi. Ambazoukes yaşlanıp öleceği sırada Anastasius'a haber göndererek, burayı Romalılara devretmek karşılığında para istedi.

(Sayfa 49)

Böylece hem kaleyi hem de Hazar Kapılarını Romalılara teslim edecekti. Ancak İmparator Anastasius (ki hiçbir işi düşünmeden yapmazdı), askerleri orada beslemenin imkansız olduğunu, bölgenin ıssız ve verimsiz olduğunu, yakınlarda Romalılara tabi bir millet bulunmadığını düşünerek, adamın dostluğuna teşekkür etmekle birlikte bu teklifi kabul etmedi. Ambazoukes kısa süre sonra hastalıktan öldü, Kavad ise çocuklarını zorla çıkararak kapıları ele geçirdi.

İmparator Anastasius, Kavad ile anlaşma sağlandıktan sonra Dara denilen bölgede kendi adını taşıyan çok güçlü bir şehir inşa ettirdi. Bu şehir Nisibis'ten yüz stadion (iki eksik), Roma ve Pers sınırından ise yaklaşık yirmi sekiz stadion uzaklıktadır. Persler, Hun savaşıyla meşgul olduklarından bu inşaata engel olamadılar. Ancak Kavad savaşı bitirince Romalılara elçi göndererek, kendi sınırlarına bu kadar yakın bir şehir inşa edilmesinin daha önceki anlaşmalara aykırı olduğunu iddia etti. Anastasius ise bazen tehdit ederek, bazen de dostluk göstererek ve yüklü miktarda para vererek durumu geçiştirdi. İmparator ayrıca Ermenistan'da, Persarmenia sınırına çok yakın bir yerde başka bir şehir daha inşa ettirdi; burası eskiden bir köydü ancak İmparator Theodosius burayı şehir statüsüne yükseltmişti. Anastasius burayı çok güçlü surlarla çevirerek Perslerin her iki bölgeden de baskı altına alınmasını sağladı.

(Sayfa 50)

11. Anastasius'un ölümünden kısa bir süre sonra Justinus tahta geçti; Anastasius'un tüm akrabaları (bazıları çok seçkin olsa da) tahttan uzaklaştırıldı. O zaman Kavad, öldüğünde Persler arasında taht kavgası çıkmasından ve ailesinin zarar görmesinden korkmaya başladı. Çünkü çocukları arasından hangisini halefi ilan ederse etsin, itirazlarla

karşılaşacağını biliyordu. Kanuna göre büyük oğlu Caoses'in tahta geçmesi gerekiyordu ancak Kavad onu hiç sevmiyordu; çünkü babasının iradesine karşı geliyordu. İkinci oğlu Zames ise bir gözünün kör olması nedeniyle kanun gereği krallıktan men edilmişti; zira kusurlu veya engelli birinin Pers kralı olması yasaktı. Üçüncü oğlu Hüsrev'i ise (kendi kız kardeşi Aspebedes'in eşinden doğma) babası çok seviyordu.

(Sayfa 51)

Kavad, neredeyse tüm Perslerin Zames'in cesaretine (çünkü savaşta çok yetenekliydi) ve diğer erdemlerine saygı duyduğunu görerek, Hüsrev'e karşı isyan edip kraliyet soyuna zarar vermelerinden korkuyordu. Bu yüzden Romalılarla savaşı ve savaşın nedenlerini sona erdirmenin en iyi yolunun, Hüsrev'in İmparator Justinus tarafından evlat edinilmesi olduğuna karar verdi; böylece tahtını güvence altına alabilecekti. Bu amaçla Bizans'a elçiler ve Justinus'a şu mektubu gönderdi:

"Romalılar tarafından bize haksızlık yapıldığını sen de biliyorsun; ancak ben tüm suçlamaları bir kenara bırakmaya karar verdim. Şunu iyi biliyorum ki, en büyük zafer kazananlar, haklı oldukları halde dostları için isteyerek geri çekilenlerdir. Senden sadece bizim için değil, her iki devletin tebaası için de yararlı olacak, barışı sağlamlaştıracak bir ricada bulunuyorum: Oğlum Hüsrev'i, ki onu halefim olarak belirledim, evlatlık edin."

İmparator Justinus bu mektubu okuyunca çok sevindi; aynı şekilde halefi gözüyle bakılan yeğeni Justinianus da sevindi.

(Sayfa 52)

Hemen harekete geçip evlat edinme işlemini Roma kanunlarına göre yazılı olarak tamamlamak istediler. Ancak o sırada "Quaestor"luk makamında bulunan Proclus buna engel oldu; kendisi dürüst ve rüşvet almayan bir adamdı. Bu yüzden ne yeni kanunları kolayca kabul eder, ne de mevcut düzenin bozulmasını isterdi.

İmparator'un huzurunda şöyle dedi: "Ben alışılmadık işlere girişmeyi sevmem ve bundan korkarım; çünkü yeniliklerin asla güvenli olmadığını biliyorum. Bu işten çekinmemin nedeni doğuracağı kargaşadır. Şu an yapmaya çalıştığımız şey, Roma devletini Perslere süslü sözlerle teslim etmekten başka bir şey değildir. Çünkü onlar niyetlerini gizlemiyorlar, açıkça imparatorluğumuzu talep ediyorlar; bir taraftan barış vaat ederken diğer taraftan haklarımızı elimizden almaya çalışıyorlar. Oysa her ikiniz de bu barbar girişimine tüm gücünüzle karşı koymalısınız; sen ey İmparator, Romalıların son imparatoru olmamak için, sen ey General, kendi tahtına engel olmamak için."

(Sayfa 53)

Proclus bu şekilde konuştu. İmparator ve yeğeni onun sözlerini dinleyip ne yapılması gerektiğini konseyde görüştüler. Bu sırada Kavad, Justinus'a başka mektuplar göndererek, barışı sağlayacak seçkin kişilerin gönderilmesini ve evlat edinme şeklinin yazılı olarak bildirilmesini talep etti. O zaman Proclus, Perslerin niyetini daha sert bir dille eleştirdi ve Romalıların gücünü korumak için barışın hemen yapılması

gerektiğini ancak elçilerin Kavad'ın istediği şekilde değil, Hüsrev'in evlat edinilme şeklini görüşmek üzere gönderilmesini önerdi. Şöyle ki: Hüsrev yazılı bir belgeyle değil, barbarlara yakışır şekilde silahlarla (savaş aletleriyle) evlat edinilmeliydi. İmparator Justinus, seçkin Romalıları elçi olarak gönderdi; aralarında Anastasius'un yeğeni Hypatius ve Patricius gibi generaller ile Rufinus da vardı. Persler tarafından ise Seoses ve Adrastadaran salanes unvanına sahip Mebodes gönderildi. Bunlar, Roma ve Pers sınırındaki bir yerde buluşup barış şartlarını ve anlaşmazlıkları görüştüler. Hüsrev de Nisibis yakınlarındaki Dicle nehri kıyısına gelmişti; eğer barış sağlanırsa Bizans'a gidecekti. Pek çok konu tartışıldı; özellikle Lazika (Kolhis) üzerindeki hak iddiaları konuşuldu.

(Sayfa 54)

Hüsrev'in evlat edinilmesi konusunda Romalılar açıkça şu cevabı verdiler: Barbarlara yakışır şekilde, evlat edinme yazılı belgelerle değil silahlarla yapılmalıdır. Persler bunu duyunca hakaret saydılar ve kabul edilemez buldular. Böylece her iki taraf da anlaşmadan evlerine döndü. Hüsrev, babasının yanına eli boş ve başına gelenlerden dolayı Romalılardan intikam alma yemini ederek döndü.

Daha sonra Mebodes, Seoses'i Kavad'a şikayet etti; güya Seoses efendisinin emri dışına çıkararak Lazika konusunu kasten açmış ve barışı bozmuştu. Zaten Seoses dürüst ve adaletli bir adam olmasına rağmen, kibri ve gururu nedeniyle diğer Pers soyluları tarafından sevilmiyordu.

(Sayfa 55)

Seoses, Lazika'nın (Kolhis) öteden beri Perslere tabi olduğunu ve Romalıların orayı haksız yere işgal ettiğini söylüyordu. Romalılar ise Lazika'nın Perslere karşı olduğunu savunuyorlardı. Hüsrev'in barbar usulü evlat edinilmesi teklifi de Perslere ağır gelince görüşmeler dağıldı. Hüsrev babasına döndüğünde çok üzgündü. Daha sonra Mebodes, Seoses'i Kavad'a karşı kötüledi; Seoses'in barışı kasten engellediğini iddia etti. Ayrıca Seoses'in düşmanları onu mahkemeye çağırıp pek çok suçlama yönelttiler. Pers meclisi, adaletten ziyade kıskançlıkla toplanıp karar verdi. Seoses'in gücü ve yaşam tarzı onları rahatsız ediyordu. Seoses dürüst, adaletli ancak çok kibirli bir adamdı.

(Sayfa 56)

Seoses'in suçu olarak, eski Pers geleneklerine uymadığı, yeni tanrılara taptığı ve ölen karısını Pers kanunlarına aykırı olarak toprağa gömdüğü iddia edildi. Hakimler onun ölümüne karar verdi. Kavad, Seoses'i arkadaşı olarak sevmesine rağmen, Pers kanunlarını çiğnemek istemediği için müdahale etmedi; her ne kadar hayatını ona borçlu olsa da. Böylece Seoses idam edildi. Seoses'ten sonra Adrastadaran salanes unvanını kimse almadı. Rufinus ise İmparator'a Hypatius'u kötüledi; bu yüzden Hypatius görevinden alındı ancak başka bir ceza almadı.

12. Hemen ardından Kavad, Roma topraklarına girmek istediye de İberlerin (Gürcülerin) durumu nedeniyle bunu başaramadı.

Sayfa 58

Probus oradan bir sonuç alamadan çekilince, İmparator yanına bir miktar Hun alarak komutan Petrus'u Gurgen'e var gücüyle müttefiklik etmesi için Lazika'ya gönderdi. Bu sırada Kavad, Gurgen ve İberler üzerine hatırı sayılır büyüklükte bir orduyu sevk etti; ordunun başında rütbesi Varizes olan Boes adında bir Persli vardı. Gurgen, Pers saldırısına karşı koyacak gücü olmadığını anlayınca —zira Romalılardan gelen yardım yeterli değildi— tüm ileri gelen İberler ile birlikte Lazika'ya kaçtı. Beraberinde karısını, çocuklarını ve kardeşlerini de götürdü; bu kardeşlerden en büyüğü Peranius idi.

Lazika sınırlarına vardıklarında sarp yerlerde mevzi alarak düşmanı durdurmaya çalıştılar. Persler ise onları takip etmelerine rağmen, arazinin zorluğu sebebiyle işlerin aleyhlerine olması yüzünden kayda değer bir başarı elde edemediler. Bundan sonra İberler Bizans'a gittiler; Petrus ise İmparator tarafından geri çağrıldı. Lazlar bölgeyi tek başlarına korumak istemeyince, İmparator bir ordu ile birlikte Irenaeus'u gönderdi. Lazika'da, İberya sınırından girildiğinde hemen karşılaşılan iki kale vardır; buraların korunması yerli halk tarafından eskiden beri büyük bir titizlikle yapılırdı; ancak bu muhafızlar büyük bir kıtlık çekmekteydiler. Çünkü ne buğday ne şarap ne de başka bir iyi ürün orada yetişmez. Ayrıca yolların darlığı sebebiyle dışarıdan başka bir yere de taşınması mümkün değildir; ancak insanlar sırtlarında taşıyabilirler. Orada yetişen bir tür darı (elumos) ile beslenmeye alışmış olan Lazlar, bununla hayatta kalmaktadırlar güç yetirebildiler.

Sayfa 59

İmparator, bu muhafızları oradan çıkararak buralara Romalı askerlerin yerleştirilmesini ve kalelerin korunmasını emretti. Başlarda Lazlar bunlara erzakı güçlülükle de olsa taşıyorlardı; fakat daha sonra bu hizmeti yapmayı reddettiler ve Romalılar da bu yüzden kaleleri terk edince, Persler buraları hiçbir zahmete katlanmadan ele geçirdiler. Lazika'da olanlar bunlardır.

Sittas ve Belisarius komutasındaki Romalılar, Pers tebaası olan Persarmenia'ya saldırarak burayı geniş ölçüde yağmaladılar ve çok sayıda Ermeni'yi esir ederek geri döndüler. Bu iki isim o zamanlar gençler ve daha sonra amcası Iustinus ile birlikte imparatorluk makamına geçecek olan general Iustinianus'un muhafızları (doryphoroi) idiler. Romalılar Ermenistan'a ikinci kez saldırdıklarında, Narses ve Aratius hiç umulmadık bir anda onlarla karşı karşıya gelerek savaştılar. Kısa bir süre sonra bunlar Romalılara sığındılar ve Belisarius ile birlikte İtalya seferine katıldılar; ancak o zaman Sittas ve Belisarius'unkilerle çarpışarak üstün gelmişlerdi. Trakya kökenli Likellarius komutasındaki başka bir Roma ordusu da Nisibis (Nusaybin) civarına saldırdı; ancak kaçanlar (Persler) hiç kimse peşlerine düşmeden hızla geri çekildiler. Bu sebeple imparator, Likellarius'u görevinden azlederek, Dara'daki birliklerin komutanı olan Belisarius'u tayin etti ve işte o zaman bu olayları kaleme alan Procopius, ona danışman olarak seçildi.

Sayfa 60

Kısa bir süre sonra İmparator Iustinus, yeğeni Iustinianus'u kendisine ortak (imparator) ilan ederek hayatını kaybetti ve hükümdarlık tek başına Iustinianus'a geçti. Bu Iustinianus, Belisarius'a Pers sınırlarının hemen yakınında, Nisibis'e giderken sol tarafta kalan Mindon adındaki mevkiye bir kale inşa etmesini emretti. Belisarius büyük bir gayretle imparatorun emirlerini yerine getiriyordu; yapının tahkimatı yükselmiş ve işçilerin çokluğuyla kale tamamlanmak üzereydi. Ancak Persler, bundan sonra hiçbir şey inşa edilmemesini, sadece sözle değil, fiilen de engelleyeceklerini söyleyerek kesin bir dille yasakladılar. İmparator bunu haber alınca —çünkü Belisarius elindeki mevcut orduyla Persleri oradan uzaklaştırmaya muktedir değildi— oraya gitmesi için başka bir orduya emir verdi; bu orduya o sırada Lübnan'daki askerlere komuta eden Cutzes ve Bouzes liderlik ediyordu. Bu ikisi Trakyalı kardeştiler, her ikisi de gençti ve düşmanla çarpışırken tedbiri elden bırakacak kadar gözü pektiler. Her iki ordu da toplanıp inşaat yerinde bir araya geldiler; Persler bütün güçleriyle inşaatı durdurmaya çalışıyor, Romalılar ise inşaatı yapanları koruyorlardı. Şiddetli bir savaş meydana geldi ve Romalılar mağlup oldular; Romalılardan çok sayıda kişi öldürüldü, bazıları ise düşmana esir düştü. Bunlar arasında Cutzes de bulunuyordu; Persler onu alarak kendi yurtlarına götürdüler.

Sayfa 61

Onları bağlayıp ömür boyu bir mağaraya hapsedtiler ve kalenin inşaatını, artık kimse engel olmadığı için yerle bir ettiler.

Daha sonra İmparator Iustinianus, Belisarius'u Doğu orduları komutanı (Strategos) tayin etti ve ona Perslere karşı savaşmasını emretti. O da hatırı sayılır büyüklükte bir ordu toplayarak Dara'ya geldi. İmparator, o vakitler Magister makamında bulunan ve daha önce, İmparator Anastasius döneminde devlete düşman olan Vitalianus'un yanında görev yapmış olan Hermogenes'i de orduyu düzenlemesi için gönderdi. Bu sırada İmparator, Rufinus'u elçi olarak göndermişti; ona, kendisinden bir işaret gelene kadar Fırat Nehri kıyısındaki Hierapolis'te beklemesini emretti. Zira her iki taraf arasında barış için pek çok görüşme yapılıyordu. Ansızın birisi Belisarius ve Hermogenes'e, Perslerin Roma topraklarına girmeye hazırlandığını ve Dara şehrini kuşatmak için büyük bir gayretle ilerlediklerini haber verdi. Bunu işitince savaş düzeni için hazırlıklara şu şekilde giriştiler:

Nisibis (Nusaybin) şehrinin tam karşısında bulunan kapının önüne, şehirden çok uzak olmayan, yaklaşık bir taş atımı mesafede derin bir hendek kazdılar; bu hendeğin birçok geçiş yeri vardı. Hendeği düz bir çizgi halinde değil, şu şekilde kazmışlardı: Orta kısımda kısa ve düz bir hat oluşturulmuş, bu hattın her iki ucundan ise dik açıyla dışa doğru, ana hatta dik olacak şekilde yan kollar uzatılmıştı bu kolların uçlarından ise tekrar düz çizgiler halinde hendekleri çok uzağa kadar uzattılar.

Sayfa 62

Çok geçmeden Persler büyük bir orduyla geldiler ve Dara şehrinden yirmi stadia mesafedeki Ammodios denilen yerde topluca kamp kurdular. Başlarında diğer komutanlarla birlikte Pityaxes ve tek gözlü Baresmanas vardı. Tüm ordunun

başkomutanı ise Perozes adında bir Persliydi; unvanı Mirranes idi (Persler bu rütbeye bu adı verirler). Bu kişi, hemen Belisarius'a haber göndererek ertesi gün orada banyo yapmak istediğini, hamamın hazırlanmasını emretti. Bu sebeple Romalılar, ertesi gün savaşıacaklarını anlayarak en güçlü şekilde çarpışmaya hazırlandılar.

Güneş doğarken düşmanın üzerlerine doğru ilerlediğini görünce şu şekilde saf tuttular: Sol taraftaki düzlüğün en ucunda, hendeğin dışındaki açının bittiği yerde, tepeye kadar olan kısımdaki sarp arazide Bouzes çok sayıda süvariyle, Erul kökenli Pharas ise kendi soyundan üç yüz kişiyle yer aldı. Hendeğin solundaki açının dış kısmında, dik hat ile düz hattın birleştiği köşede ise Sunicas ve Aigan bulunuyordu; bunlar Massaget (Hun) soyundan gelmeydiler ve yanlarında altı yüz süvari vardı.

Sayfa 63

Amaçları, eğer Bouzes ve Pharas'ın olduğu bölge geri çekilirse, hızla düşmanın yanından dolanıp arkasına geçerek Romalılara o taraftan kolayca yardım edebilmektir. Hendeğin diğer ucunda (sağda) da aynı düzen kurulmuştu: Düz hattın sonunda çok sayıda süvari vardı, bunların başında Niketas oğlu Ioannes, Kyrillos ve Marcellos bulunuyordu. Onlarla birlikte Germanus ve Dorotheus da vardı. Sağ köşede ise Sunicas ve Aigan komutasında yine Massagetlerden oluşan altı yüz süvari, daha önce belirttiğim gibi, eğer Ioannes'in olduğu taraf geri çekilirse Perslerin arkasına sarkmak üzere bekliyordu.

Hendeğin her yerinde hem süvariler hem de piyadeler saf tutmuştu. Bunların arkasında, tam orta kısımda ise Belisarius ve Hermogenes ihtiyatta bekliyorlardı. Romalılar bu şekilde yirmi beş bin kişilik bir kuvvetle dizilmişlerdi; Pers ordusu ise atlı ve yaya olmak üzere toplam kırk bin kişiydi ve saf halinde karşı karşıya duruyorlardı. Uzun süre savaş başlamadı; her iki taraf da birbirine saldırmıyor, ancak Persler Romalıların savaş düzenindeki disiplinine hayran kalıyor ve mevcut durumda ne yapacaklarını bilemez halde duruyorlardı.

Akşama doğru, sağ kanattaki Pers süvarilerinden bir grup ana ordudan ayrılarak Bouzes ve Pharas'ın üzerine yürüdüler.

Sayfa 64

Romalılar yavaş yavaş geri çekildiler. Persler ise onları kovalamadılar; sanırım düşman tarafından kuşatılmaktan korktukları için orada durdular. Ancak kaçan Romalılar ansızın onlara doğru atıldılar. Persler bu saldırıya dayanamayıp kendi saflarına doğru geri kaçtılar. Bouzes ve Pharas'ın adamları da tekrar kendi yerlerine döndüler. Bu çarpışmada yedi Persli öldü ve cesetleri Romalıların elinde kaldı; diğerleri ise saflarındaki yerlerini korudular.

O sırada Pers ordusundan genç bir adam, atını Roma ordusunun en önüne kadar sürerek, eğer kendisiyle çarpışmaya cesareti olan varsa öne çıkması için herkese meydan okudu. Diğerlerinden hiç kimse bu tehlikeyi göze alamazken, Bouzes'in maiyetinden Andreas adında bir adam öne çıktı; bu kişi ne bir askerdi ne de hayatında savaş eğitimi almıştı, sadece Bizans'ta bir güreş okulunun (palaistra) yöneticisiydi. Bu sebeple orduya katılmıştı çünkü Bouzes'in hamamdaki

hizmetlerinden sorumluydu. Andreas aslen Bizanslıydı. Bu adam, ne Bouzes'in ne de bir başkasının emri olmadan, tamamen kendi isteğiyle teke tek dövüş için öne çıktı. Barbar (Persli) daha nereden saldıracağını düşünürken, Andreas mızrağıyla onun sağ memesinin üzerine vurdu. Çok güçlü bir adam olan Persli bu darbenin ağırlığına dayanamayarak atından yere düştü. Andreas, bir kurbanlık hayvanı boğazlar gibi yerde sırtüstü yatan adamı küçük bir bıçakla (hançerle) öldürdü. O sırada hem kale surlarından hem de Roma Roma ordusundan bir çığlık yükseldi.

Sayfa 65

Persler bu olaydan dolayı büyük bir acı duydular ve aynı şeyi yapmak üzere başka bir süvariye öne sürdüler; bu adam güçlü ve heybetli vücutlu, artık genç olmayan, başındaki saçları yer yer ağarmış birisiydi. Düşman ordusuna doğru ilerledi ve atını kamçılıyarak, Romalılardan kendisiyle çarpışmak isteyen var mı diye meydan okudu. Kimse ona karşı çıkmaya cesaret edemeyince, Andreas, Hermogenes'in kesin yaşağına rağmen herkesten gizlice meydana atıldı. Her ikisi de büyük bir hınçla birbirlerine doğru mızraklarını doğrultarak koşular; mızraklar zırlara çarpıp şiddetle geri sekti. Atlar baş başa çarpışınca her iki binici de yere düştü. Birbirlerine çok yakın düşen bu iki adam, büyük bir gayretle ayağa kalkmaya çalıştılar; ancak Persli adam, vücudunun ağırlığı sebebiyle bunu kolayca başaramazken, Andreas (kendisine güreş okulundaki antrenmanlarının sağladığı avantajla) daha önce davrandı ve dizleri üzerinde doğrulan adamın üzerine atılarak onu tekrar yere serdi ve öldürdü. Surlardan ve Roma ordusundan, öncekinden daha az olmayan, hatta daha güçlü bir çığlık yükseldi. Persler saflarını bozarak Ammodios'a çekildiler; Romalılar ise zafer şarkıları (paian) söyleyerek surların içine girdiler. Artık akşam olmuş ve hava kararmıştı.

Sayfa 66

Her iki taraf da o geceyi bu şekilde geçirdi.

Ertesi gün, Nisibis şehriden çağrılan on bin Pers askeri yardıma geldi. Belisarius ve Hermogenes, Mirranes'e (Perozes) şu mektubu yazdılar: "İnsanların en iyisi, az da olsa akıllı olan herkesin kabul edeceği üzere, barışın en yüce iyilik olduğunu bilir. Bu nedenle, barışı bozan bir kimse sadece komşularına değil, kendi halkına karşı da tüm kötülüklerin asıl sorumlusu olur. En iyi komutan, savaştan barış tesis edebilen kişidir. Sen ise hem Romalılar hem de Persler için işler yolundayken, hiçbir neden yokken bize savaş açmayı seçtin; üstelik her iki kral da barıştan yanayken ve komşularımız arasındaki anlaşmazlıkları yakında görüşmelerle çözecek elçilerimiz buradayken, senin bu saldırın bizim bu umudumuzu kırmasın. Haydi, ordunu Pers topraklarına geri çek ve en büyük iyiliklere engel olma; aksi takdirde başımıza gelecek felaketlerin asıl sorumlusu olarak Perslerin gözünde suçlu duruma düşersin." Mirranes bu mektubu okuyunca şu cevabı verdi: "Eğer bu mektup, vaat etmesi kolay fakat vaatlerini yerine getirmesi imkansız olan Romalılardan gelmeseydi, isteklerinize ikna olabilirdim, üstelik anlaşmaları yeminlerle mühürlemiş olmanıza rağmen.

Sayfa 67

Biz sizin aldatmacalarınıza artık katlanamadığımız için silahlanıp buraya gelmek zorunda kaldık. Siz ey dost Romalılar, bundan sonra Perslerle savaşmaktan başka bir seçeneğiniz olduğunu sanmayın. Burada ya biz öleceğiz ya da siz; ancak bu sayede aramızdaki adalet yerini bulacaktır." Mirranes bu cevabı yazdıktan sonra, Belisarius ve arkadaşları ona tekrar şöyle yazdılar: "Ey değerli Mirranes, kibirle hareket etmek ve haksız yere komşularını aşağılamak doğru değildir. Barış için gelen elçimiz Rufinus'un pek uzak olmadığını ve yakında burada olacağını biliyoruz. Biz de savaşa meraklı değiliz ama Tanrı'nın izniyle sizin kibrinize ve barış teklifimize verdiğiniz bu küstahça cevaba karşı kendimizi savunacağız. Savaş meydanında, her iki tarafın gönderdiği bu mektupları mızraklarımızın ucuna asarak karşı karşıya geleceğiz." Mirranes buna şu yanıtı verdi: "Biz de Tanrılarımızın yardımı olmadan savaşa girmiyoruz ve yarın sizin karşınıza çıkacağız; yarın Pers ordusunu Dara'ya sokmayı umuyorum. Siz de benim için kalenin içinde hamamı ve yemeği hazır edin." Belisarius ve yanındakiler bu yazışmaları okuduktan sonra savaş için hazırlıklara başladılar.

Sayfa 68

Ertesi gün gün doğarken, Mirranes tüm Persleri bir araya getirerek şöyle konuştu: "Ey Persler, biliyorum ki sizler sadece liderlerin sözleriyle değil, kendi erdeminizle ve birbirinize olan bağlılığınızla tehlikelere atılırsınız. Ancak görüyorum ki, daha önce Romalıların her zaman düzensiz ve karmaşa içinde savaşa girdiğini görmüşken, şimdi onların düzenli bir saf tuttıklarını görünce şaşırıp aranızda fısıldaşıyorsunuz. Bu durumu yanlış yorumlayıp yanılmamanız için sizi uyarmayı uygun buldum. Sanmayın ki Romalılar bir anda daha iyi savaşçılar oldular ya da daha tecrübeli hale geldiler; aksine, eskiden olduklarından daha korkak hale geldiler. Öyle ki, hendek kazmadan saf tutmaya bile cesaret edemiyorlar. Hendek arkasında olmalarına rağmen bizimle savaşa girişmeye bile yeltenemediler; biz üzerlerine gitmeyince, işler umduklarından iyi gittiği için sevinçle surların içine kaçtılar. Henüz savaş tehlikesiyle karşılaşmadıkları için düzenlerini bozmadılar. Fakat göğüs göğüse çarpışma başladığında, o alışık oldukları korku ve tecrübesizlikleri onları esir alacak ve yine düzensizce kaçacaklardır. Düşmanın durumu budur. Siz ey Persler, Krallar Kralı'nın kararını düşünün.

Sayfa 69

Eğer bu savaşı kazanamazsak Perslerin erdeminden ödün verirsiniz, utanç verici bir ceza sizi bekliyor olacaktır." Mirranes bu şekilde hitap ettikten sonra orduyu düşmana doğru sürdü. Belisarius ve Hermogenes de tüm Romalıları surların önünde toplayarak şu şekilde cesaret verdiler: "Siz de gayet iyi biliyorsunuz ki, önceki çarpışmadan öğrendiğimiz üzere, Persler ne tamamen yenilmezdirler ne de ölümsüz. Onların hem ruhsal hem de bedensel güç bakımından sizden üstün olmadıklarını, sadece liderlerinin emirlerini düzgün yerine getirmemeleri sebebiyle (disiplinsizlikten) yenildiklerini zaten gördünüz. Talihsizlikleri düzeltmek her zaman mümkün olmasa da, kendi hatalarımızdan kaynaklanan kusurları akıl yoluyla düzeltmek mümkündür. Eğer bu söylediklerime kulak verirsiniz, savaşın galibi hemen siz olursunuz. Zira

Persler bize karşı başka bir güçle değil, sadece bizim düzenimizi bozacağıımıza dair bir umutla geliyorlar. Eğer bu umutlarını boşa çıkarırsanız, tıpkı önceki çarpışmada olduğu gibi yine geri çekileceklerdir. Düşmanın sayıca çokluğu sizi korkutmasın; zira onların piyadeleri, surları kazmak ve ölüleri soymaktan başka bir işe yaramayan, askerlikle ilgisi olmayan zavallı bir köylü kalabalığından ibarettir. Bu yüzden kendilerini koruyacak kalkanları olsa da, düşmana zarar verecek silahları (mızrakları) yoktur mızraklara hedef olmazlar.

Sayfa 70

O halde ey yiğit adamlar, bu savaşta sadece Persleri yenmekle kalmayacak, aynı zamanda onların bu çılgınlığını cezalandıracaksınız ki bir daha asla Roma topraklarına saldırmaya cüret edemesinler."

Belisarius ve Hermogenes bu telkinleri yaptıktan sonra, Pers ordusunun doğrudan üzerlerine doğru geldiğini görünce askerleri daha önceki çarpışmada olduğu gibi saf haline dizdiler. Barbarlar (Persler) yaklaştıklarında doğrudan karşılarında durdular. Ancak Mirranes tüm Persleri savaşa sürmedi; ordunun yarısını öne sürdü, diğer yarısını ise geride yedek olarak bıraktı. Amaç, öndekiler yoruldukça arkadan taze kuvvetlerin gelmesi ve savaşın sürekli taze güçlerle sürdürülmesiydi. Sadece "Ölümsüzler" olarak adlandırılan birliği, kendisi işaret verene kadar hareketsiz beklemeleri için ayırdı. Kendisi safların merkezinde yer alırken, sağ kanadın komutasını Pityaxes'e, sol kanadın komutasını ise Baresmanas'a verdi. Her iki ordu da bu şekilde yerleşmişken, Pharas, Belisarius ve Hermogenes'in yanına gelerek şöyle dedi: "Benim ve Erulların burada kalmasının düşmana pek bir zararı dokunmaz; ancak eğer şu yamaçtaki tepenin arkasına gizlenirsek, Persler savaşa tutuşup ilerlediklerinde aniden arkalarından saldırarak onlara telafisi imkansız bir darbe indirebiliriz.

Sayfa 71

" Bu öneri Belisarius'un hoşuna gitti ve planın uygulanmasını emretti.

Savaş öğle vaktine kadar başlamadı. Öğle sıcağı bastırınca barbarlar saldırıya geçtiler. Bu zamanı seçmelerinin nedeni, kendilerinin akşam vaktine kadar yemek yememeye alışkın olmaları, Romalıların ise öğleden önce yemek yemeleriydi; bu yüzden Romalıların açlık karşısında dayanamayacağını sanıyorlardı. İlk olarak her iki taraf birbirini ok yağmuruna tuttu; o kadar çok ok atıldı ki gökyüzü adeta bir bulutla kaplandı. Her iki taraftan da çok sayıda insan düşüyordu ancak Perslerin saflarından düşenler daha fazlaydı. Zira Persler sürekli taze kuvvetlerle saldırıyor, Romalılar ise buna rağmen yerlerini koruyorlardı. Üstelik aniden esen bir rüzgar okların yönünü barbarlara doğru çeviriyor ve onların oklarının etkisini kırıyordu. Oklar tükenince mızraklarla göğüs göğüse çarpışma başladı ve savaş daha da şiddetlendi. Romalıların sol kanadı zorlanmaya başlamıştı. Zira bu bölgede Pityaxes ile birlikte savaşan Kadisenoi (Kadisenler) kabilesi, ani bir saldırıyla düşmanı geri püskürtmüş ve kaçanları takip ederek çok sayıda adam öldürmüştü. Bunu gören Sunicas ve Aigan'ın adamları büyük bir hızla onların üzerine yürüdüler.

Sayfa 72

İlk olarak Pharas komutasındaki üç yüz Erul, tepeden inerek düşmanın arkasından saldırdılar ve Kadisenler ile diğerlerine karşı mucizevi işler başardılar. O sırada Sunicas ve adamlarının da yandan üzerlerine geldiğini gören Persler bozguna uğradılar. Romalılar birleşerek barbarlar üzerinde büyük bir kıyım yaptılar. Bu çarpışmada Perslerin sağ kanadından en az üç bin kişi hayatını kaybetti, geri kalanlar ise zorlukla ana saflarına sığınarak kurtuldular. Romalılar onları daha fazla takip etmediler; her iki taraf da saflarında karşılıklı durmaya devam etti.

Daha sonra Mirranes, "Ölümsüzler" olarak bilinen birliği ve diğer pek çok askeri gizlice sol kanada gönderdi. Bunu fark eden Belisarius ve Hermogenes, Sunicas ve Aigan'ın altı yüz süvarisine sağ köşeye gitmelerini emretti. Onların hemen arkasına da Ioannes, Simas ve Ascan komutasındaki birlikleri, ayrıca Belisarius'un kendi özel muhafızlarından büyük bir grubu yerleştirdiler. Bunun üzerine Baresmanas komutasındaki Pers sol kanadı, yanlarındaki Ölümsüzlerle birlikte Romalılara büyük bir hınçla saldırdı. Romalılar bu baskıya dayanamayarak geri çekilmeye başladılar. İşte o anda köşede bekleyen Romalılar ve arkalarındaki takviye güçler, kaçanları takip eden Perslerin üzerine büyük bir süratle atıldılar. Barbarların arasına yan taraftan dalarak orduyu ikiye böldüler ve en büyük sağda bulunuyorlardı; bazılarını ise geride sol kanatta bıraktılar.

Sayfa 73

Bu kargaşada Baresmanas'ın sancağını taşıyan sancaktar ile karşılaştılar ve Sunicas mızrağıyla ona saldırdı. Perslerin ön saflarında olup kaçanları kovalayanlar, başlarına gelenleri fark edince geri dönüp kovalamayı bıraktılar ve mızraklıların üzerine yürüdüler; böylece Romalılar her iki taraftan gelen düşmanın arasında kaldılar. Ancak kaçmakta olan diğer Romalılar durumu fark edince geri döndüler. Pers ordusunun kalanı ve "Ölümsüzler" birliği, sancağın yere düştüğünü ve Baresmanas'ın öldüğünü görünce büyük bir korkuya kapıldılar; artık hiçbir direnç göstermeden düzensiz bir şekilde kaçmaya başladılar. Romalılar onları kuşatarak yaklaşık beş bin kişiyi öldürdüler. Her iki ordu da yerinden tamamen oynamıştı; Persler geri çekiliyor, Romalılar ise onları kovalıyordu. Bu sırada Pers ordusundaki piyadeler kalkanlarını atıp kaçmaya çalışırken Romalılar tarafından yakalanıp acımasızca öldürüldüler. Ancak Romalıların bu takibi çok uzun sürmedi. Belisarius ve Hermogenes, Perslerin bir zorunlulukla geri dönüp düzenli bir saldırı yapmalarından ve elde edilen kesin zaferin tehlikeye girmesinden çekindikleri için ordunun daha ileri gitmesine izin vermediler.

Sayfa 74

Romalılar için bu zafer o günkü savaşta Persler mağlup edildiler. Böylece her iki taraf birbirinden ayrıldı. Persler bir daha Romalılarla doğrudan bir meydan savaşına girmeye cesaret edemediler; ancak her iki taraf arasında bazı küçük akınlar ve çatışmalar yaşandı ve bunlarda Romalılar aşağı kalmadılar. Mezopotamya'daki savaşın durumu bu şekildeydi.

Kavad, Romalıların kontrolündeki Ermenistan'a başka bir ordu gönderdi. Bu ordu Persarmenia ve Sunitae bölgelerinden toplanmıştı (bunlar Alanlara komşu kavimlerdir). Onlara, "Sabiri" denilen ve Hunların en savaşçı boylarından biri olan üç bin kişilik bir kuvvet de katılmıştı. Ordunun başında, Perslerin önde gelen isimlerinden Mermeroos bulunuyordu. Bu ordu Theodosiopolis (Erzurum) şehrine üç günlük mesafedeki Persarmenia topraklarında kamp kurup beklemeye ve Ermenistan istilası için hazırlık yapmaya başladı. O dönemde Ermenistan'daki Roma ordusunun başında, zeki ve savaş tecrübesi yüksek bir adam olan Dorotheus vardı. Bizans'ta yüksek komutanlık yapan Sittas ise tüm Ermeni birliklerinin genel komutanıydı. Düşman ordusunun Persarmenia'da toplandığını haber alınca, düşmanın gücünü gizlice araştırmaları için iki muhafız gönderdiler. Bu iki casus, barbarların kampına sızıp her şeyi titizlikle inceledikten sonra geri dönerken, yolda aniden bir Hun birliği ile karşılaştılar.

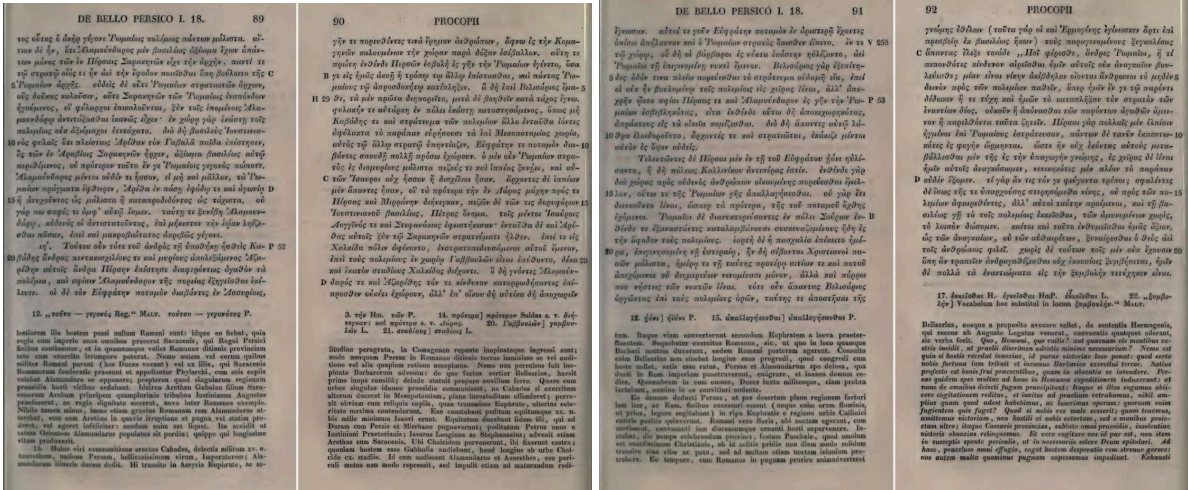
Sayfa 75

Bunlardan biri Dagaris adındaki kişi yakalanıp esir edildi; diğeri ise kaçmayı başararak tüm bilgileri komutanlara ulaştırdı. Komutanlar vakit kaybetmeden tüm orduyu silahlandırıp aniden düşman kampına baskın yaptılar. Barbarlar bu beklenmedik saldırı karşısında şaşkına dönüp direnç gösteremediler ve darmadağın bir halde kaçtılar. Romalıları burada çok sayıda düşmanı öldürüp kampı yağmaladıktan sonra hemen geri çekildiler.

Kısa bir süre sonra Mermeroos tüm ordusunu tekrar toplayarak Roma topraklarına girdi ve Satala şehri yakınlarında kamp kurdu. Satala şehrinde elli altı stadia mesafedeki Octaba denilen mevkide konakladılar. Sittas, yanına aldığı bin kişilik bir kuvvetle şehrin arkasındaki tepelerin arasında gizlendi; zira Satala şehri bir düzlükte yer alıyordu. Dorotheus'a ise geri kalan orduyla birlikte şehir surlarının içinde kalmasını emretti; çünkü düz ovada Pers ordusunun (otuz bin kişi kadardı) karşısında duramayacaklarını biliyorlardı; Romalıların sayısı onların yarısı kadardı. Ertesi gün barbarlar şehre yaklaştılar ve kuşatma hazırlıklarına başladılar. Aniden tepelerden Sittas ve adamlarının üzerlerine doğru indiğini görünce, toz bulutu ve yaz sıcağının etkisiyle onları çok kalabalık sandılar. Kuşatmadan vazgeçip hızla dar bir alanda toplanmaya çalıştılar.

Sayfa 76

Romalılar ise hemen iki gruba ayrılarak surların dışına çıkan Perslere saldırdılar. Şehirdeki Roma ordusu bu cesareti görünce onlar da surlardan dışarı fırlayıp düşmanın üzerine yürüdüler. Barbarlar kendilerinden sayıca üstün olsalar da iki ateş arasında kaldıkları için bozguna uğradılar. Savaş çok şiddetliydi ve göğüs göğüse çarpışmalar yaşanıyordu. Her iki tarafın süvarileri de birbirlerini kovalıyordu. O sırada Trakya birliği komutanı Florentius, atıyla düşman saflarının ortasına dalarak Perslerin baş sancağını ele geçirdi ve onu yere doğru eğerek geri çekilmeye başladı. Ancak kendisi yakalanıp parça parça edilerek öldürüldü. Fakat bu eylemi Romalıları zaferi getirdi; zira Persler sancağın kaybolduğunu görünce büyük bir düzensizlik ve korku içinde kamplarına geri kaçtılar ve düzlükte hareketsiz kaldılar; savaşta çok fazla

SAYFA 77

O vakitlerde Romalılar, Pers-Ermenistan'nda bulunan ve Perslere ait olan Bolum ile Pharanogen adındaki mevkileri ele geçirdiler; buralar Pers kralı için altın çıkarılan maden yataklarıydı. Bu olaydan kısa bir süre önce, Roma toprakları içerisinde kadimden beri özerk olarak yaşayan Tzani kavmini de boyun eğdirmişlerdi; bunun ne şekilde gerçekleştiği hemen anlatılacaktır. Ermenistan topraklarından Pers-Ermenistan'na girildiğinde sağ tarafta, daha önce de zikrettiğim üzere İberia ve komşu kavimleri kadar uzanan Toros Dağları bulunur. Sol tarafta ise yol ilerledikçe derinden bulutları ve tepeleri ebediyen bulutlarla, karla kaplı sarp dağlar yükselir. Buradan doğan Phasis Nehri, Kolkhis topraklarına akar. Başlangıçtan beri barbar olan ve kimseye boyun eğmeyen Tzani kavmi (eski zamanlarda Sanniler olarak adlandırılırlardı) burada ikamet ederlerdi. Komşuları olan Romalılara karşı yağmacılıkla meşgul olur, son derece sert bir hayat sürer ve her daim silahlı gezerlerdi. Toprak onlara yiyecek namına pek bir şey sunmadığı için, çevre bölgeleri yağmalamadan yaşayamazlardı. Bu sebeple Roma imparatoru, kendi topraklarını bir daha yağmalamasınlar diye onlara her yıl belirli miktarda altın gönderirdi. Ancak onlar, atalarından miras kalan yeminleri hiçe sayarak, beklenmedik anlarda saldırır ve yalnızca Ermenilere değil, denize kadar uzanan sınırlardaki Romalı sakinlere de büyük zararlar verirlerdi.

SAYFA 78

Yağmalarını tamamladıklarında hemen yurtlarına geri dönerlerdi. Eğer bir Roma ordusuyla karşılaşılırlarsa savaşta yenilirlerdi; fakat arazi şartlarının elverişliliği sayesinde tamamen ele geçirilemezlerdi. İşte o vakitlerde Sittas, bu savaştan önce onları bir muharebede mağlup etmiş, pek çok ikna edici söz ve eylemlerle onları tamamen boyun eğdirmiştir. Onları daha medeni bir yaşam tarzına yönlendirmiş, Roma ordusuna kaydetmiş ve bundan böyle diğer Romalı askerlerle birlikte düşmana karşı sefere çıkmalarını sağlamıştır. Hepsi Hristiyanlığı kabul ederek inançlarını daha dindar bir yöne çevirmişlerdir. Tzaniler ile ilgili durum işte böyledir. Onların sınırları geçildiğinde, Kafkas Dağları'na kadar uzanan, oldukça derin ve sarp bir vadiye varılır. Orada nüfusu kalabalık köyler, bağlar ve diğer meyve ağaçları bolca yetişir. Bu vadinin yaklaşık üç günlük yol mesafesindeki kısmı Romalılara

tabidir; buradan sonrası ise Pers-Ermenistanı sınırlarıdır. İşte altın madeni de oradadır; Kavad'ın izniyle yerel bir kişi olan Symeones burayı yönetirdi. Bu Symeones, her iki tarafın da savaşın en kızgın aşamasında olduğunu görünce, Kavad'ı maden gelirlerinden mahrum etmeye karar verdi. Bu nedenle Pharangion'u Romalılara teslim ederek, madenden çıkan altının her iki tarafa da gitmesine izin vermedi. Romalılar ise bu konuda hiçbir talepte bulunmamışlardı; zira oradan bir gelir elde etmeseler dahi, düşmanlarına bir şey gitmemesini yeterli sayıyorlardı.

SAYFA 79

Persler ise Romalıların iradesi dışında bu bölgede yaşayanlara boyun eğdiremezlerdi; zira arazi şartlarının sarp ve geçit vermez oluşu buna engel teşkil ediyordu.

Aynı dönemde, bu savaşın başlangıcında Belisarius ve Sittas ile birlikte Pers-Ermenistanı'nda çarpışmış olan Narses ve Aratius (daha önce zikrettiğim üzere), anneleriyle birlikte saf değiştirerek Romalılara sığındılar. İmparatorluk hazinesinin sorumlusu olan Narses (kendisi de bir Pers-Ermenisiydi), onları kabul ederek kendilerine büyük miktarda para bağışladı. En küçük kardeşleri Isakes, bu durumu haber alınca Romalılarla gizlice pazarlığa girişti ve Theodosiopolis sınırlarına çok yakın olan Bolon kalesini onlara teslim etti. Askerleri kalenin yakınlarında gizlemiş, geceleyin küçük bir kapıyı onlara açarak içeri sızmalarını sağlamıştı; kendisi de ardından Bizans'a (İstanbul) gitti.

16. Romalılar için durum bu şekildeydi. Persler ise Dara'daki muharebede Belisarius karşısında mağlup olmalarına rağmen, Rufinus kral Kavad'ın huzuruna çıkana dek oradan çekilmeyi reddettiler. Rufinus huzura kabul edildiğinde şöyle dedi: "Ey Kral, kardeşin (İmparator Iustinianus) beni, Perslerin hiçbir haklı neden olmaksızın ordularıyla kendi topraklarına girmesinden dolayı sitemlerini iletmem için gönderdi. Oysa bu kadar büyük bir güce ve bilgeliğe sahip olan bir kralın, işler sükûnet içindeyken savaş çıkarmak yerine, barışı tesis etmesi ve hem kendine hem de komşularına huzursuzluk vermemesi daha yakışık alırdı."

SAYFA 80

"Ben de buraya barışın nimetlerinin her iki imparatorluk için de hayırlı olması ümidiyle geldim." Rufinus bu sözleri sarf etti. Kavad ise ona şu şekilde karşılık verdi: "Ey Silvanus'un oğlu, suçlamaları bize yöneltmeye çalışma; zira hepiniz gayet iyi biliyorsunuz ki, yaşanan tüm huzursuzlukların asıl müsebbibi siz Romalılarsınız. Biz, Hazar Kapıları'nı (Kaspia) hem Perslerin hem de Romalıların iyiliği için o bölgedeki barbarları zorla uzaklaştırarak elimizde tuttuk. Senin de bildiğin üzere İmparator Anastasius, oradaki garnizon masraflarını ortak bir dava uğruna üstlenmek istemediği için, biz orada çok sayıda asker bulundurmak ve büyük harcamalar yapmak zorunda kaldık. Siz ise bu iyiliğimize karşı, sanki bölgedeki barbarların saldırıları sizi hiç ilgilendirmiyormuş gibi davrandınız. Bununla da yetinmeyip, barış antlaşmalarına aykırı olduğu halde Perslere karşı bir kale gibi kullanmak üzere büyük Dara şehrini inşa ettiniz. Bu sebeple Pers devleti, hem savaşların maliyeti hem de

orduların bakımı yüzünden ağır bir yük altına girmiştir. Bir ordumuzu Massagetlerin saldırılarını önlemek için, diğerini ise sizin akınlarınızı durdurmak için beslemek zorundayız. Bu yüzden sizden iki şeyden birini yapmanızı talep ediyoruz:

SAYFA 81

Ya ya Hazar Kapıları'ndaki ordu için mali destek sağlarsınız ya da Dara şehrini yıkarsınız; aksi takdirde Perslere karşı kurulan bu düzenin bedeli ağır olacaktır." Kavad bu sözlerle elçiyi geri gönderdi ve Romalılardan para alıp savaşı bitirme niyetini gizlice hissettirdi. Rufinus bu durumu Bizans'a dönerek imparatora bildirdi. Kısa bir süre sonra Hermogenes de geldi; kış mevsimi sona eriyordu ve Iustinianus'un hükümdarlığının dördüncü yılı tamamlanmıştı.

17. İlkbahar geldiğinde, Azarethos komutasındaki bir Pers ordusu Roma topraklarına girdi. Yaklaşık on beş bin kişilik bu ordunun tamamı süvari idi. Onlara Sarazenlerin kralı Alâmundaros (Mundir) da kalabalık bir birlikle eşlik ediyordu. Bu saldırı daha öncekilere hiç benzemiyordu; zira Persler alışlagelmişin aksine Mezopotamya'ya değil, Kommagene (şimdi Euphratesia denilen bölge) üzerinden saldırıya geçmişlerdi.

SAYFA 82

Bildiğimiz kadarıyla Persler daha önce Romalılara karşı hiç bu rotayı kullanmamışlardı. Bu bölgeye neden Mezopotamya dendiğini ve Perslerin neden daha önce buraya girmekten kaçındıklarını anlatacağım. Ermenistan'da, Theodosiopolis'ten yaklaşık kırk stadia uzaklıkta, kuzeye bakan çok sarp olmayan bir dağ vardır. Buradan iki kaynak çıkar ve hemen iki nehir oluşturur; sağdakine Fırat, soldakine ise Dicle denir. Dicle, pek kıvrılmadan doğrudan Amida şehrine doğru akar ve Asur topraklarına iner. Fırat ise başlangıçta dar bir alanda akar, ancak bir süre sonra gözden kaybolur. Bu yer altından giden bir su değildir; çok derin ve bataklık bir alana yayılarak yaklaşık elli stadia uzunluğunda bir sazlık oluşturur. Bu bölgedeki toprak o kadar serttir ki üzerinden geçenler burayı kara parçası sanır. Öyle ki, her gün üzerinden atlılar ve ağır yük arabaları geçer, ancak zemin hiç sarsılmaz.

SAYFA 83

Yerli halk her yıl buradaki sazları yakar böylece yolların kapanmasını önlerler. Bazen şiddetli rüzgârlar ateşi sazların köklerine kadar taşır ve bir süre sonra toprağın çatlaklarından su sızmaya başlar; fakat kısa süre sonra zemin tekrar eski sertliğini kazanır. Buradan çıkan Fırat, Akilisene (Ekeleşin) bölgesine akar. Orada, Tauros Dağları'nın eteklerinde Artemis Tapınağı bulunur; anlatılanlara göre Agamemnon'un çocukları Orestes ve Pylade, Artemis heykelini kaçırdıkları buraya sığınmışlardır. (Bu tapınak Komana şehrindekiyle karıştırılmamalıdır.) Olayın aslı şöyledir: Orestes, Tauros'tan kız kardeşiyle kaçarken bir hastalığa yakalanır. Kahinler ona, Tauros'takine benzer bir yerde Artemis'e bir tapınak inşa etmedikçe ve saçlarını orada kazıtmadıkça iyileşmeyeceğini söylerler. Orestes, Pontus bölgesini gezerken buradaki sarp dağı ve nehrin kıyısındaki araziye görünce kahinin işaret ettiği yerin

burası olduğuna inanır. Orada muazzam bir şehir ve tapınak inşa ettirir, saçlarını kazıtır ve şehre de kendi isminden mülhem bir ad verir.

SAYFA 84

Bu şehir benim zamanımda Komana (Altın Komana) olarak adlandırılır. Bazıları ise Orestes'in annesini öldürdükten sonra düştüğü cinnet halinden burada kurtulduğunu söyler. Şimdi asıl konumuza dönelim.

Tauros Dağları'ndan ve Akilisene topraklarından geçen Fırat, sağ kolda büyük bir bölgeyi çevreleyerek diğer nehirlerle birleşir. Bu nehirlerden biri de Pers-Ermenistanı'ndan gürül gürül gelen Arsinos nehridir.

SAYFA 85

Fırat, eski adıyla Leukosyria (Beyaz Suriye), şimdiki adıyla Küçük Ermenistan bölgesine doğru akar. Bu bölgenin en önemli şehri olan Melitene'nin yanından geçer, ardından Samosata ve Hierapolis (Kutsal Şehir) kıyılarını sulayarak Asur topraklarına kadar ilerler. Burada Fırat ve Dicle nehirleri birleşir; ancak bu iki nehir arasındaki geniş araziye Mezopotamya denir. Bu isim nehrin konumundan dolayı verilmiştir. Bazıları Amida'ya kadar uzanan bölgeye de Ermenistan derler. Edessa şehri ve çevresi ise adını bir zamanlar burada hüküm sürmüş olan Osroe'den alan Osrhoene bölgesidir.

Persler, Nisibis (Nusaybin) ve diğer Mezopotamya şehirlerini Romalılardan aldıklarında, sefer hazırlıkları yaparken nehrin dışındaki kurak ve ıssız arazileri kullanmayı tercih ederlerdi. Kendi topraklarına ve düşman sınırlarına çok yakın olan bu bölgelerden ani akınlar yaparlardı.

SAYFA 86

Mirrhânes, muharebede yenilip ordusunun büyük kısmını kaybederek Pers topraklarına geri döndüğünde, Kral Kavad ona çok ağır bir ceza verdi. Başındaki altın ve incilerle süslü tacını (ki bu Perslerde kraldan sonraki en yüksek onur simgesidir) geri aldı. Perslerde hiç kimse, kral tarafından bizzat bahşedilmedikçe altın yüzük, kemer veya benzeri takılar takamazdı. Kavad ardından Romalılara karşı yeni bir seferin planlarını yapmaya başladı.

Bu sırada Sarazenlerin kralı Alâmundaros gelerek şöyle dedi: "Ey efendim, her savaşın zaferle sonuçlanacağını ummak doğru değildir; talih her zaman insanın yanında olmayabilir. Ancak bir kere hata yapıldı diye umutsuzluğa düşmek de yakışık almaz. Zira her zaman talihe güvenenler, işler ters gittiğinde daha büyük hayal kırıklığı yaşarlar. Bu yüzden düşmana karşı sadece kaba kuvvetle değil, strateji ve hileyle üstünlük kurmaya çalışmalıyız ancak bu her zaman güvenli bir yol değildir ve zafer her zaman garanti edilemez.

SAYFA 87

Şimdi Mirrhânes bu şekilde talihsizlik yaşadı diye boş yere kederlenip durma ey kralların kralı; aksine talihi bir kez daha denemekten çekinme. Mezopotamya ve

Osrhoene denilen bölgeler senin sınırlarına çok yakındır; oradaki şehirler son derece tahkim edilmiş olsa da içlerinde daha önce hiç olmadığı kadar çok asker barındırırlar. Ancak bu durum endişeye mahal vermemelidir; zira Fırat Nehri'nin öte yakasında bulunan Suriye bölgesi ne müstahkem bir şehre ne de dikkate değer büyüklükte bir orduya sahiptir. Ben bunu, keşif için oraya gönderilen Sarazenlerden defalarca işittim. Orada halkı çok kalabalık ve zenginliğiyle doğudaki Roma şehirlerinin birincisi sayılan Antakya adında bir şehir olduğunu söylerler. Bu şehir şu an korumasız ve askeri birlikten yoksundur. Çünkü oradaki halkın tek derdi şenlikler, lüks ve tiyatrolardaki bitmek bilmez çekişmelerdir. Eğer onlara beklenmedik bir anda saldırırsak, hiçbir direnişle karşılaşmadan şehri bir baskınla ele geçirmemiz ve Mezopotamya'daki Roma orduları durumu fark edip müdahale edene kadar ganimetlerle Pers topraklarına dönmemiz işten bile değildir. Su veya diğer ihtiyaçların karşılanması konusunda da endişe etme; ben orduya en uygun yolu bizzat göstereceğim.

SAYFA 88

Kavad bu sözleri işitince ne itiraz etti ne de şüphe duydu. Zira Alâmundaros'un ne kadar zeki, savaş konusunda ne kadar deneyimli, Perslere ne kadar sadık ve son derece aktif bir kişi olduğunu biliyordu. Alâmundaros elli yıl boyunca Romalıların gücünü sarsmış, Mısır sınırlarından başlayarak Mezopotamya'ya kadar her yeri yağmalamış, karşısına çıkan tüm yapıları yakıp yıkmış ve on binlerce insanı esir almıştı; bunlardan bir kısmını öldürüyor, bir kısmını ise büyük paralar karşılığında satıyordu. Karşısına kimse çıkmaya cesaret edemezdi çünkü akınlarını asla önceden sezdirmez, o kadar ani ve hızlı hareket ederdi ki, henüz ordu toplanıp üzerine gelene kadar o çoktan ganimetlerle uzaklaşmış olurdu. Bir keresinde kendisini kovalayan Roma askerlerini ve komutanlarını pusuya düşürerek hepsini esir almıştı. Bunlar arasında Rufinus'un kardeşi Demonstratos ve Lukas'ın oğlu Ioannes de vardı ki sonradan büyük paralar karşılığında serbest bırakıldılar.

SAYFA 89

Kısacası bu adam Romalıların başına gelmiş en zorlu düşmandı. Bunun asıl sebebi, Alâmundaros'un kral unvanına sahip tek lider olarak **Perslere bağlı tüm Sarazenlerin mutlak hakimi olmasıydı**; böylece istediği yere tüm ordusuyla birden saldırabiliyordu. Romalıların emrindeki askerlerin başındaki komutanlar (ki bunlara "dux" denir) veya Roma ile müttefik olan **Sarazen kabilelerin liderleri (bunlara da "phylarchos" denir)**, Alâmundaros ile tek başlarına başa çıkacak güçte değillerdi. Bu sebeple İmparator Iustinianus, önlem olarak **Gabalas'ın oğlu Arethas'ı pek çok kabilenin başına getirdi ve ona daha önce hiçbir Sarazen'e verilmemiş olan kral unvanını bahşetti**. Buna rağmen Alâmundaros Roma topraklarına zarar vermeye devam etti; Arethas ise her akında ya başarısız oluyor ya da sanki ihanet ediyormuşçasına etkisiz kalıyordu. Bu durumun netliği ise henüz bilinmemektedir. Sonuçta Alâmundaros, karşısında duracak kimse olmadığı için uzun ömrü boyunca tüm doğu topraklarını yağmalamıştır.

18. Kavad, bu adamın önerisini kabul ederek Azarethos komutasındaki on beş bin seçme Pers süvarisini görevlendirdi ve Alâmundaros'u da onlara rehberlik etmesi için yanlarına verdi.

SAYFA 90

Fırat Nehri'ni Asur bölgesinden geçerek kimsenin yaşamadığı ıssız arazilerden geçtiler ve aniden Kommagene (Euphratesia) topraklarına daldılar. Bu, Perslerin Roma topraklarına yaptığı, şimdiye dek işitilmiş en beklenmedik ve sarsıcı saldırıydı. Belisarius durumu haber alınca ilk başta ne yapacağını bilemedi; ancak hemen ardından her şehre yeterli garnizon yerleştirerek Perslerin diğer Mezopotamya bölgelerine sızmasını engelledi. Ardından elindeki mevcut orduyla Fırat'ı geçerek düşmanın üzerine yürüdü. Romalıların ordusu yaklaşık yirmi bin piyade ve süvariden oluşuyordu; bunların arasında iki bin kadar Isaurialı da vardı. Süvarilerin başında Dara ve Mirrhânes muharebelerinde yer almış tecrübeli komutanlar bulunurken, piyadelere imparatorun koruması Petros komuta ediyordu. Isaurialıların başında ise Longinus ve Stephaniakos vardı. Ayrıca Arethas da kendi Sarazen birlikleriyle onlara katıldı. Khalkis (Kinnesrin) şehrine vardıklarında orada kamp kurdular; zira düşmanın onlardan yaklaşık yüz on stadia uzaklıktaki Gabboulon mevkisinde olduğunu öğrenmişlerdi. Alâmundaros ve Azarethos tehlikeyi sezince ilerlemekten vazgeçip derhal geri çekilmeye karar verdiler.

SAYFA 91

Fırat Nehri'ni sollarına alarak geri çekilmeye başladılar; Roma ordusu da onları geriden takip ediyordu. Barbarların her gece konakladığı yere Romalılar bir sonraki gece ulaşıyorlardı. Belisarius, ordusunun düşmanla sıcak temasa girmesini istemediği için aradaki mesafeyi koruyor, Persleri ve Alâmundaros'u hiçbir başarı elde edemeden kendi topraklarından püskürtmüş olmayı yeterli sayıyordu. Bu yüzden hem komutanlar hem de askerler Belisarius'u korkaklıkla suçluyor, ona gizli sitemler ediyorlardı; ancak kimse bunu yüzüne söylemeye cesaret edemiyordu. Sonunda Persler, Kallinikos şehrinin tam karşısındaki Fırat kıyısında kamp kurdular. Buradan sonra Roma topraklarından tamamen çıkıp ıssız yollardan kendi ülkelerine döneceklerdi. Artık nehrin kıyısını takip etmeyecek, doğrudan çöle gireceklerdi. Romalılar ise geceyi Suron şehrinde geçirdikten sonra sabah erkenden yola koyularak düşmanı gitmek üzereyken yakaladılar. Ertesi gün Hristiyanlarca kutsal sayılan Paskalya Bayramı'ydı; bu günün öncesinde dindar Hristiyanlar gün boyu hiçbir şey yemez ve geceyi de ibadetle geçirirlerdi. Belisarius, askerlerinin savaşa can attığını görünce onları bu karardan vazgeçirmek için bir konuşma yaptı.

SAYFA 92

Belisarius (İmparatorun elçisi olarak yeni gelen Hermogenes de onunla aynı fikirdeydi) tüm birliği toplayarak şöyle dedi: "Nereye sürükleniyorsunuz ey Romalılar? Neden gereksiz bir tehlikeye atılmak istiyorsunuz? İnsanlar için asıl zafer, düşman tarafından ezilmeden ve zarar görmeden amaca ulaşmaktır. Şu an talih bize bunu bahşetmiş durumda; düşmanı korkutup topraklarımızdan çıkarıyoruz. Elde ettiğimiz

... και πάλιν ἀπέδωκεν ἄδελφον. ταύτης γὰρ καὶ νέκυον πενήτα...

Πάλιν γέννησε τὴν τὴν Τηλέην καὶ τὴν κατὰ τὴν Φαλακρὸν...

7. Ἰσχυρὸν Ἰππὸν P. Ροῦν ΒV. 8. Σαλαμίην βασιλίαν L. 11. ἀσπὴν βασιλίαν M.

... καὶ οὐκ ἔπειτα ἔπειτα. Νεῦρα οὖν καὶ ἰσχυρὸν βασιλῆα ἀντιπάλων...

... τὴν δὲ ταύτην ἀντιπάλων Τηλέην ἠδὲ Ἄδελφον ἔχουσαν, ὃ μὲν...

... ἀλλὰ ἔχουσαν μὲν ταύτην τὴν γὰρ χεῖρα ἐξ οὗ μόνου...

1. Ἰσ τὴν τὴν τὴν (α) L. 3. ἀσπὴν βασιλίαν M.

... καὶ οὐκ ἔπειτα ἔπειτα. Νεῦρα οὖν καὶ ἰσχυρὸν βασιλῆα ἀντιπάλων...

... καὶ χεῖρα πάλιν καὶ καὶ ἀσπὴν βασιλίαν ἔχουσαν τὴν τὴν πρῶτην...

... ἀλλὰ ἔχουσαν μὲν ταύτην τὴν γὰρ χεῖρα ἐξ οὗ μόνου...

6. ἀσπὴν βασιλίαν M. ἀσπὴν βασιλίαν P. 11. ἀσπὴν βασιλίαν A. ἀσπὴν βασιλίαν B.

... καὶ οὐκ ἔπειτα ἔπειτα. Νεῦρα οὖν καὶ ἰσχυρὸν βασιλῆα ἀντιπάλων...

... ἴσχυρα, ταύτης δὲ Τηλέην Τηλέην, ὅσην ἔχουσαν ταύτην...

... ἀλλὰ ἔχουσαν μὲν ταύτην τὴν γὰρ χεῖρα ἐξ οὗ μόνου...

11. Ἰσχυρὸν Ἰππὸν P. 12. Ἰσχυρὸν Ἰππὸν B. 13. Ἰσχυρὸν Ἰππὸν C. 14. Ἰσχυρὸν Ἰππὸν D.

... καὶ οὐκ ἔπειτα ἔπειτα. Νεῦρα οὖν καὶ ἰσχυρὸν βασιλῆα ἀντιπάλων...

... τὴν ἑστὴν τὴν μὲν βασιλίαν ἔχουσαν ἀσπὴν βασιλίαν, ἀσπὴν δὲ ἀσπὴν...

... ἀλλὰ ἔχουσαν μὲν ταύτην τὴν γὰρ χεῖρα ἐξ οὗ μόνου...

4. Ἰσχυρὸν Ἰππὸν P. 5. Ἰσχυρὸν Ἰππὸν B. 12. Ἰσχυρὸν Ἰππὸν C.

... καὶ οὐκ ἔπειτα ἔπειτα. Νεῦρα οὖν καὶ ἰσχυρὸν βασιλῆα ἀντιπάλων...

... λαὸν ἀσπὴν βασιλίαν, ὅσην τὴν ἑστὴν ἔχουσαν. ἀλλὰ ταύτην...

... ἀλλὰ ἔχουσαν μὲν ταύτην τὴν γὰρ χεῖρα ἐξ οὗ μόνου...

1. Ἰσχυρὸν Ἰππὸν P. 7. ἀσπὴν βασιλίαν B. 8. ἀσπὴν βασιλίαν C.

... καὶ οὐκ ἔπειτα ἔπειτα. Νεῦρα οὖν καὶ ἰσχυρὸν βασιλῆα ἀντιπάλων...

... ἀσπὴν βασιλίαν πρὸς τὴν Τηλέην ἀπέδωκεν, ἢ ἐπὶ αὐτὴν αὐτὴν...

... ἀλλὰ ἔχουσαν μὲν ταύτην τὴν γὰρ χεῖρα ἐξ οὗ μόνου...

6. ἀσπὴν βασιλίαν B. ἀσπὴν βασιλίαν C. ἀσπὴν βασιλίαν D.

... καὶ οὐκ ἔπειτα ἔπειτα. Νεῦρα οὖν καὶ ἰσχυρὸν βασιλῆα ἀντιπάλων...

... ἐπὶ τὴν ἑστὴν ἀσπὴν βασιλίαν, πάλιν ἀσπὴν βασιλίαν ἀπέδωκεν...

... ἀλλὰ ἔχουσαν μὲν ταύτην τὴν γὰρ χεῖρα ἐξ οὗ μόνου...

21. Ἰσχυρὸν Ἰππὸν P. 22. Ἰσχυρὸν Ἰππὸν B. 23. Ἰσχυρὸν Ἰππὸν C.

... καὶ οὐκ ἔπειτα ἔπειτα. Νεῦρα οὖν καὶ ἰσχυρὸν βασιλῆα ἀντιπάλων...

... ἴσχυρα ἀσπὴν βασιλίαν καὶ ἄς ἴσχυρα ἀσπὴν βασιλίαν τὴν τὴν τὴν...

... ἀλλὰ ἔχουσαν μὲν ταύτην τὴν γὰρ χεῖρα ἐξ οὗ μόνου...

6. Ἰσ τὴν τὴν τὴν P. 10. ἀσπὴν βασιλίαν B. 11. ἀσπὴν βασιλίαν C.

... καὶ οὐκ ἔπειτα ἔπειτα. Νεῦρα οὖν καὶ ἰσχυρὸν βασιλῆα ἀντιπάλων...

... ἴσχυρα ἴσχυρα, καὶ λαὸν τὸν ἴσχυρα λαὸν τὴν τὴν βασιλίαν τὴν...

... ἀλλὰ ἔχουσαν μὲν ταύτην τὴν γὰρ χεῖρα ἐξ οὗ μόνου...

2. ἀσπὴν βασιλίαν A. 3. ἀσπὴν βασιλίαν B. ἀσπὴν βασιλίαν C.

... καὶ οὐκ ἔπειτα ἔπειτα. Νεῦρα οὖν καὶ ἰσχυρὸν βασιλῆα ἀντιπάλων...

... ἀσπὴν βασιλίαν, ἢ μὲν Κολοῦν τὴν νέκυον ἀσπὴν βασιλίαν...

... ἀλλὰ ἔχουσαν μὲν ταύτην τὴν γὰρ χεῖρα ἐξ οὗ μόνου...

15. Ἰσ τὴν τὴν τὴν B. 17. ἀσπὴν βασιλίαν C. 18. ἀσπὴν βασιλίαν D.

... καὶ οὐκ ἔπειτα ἔπειτα. Νεῦρα οὖν καὶ ἰσχυρὸν βασιλῆα ἀντιπάλων...

... πάλιν ἀσπὴν βασιλίαν, ὅσην αὐτὴν τὴν τὴν τὴν ἀσπὴν βασιλίαν...

... ἀλλὰ ἔχουσαν μὲν ταύτην τὴν γὰρ χεῖρα ἐξ οὗ μόνου...

2. Ἰσ τὴν τὴν τὴν P. 13. ἀσπὴν βασιλίαν B. 14. ἀσπὴν βασιλίαν C.

... καὶ οὐκ ἔπειτα ἔπειτα. Νεῦρα οὖν καὶ ἰσχυρὸν βασιλῆα ἀντιπάλων...

Sayfa 93 Zira bazı kimselerin hâlâ ourada bu unmadığını söylemek yakışksız olur." Belisarius bunları söyledi. Ordu ise ona ne sessizce ne de gizli saklı, aksine bizzat yüzüne karşı bağıarak hakaret ediyor; onu korkaklıkla ve şevkinin kırılmakla suçuyorlardı. Hatta bazı komutanlar da askelerle birlikte bu hataya düşerek, bu yolda cesaretlerini sergiliyorlardı. Belisarius onların bu küstahlığını ürkekçe nazihatini geri çekti ve artık düşmana karşı harekete geçmesini emrederek orduyu savaş düzenine soktu;

onlara, daha önce savaşma Őevklerini bilmediğini, ancak Şimdi güvenle ve daha iyi bir umutla düşmanın üzerine yürümeleri gerektiğini söyledi. Cepheyi saf halinde kurarak Şu Şekilde düzenledi: Nehir tarafındaki sol kanada tüm piyadeleri yerleştirdi; arazinin engebeli olduğu sağ kanada ise Arethas ve yanındaki tüm Sarazenleri koydu; kendisi ise süvarilerle birlikte merkezde durdu. Romalılar bu Şekilde dizildiler. Azarethes, düşmanlarının savaş düzenine girdiğini görünce Şöyle seslendi: "Pers olduğunuz için, eğer bir seçim sunulsaydı yaşamınızı erdeme feda edeceğinizden kimse Şüphe duymazdı. Ancak ben diyorum ki, bu seçimi yapmak sizin elinizde olsa bile başka yolunuz yoktu.

Sayfa 94

Zira kaçıp kurtulma imkânı varken onursuzca yaşamayı seçenler için en iyinin yerine en hoş olanı seçmek, isteseler de makul değildir; ancak ölmenin kaçınılmaz olduğu, ya düşman karşısında Őerefle ya da hükümdar tarafından cezalandırılmak üzere rezilce lme gtrldğnz bir durumda, en sefil olanın yerine daha üstün olanı seçmemek büyük bir aptallıktır. Madem durum böyledir, hepinizin sadece düşmanı değil, efendinizi de zihninizde tutarak bu savaşa girmeniz gerektiğine inanıyorum." Azarethes de bunları söyledikten sonra, karşı tarafa zıt bir cephe kurdu; sağ kanada Persleri, sol kanada ise Sarazenleri yerleştirdi. Derhal göğüs göğüse çarpışma başladı. Savaş son derece Şiddetliydi. Her iki taraftan da atılan yoğun ok yağmuru her iki taraftan da büyük kayıplara yol açıyor, iki saf arasındaki boşlukta arpışanlar erdemlerine yaraşır işler sergiliyorlardı; ancak Persler ok atışlarından daha çok ölüyorlardı. Onların okları gerçekten de sık aralıklarla geliyordu, çünkü Perslerin neredeyse tamamı okudur ve diğer tüm insanlardan çok daha hızlı ok atmayı öğrenirler. Fakat yumuşak ve pek gergin olmayan yaylardan atıldıkları için, bir Romalının zırhına, miğferine veya kalkanına çarptıklarında uçları kırılıyor ve çarptığı kişiye zarar veremiyorlardı.

Sayfa 95

Romalıların ok atışları ise her zaman daha yavaştır; zira çok sert ve müthiş gerilmiş yaylardan atılırlar ve buna Perslerden çok daha güçlü adamların fırlatması da eklendiğinde, isabet ettikleri kişilere kolayca zarar verirler, çünkü hiçbir zırh bu hızın önüne geçemez. Günün üçte ikisi geçmişti ve savaş hâlâ yenişemez durumdaydı. O sırada Pers ordusundaki en seçkin birlikler hep birlikte, Arethas ve Sarazenlerin yerleştirildiği düşmanın sağ kanadına hücum ettiler. Onlar ise safı bozup ikiye ayrıldılar, öyle ki Roma davasına Persler lehine ihanet ettikleri izlenimini verdiler. Çünkü üzerlerine gelenlere karşı koymayıp derhal kaçmaya başladılar. Böylece Persler, karşı tarafın düzenini yarararak doğrudan Roma süvarilerinin arkasına geçtiler. Romalılar ise yol yorgunluğu ve savaşın ağırlığıyla bitkin düşmüşlerdi, üstelik günün bu saatine kadar a kalmışlardı; her iki taraftan düşman tarafından sıkıştırılınca artık dayanamadılar; çoğu var güçleriyle kaçıp nehirdaki en yakın adalara sığındılar, bazıları ise orada kalarak düşmana karşı hayranlık uyandıracak ve anlatılmaya değer işler yaptılar; bunların arasında Askan da vardı. O, Perslerin ileri gelenlerinden pek çoğunu öldürdükten sonra, bedeni parça parça edilerek ancak dşebildi ve

düşmanları arasında büyük bir şöhrat bıraktı; onunla birlikte sekiz yüz kadar yiğit adam bu mücadelede can verdi; Isaurialılar ise komutanlarıyla birlikte neredeyse tamamen yok oldular; silahlarını bile düşmana karşı kaldırmaya cesaret edemediler.

Sayfa 96

Zira bu işte büyük bir tecrübesizliğe sahiptiler, çünkü henüz çiftçiliği bırakıp daha önce bilmedikleri savaş tehlikesine girmişlerdi; oysa savaşa girmeden az önce savaşma hırsıyla yanıp tutuşuyorlar ve Belisarius'u korkaklıkla suçluyorlardı. Aslında hepsi Isaurialı değildi, çoğu Lycaonialıydı. Belisarius ise yanında az bir grupla orada kalarak, Askan ve yanındakilerin direndiğini gördüğü sürece kendisi de yanındakilerle birlikte düşmanı püskürttü. Ancak onların bir kısmı düştüğünde, diğerleri de kaçabildikleri yere yönelince, kendisi de yanındakilerle birlikte kaçarak, henüz Petrus ile birlikte savaşmakta olan piyade safına sığındı; onlar da sayıca az kalmışlardı zira çoğu kaçmıştı. Orada atından indi ve yanındakilere de aynısını yapmalarını emretti; diğerleriyle birlikte yaya olarak gelenleri püskürtmelerini söyledi. Kaçanları takip eden Perslerin bir kısmı, kısa bir takipten sonra derhal geri dönüp piyadelere, Belisarius'a ve geri kalan herkese saldırdılar. Onlar ise düşmanın kendilerini kuşatmasını engellemek için arkalarını nehre vererek, eldeki imkânlarla üzerlerine gelenlere karşı koydular. Güç dengesi eşit olmamasına rağmen savaş yeniden şiddetlendi. Zira çok az sayıdaki piyade, Pers süvarilerinin tamamına karşı savaşıyordu. Yine de düşman onları ne geri çekilmeye ne de başka bir şekilde zorlamaya güç yetirebildi.

Sayfa 97

Birbirlerine sıkıca kenetlenerek ve kalkanlarıyla en güçlü şekilde korunarak, kendileri düşman tarafından vurulduklarından daha etkili bir şekilde Perslere karşılık veriyorlardı. Barbarlar defalarca atlarını üzerlerine sürüp safları bozmaya ve dağıtmaya çalıştılsa da, sonuç alamadan geri çekilmek zorunda kaldılar. Atları, kalkanların çarpışma sesinden ürküp şaha kalkıyor ve binicileriyle birlikte kargaşaya düşüyorlardı. Her iki taraf da gün bitene kadar bu şekilde devam etti. Gece olduğunda Persler ordugâhlarına çekildiler, Belisarius ise bir yük gemisi bularak yanındaki az kişiyle nehrin ortasındaki adaya çıktı; diğer Romalılar da oraya yüzerek geldiler. Ertesi gün, Kallinikos şehrinde Romalılar için pek çok yük gemisi geldi ve onları şehre taşıdı; Persler ise ölüleri soyduktan sonra yurtlarına dönmek üzere yola çıktılar. Ancak kendi kayıplarının düşmanunkinden az olmadığını gördüler. Azarethes, ordusuyla birlikte Pers diyarına vardığında, savaşta başarı kazanmış olmasına rağmen nankör Kavadis'in gazabına uğradı; bunun sebebi şudur: Perslerde bir adet vardır; hükümdar bir düşman üzerine sefere çıkacağı zaman kraliyet tahtına oturur, oraya pek çok sepet getirilir ve ordunun başında sefere çıkacak olan komutan orada hazır bulunur; ordu mensupları tek tek hükümdarın huzurundan geçerken her biri sepetlere birer ok atar, sonra bu sepetler hükümdarın mührüyle mühürlenerek saklanır; ordu seferden geri döndüğünde ise her asker sepetlerden birer ok geri alır.

Sayfa 98

Geri alınmayan okların sayısına göre -ki bu görevi üstlenen memurlar vardır- hükümdara geri dönmeyen askerlerin miktarı bildirilir; böylece savaşta kimlerin öldüğü açıkça belli olur. Perslerin bu kanunu eski zamanlardan beri böyledir. Azarethes hükümdarın huzuruna çıktığında, Kavadis ona herhangi bir Roma kalesini ele geçirip geçirmediğini sordu; zira Azarethes, Alamundaros ile birlikte Antakya'yı zapt etmek üzere sefere çıkmıştı. Azarethes ise hiçbir yer ele geçirmediğini ancak Romalıları ve Belisarius'u savaşta yendiklerini söyledi. Kavadis, Azarethes'in ordusunun geçiş yapmasını emretti ve her asker adet olduğu üzere sepetlerden birer ok aldı. Pek çok okun sepetlerde kaldığını gören hükümdar, Azarethes'i kazandığı zaferden ötürü azarladı ve onu en onursuzlar arasında saydı. Azarethes'in zaferinin sonu böyle oldu. 19. O sırada İmparator Iustinianus, Perslerin zararına olacak şekilde Aithioplular ve Homeritlerle ittifak kurmayı düşündü. Bu insanların nerede yaşadıklarını ve imparatorun onlardan Roma adına ne fayda umduğunu anlatmaya geliyorum. Filistin sınırları doğuya doğru Erythra (Kızıl) Denizi denilen yere kadar uzanır.

Sayfa 99

Bu deniz Hintlerden başlayarak Roma imparatorluğunun bu noktasında sona erer. Kıyısında Ailas denilen bir şehir vardır; burada deniz, belirttiğim gibi son bulurken çok dar bir boğaz haline gelir. Buradan içeri girenin sağ tarafında güneye dönük olan Mısır toprakları bulunur, diğer tarafta ise kuzeye doğru geniş bir ıssız arazi uzanır; içeri giren kişi için bu topraklar her iki taraftan da görünür durumdadır; ta ki Ailas şehrinden en az bin stadia uzaklıktaki lotabe adasına kadar. Orada eski zamanlardan beri özerk yaşayan İbraniler, Iustinianus'un hükümdarlığı döneminde Roma tebaası olmuşlardır. Buradan sonra geniş bir deniz açılır. Buradan içeri yelken açanlar artık sağdaki kıyıyı göremezler, ancak gece çöktüğünde her zaman soldaki kıyıya demirlerler. Zira bu denizde karanlıkta yol almak imkânsızdır, çünkü denizin pek çok yeri sığılıklarla doludur. Buralarda insan eliyle değil, arazinin yapısıyla oluşmuş pek çok koy vardır ve gemiciler için uygun olan herhangi bir yere demirmek zor değildir. Filistin dağlarını aşanların hemen karşısındaki bu kıyı şeridinde, eski zamanlardan beri Palmetum (Hurmalık) bölgesinde yerleşmiş olan Sarazenler yaşar. Bu hurmalık, iç kısımlarda geniş bir alana yayılır ve orada hurma ağaçlarından başka hiçbir şey yetişmez.

Sayfa 100

Bu hurmalığı, o bölgedeki Sarazenlerin lideri olan Abocharagos (Azarethes - Grekçe: Αζαρέθης-Ebû Charag), İmparator Iustinianus'a hediye etmiş ve imparator da onu Filistin Sarazenlerinin filarkı (kabile lideri) olarak atamıştır. Abocharagos her zaman son derece becerikli ve hem tebaası olan barbarlara hem de düşmanlara karşı korkutucu görüldüğü için o bölgeyi tüm zaman boyunca yağmadan korumuştur. Sözde imparator bu hurmalığa sahiptir, ancak oradaki arazilere ulaşması hiçbir şekilde mümkün değildir. Zira bu bölge ile arasında tamamen ıssız ve susuz, on günlük yol tutan bir arazi vardır; aslında hurmalığın kendisi de pek bir değer taşımaz, Abocharagos'un verdiği ve imparatorun da bilerek kabul ettiği bir hediyeden ibarettir.

Hurmalık hakkındaki durum böyledir. Bu insanların komşusu olarak kıyı boyunca Maaddenoî denilen ve Homeritlere bağlı olan diğer Sarazenler yaşar. Bu Homeritler, denizin karşı kıyısındaki topraklarda yerleşiktirler; onların üzerinde ise yamyam Sarazenlerin yaşadığı söylenen pek çok başka ulus vardır. Onlardan sonra ise Hint soyları gelir. Ancak bu konuda herkes istediği gibi konuşsun. Homeritlerin tam karşısında, karşı kıtada Aithioplara yaşar ve bunlara Auxomitae denir; çünkü başkentleri Auxomis şehridir. Aradaki deniz, orta şekerli bir rüzgârla beş gün ve beş gece süren bir yolculuk mesafesindedir.

Sayfa 101

Burada gece vakti de yelken açmayı adet edinmişlerdir, çünkü hiçbir yerde sığılık yoktur. Bu deniz bazıları tarafından Kızıl Deniz olarak adlandırılır. Buradan dışarıya, kıyı boyunca Ailas şehrine kadar uzanan kısma ise Arabikos (Arap) Körfezi denir. Zira buradan Gazze şehri sınırlarına kadar olan bölge eski zamanlarda Arabistan olarak adlandırılıyordu, çünkü eski zamanlarda Arap kralının başkenti Petra şehrindedir. Homeritlerin, Aithioplara gitmek üzere denize açıldıkları liman Boulikas olarak adlandırılır. Denizi geçtikten sonra her zaman Adulite limanına varırlar. Adulis şehri limandan yirmi stadia uzaklıktadır; zira deniz kıyısında olmamasının mesafesi budur; Auxomis şehrinden ise on iki günlük yol mesafesindedir. Hintlerde ve bu denizde bulunan gemiler, diğer gemiler gibi yapılmaz. Ne zift ne de başka bir şeyle kaplanırlar, ayrıca kalaslar birbirine demir çivilerle değil, bazı iplerle bağlanmışır. Bunun sebebi pek çok kişinin sandığı gibi orada demiri kendine çeken kayaların olması değildir (kanıtı şudur: Ailas'tan bu denize açılan pek çok demir aksamı Roma gemisi böyle bir durumla karşılaşmamıştır); asıl sebep ne Hintlerin ne de Aithioplara demirine veya bu iş için uygun başka bir şeye sahip olmalarıdır.

Sayfa 102

Üstelik kanunla açıkça yasaklandığı için bunları Romalılardan satın almaları da mümkün değildir. Zira bu suçla yakalananın cezası ölümdür. Erythra (Kızıl) Denizi ve çevresindeki topraklar hakkındaki durum böyledir. Auxomis şehrinden, Mısır sınırlarındaki Elephantine şehrinin bulunduğu Roma topraklarına kadar, hızlı yürüyen bir adam için otuz günlük yol vardır. Buralarda Blemyes ve Nobatae gibi kalabalık pek çok ulus yerleşiktir. Blemyes bu ülkenin iç kısımlarında yaşar, Nobatae ise Nil nehri çevresini tutar. Eskiden Roma imparatorluğunun sınırı buralar değildi, yedi günlük yol daha ilerideydi; ancak Roma imparatoru Diocletianus buraya geldiğinde, bu bölgenin vergisinin pek bir değer taşımadığını gördü; zira buralarda toprak oldukça dardır. Çünkü Nil nehrinden pek uzak olmayan yüksek kayalıklar geri kalan arazinin çoğunu kaplar. O dönemde orada eski zamanlardan beri yerleştirilmiş çok kalabalık bir asker grubu vardı ve bunların masrafları devlet hazinesine ağır geliyordu; aynı zamanda Oasis şehri çevresinde yaşayan Nobatae halkı sürekli o bölgeyi yağmalıyordu; Diocletianus bu barbarları kendi yerlerinden çıkmaya ve Nil nehri kıyısına yerleşmeye ikna etti; onlara büyük şehirler ve geniş topraklar ve eskiden yaşadıklarından çok daha iyi bir bölge vermeyi vadetti.

Sayfa 103

Bu yolla onların artık Oasis çevresindeki bölgeleri rahatsız etmeyeceğini, kendilerine verilen ve artık kendi yurtları olan toprakları korurken doğal olarak Blemyesleri ve diğer barbarları püskürteceklerini düşünüyordu. Nobatae bu teklifi beğendiği için, Diocletianus'un emrettiği şekilde derhal göç ettiler ve Elephantine şehrinden itibaren nehrin her iki yanındaki tüm Roma şehirlerini ve topraklarını ele geçirdiler. O zaman bu imparator, onlara ve Blemyeslere, Roma topraklarını bir daha yağmalamaları şartıyla her yıl ödenmek üzere belirli bir miktar altın tahsis etti. Benim zamanıma kadar bu parayı almalarına rağmen o bölgeleri yağmalamaya devam ediyorlar. Görünüşe göre tüm barbarların Roma'ya olan sadakatini korumanın, savunan askerlerin korkusu dışında hiçbir yolu yoktur. Yine de bu imparator, Nil nehri üzerinde Elephantine şehrine çok yakın bir ada bularak orada çok güçlü bir kale inşa ettirdi; hem Romalılar hem de bu barbarlar için ortak tapınaklar ve sunaklar kurdu ve bu kalede her iki halktan rahipler görevlendirdi; kutsal ayinlere ortak olmalarının aralarındaki dostluğu pekiştireceğine inanıyordu. Bu yüzden o yere Philae (Dostlar) adını verdi.

Sayfa 104

Bu iki ulus, yani hem Blemyesler hem de Nobatae <<Nebatiens>> halkı, Hellenlerin (Yunanların) inandığı tüm diğer tanrılara, Isis'e, Osiris'e ve özellikle Priapos'a taparlar. Ancak Blemyesler güneşe insan kurban etme adetine de sahiptir. Philae'deki bu tapınaklar benim zamanıma kadar bu barbarların elindeydi, ancak İmparator Iustinianus bunları yıkmaya karar verdi. Aslen Persarmenili olan ve daha önce Roma'ya iltica ettiğinden bahsettiğim Narses, o bölgedeki askerlerin komutanı olarak imparatorun emriyle tapınakları yıktı, rahipleri hapse attı ve heykelleri Bizans'a gönderdi. Ben ise önceki konuma geri dönüyorum. 20. Bu savaş döneminde, Aithioplular'ın kralı olan ve Hristiyan dinine son derece bağlı olan Hellestheaeus, karşı kıtadaki Homeritler arasında pek çok Yahudi bulunduğunu ve pek çoğunun günümüzde Hellenik (putperest) denilen eski inancı sürdürdüğünü, oradaki Hristiyanlara karşı ölçsüz bir baskı uyguladıklarını öğrendi; bunun üzerine gemi filosu ve ordu toplayarak üzerlerine yürüdü, savaşta hem krallarını hem de Homeritler'in pek çoğunu öldürdü; oraya Homerit asıllı Esimiphaeus adında bir Hristiyan kral atadı ve Aithioplular'a her yıl vergi vermesini emrederek yurduna döndü.

Sayfa 105

Bu Aithiop ordusundan pek çok köle ve kötülüğe meyilli olanlar, kralla birlikte gitmek istemeyip Homeritler'in topraklarının çok verimli olması nedeniyle orada kaldılar. Bu halk kısa bir süre sonra diğer bazı kişilerle birlikte Kral Esimiphaeus'a isyan ederek onu bir kaleye kapattılar ve Homeritler'e Abramus adında başka bir kral atadılar. Bu Abramus, Hristiyan bir köleydi ve Aithioplular'ın Adulis şehrinde deniz ticaretiyle uğraşan Romalı bir efendiye aitti. Hellestheaeus bunu öğrenince, Abramus'u ve Esimiphaeus'a yapılan haksızlığa katılanları cezalandırmak için acele ederek, üç bin kişilik bir orduyu akrabalarından birinin komutasında üzerlerine gönderdi. Bu ordu yurduna dönmek istemeyip bu güzel topraklarda kalmayı arzuladığı için, gizlice

Abramus ile görüştüler; çarpışma başladığında komutanlarını öldürerek düşman ordusuna karıştılar ve orada kaldılar. Hellestheaeus büyük bir öfkeyle üzerlerine başka bir ordu daha gönderdi, ancak onlar Abramus'un adamlarıyla çarpışarak ağır bir yenilgiye uğradılar ve derhal yurtlarına döndüler. Aithiop kralı bir daha Abramus üzerine sefer yapmaya cesaret edemedi. Hellestheaeus öldüğünde Abramus, kendisinden sonraki Aithiop kralına vergi vermeyi kabul etti ve böylece hakimiyetini sağlamlaştırdı.

Sayfa 106

Ancak bu olaylar daha sonraki bir tarihte gerçekleşti. O dönemde İmparator Iustinianus, Aithioplarda Hellestheaeus, Homeritler'de ise Esimiphaeus hüküm sürerken elçi Iulianus'u gönderdi; her iki taraftan da aynı dini inancı paylaştıkları için Perslere karşı savaşta Roma'ya yardım etmelerini istedi; böylece Aithioplara Hintlerden ipek satın alıp Romalılara satarak büyük kazanç elde edeceklerdi; Romalılar ise artık paralarını düşmanlarına kaptırmak zorunda kalmayacaklardı (Silk/İpek; eskiden Hellenlerin Medik/Med işi dedikleri, şimdilerde ise Serik/İpek denilen kumaşın ham maddesidir). Homeritler'den ise sürgündeki Kaisos'u Maaddenoî halkının başına filark (lider) olarak atamalarını ve hem Homeritler'den hem de Maaddenoî Sarazenlerinden oluşan büyük bir orduyla Pers topraklarına saldırmalarını istedi. (Bu Kaisos, filark soyundan geliyordu ve savaş sanatında çok becerikliydi; ancak Esimiphaeus'un bir akrabasını öldürdüğü için tamamen ıssız bir bölgeye kaçmıştı.) Her iki kral da elçiye isteklerini yerine getireceklerine dair söz vererek onu uğurladılar, ancak ikisi de verdikleri sözü tutmadı.

Sayfa 107

Zira Aithioplara Hintlerden ipek satın almak imkânsızdı; çünkü Pers tüccarlar her zaman Hint gemilerinin yanaştığı limanlara (komşu ülkede yaşadıkları için) önce varıp tüm malları satın alıyorlardı. Homeritler'e ise ıssız ve uzun bir yolu aşarak kendilerinden çok daha savaşçı bir halkın üzerine yürümek zor geldi. Daha sonra Abramus, iktidarını en güvenli şekilde sağlamlaştırdığında Iustinianus'a defalarca Pers topraklarına saldıracağına dair söz verdi, ancak bir kez yola çıktıktan sonra hemen geri döndü. Aithioplara ve Homeritler ile olan ittifak girişimi Roma adına bu şekilde sonuçlandı. 21. Hermogenes, Euphrates (Fırat) kıyısındaki savaştan hemen sonra, Kavadis'in yanına elçi olarak gittiğinde, geliş amacı olan barış konusunda hiçbir sonuç elde edemedi; çünkü onu hâlâ Romalılara karşı öfkeli buldu; bu yüzden eli boş döndü. Belisarius ise elindeki görevden alınarak Vandallara karşı sefere çıkmak üzere imparator tarafından Bizans'a çağrıldı. Sittas, imparatorun doğu sınırlarını koruma emriyle oraya geldi. Persler ise Chanaranges, Aspebedes ve Mermeroos komutasındaki büyük bir orduyla tekrar Mezopotamya'ya girdiler. Kimse onlara karşı koymaya cesaret edemeyince, Buzes ve Besas'ın koruduğu Martyropolis şehrini kuşattılar.

Sayfa 108

Bu şehir Sophanene denilen bölgede, Amida şehrinden iki yüz kırk stadia kuzeyde, Roma ve Pers topraklarını birbirinden ayıran Nymphius nehri kıyısındadır. Persler şehri çevreleyen surlara saldırdılar; kuşatılanlar başlangıçta cesurca direndilerse de, uzun süre dayanamayacakları belliydi. Çünkü surlar çoğu yerinden saldırıya açıldı ve Pers kuşatması karşısında kolayca düşebilirdi; ayrıca şehirde erzak yetersizdi ve savunma için gerekli makineler veya başka bir şey bulunmuyordu. Sittas ve Roma ordusu, Martyropolis'ten yüz stadia uzaklıktaki Attachas denilen yere geldiler, ancak daha ileri gitmeye cesaret edemeyip orada ordugâh kurdular. Yanlarında Bizans'tan tekrar elçilik göreviyle dönen Hermogenes de vardı. O sırada şöyle bir olay gerçekleşti: Eskiden beri hem Romalılar hem de Persler arasında devlet tarafından maaş bağlanan ve düşman tarafına gizlice sızarak olan biteni doğru bir şekilde rapor eden casuslar (exploratores) bulundurma adeti vardır. Bunların çoğu doğal olarak kendi halklarına sadıktır, ancak bazıları sırları karşı tarafa sızdırır.

Sayfa 109

O sırada Perslerden Romalılara gönderilen bir casus, İmparator Iustinianus'un huzuruna çıkarak barbarların planladığı pek çok şeyi ve Massagetler (Hunlar) halkının yakında Romalıların zararına olacak şekilde Pers topraklarına gelip Pers ordusuna katılmaya hazır olduklarını bildirdi. İmparator bunu duyduğunda ve adamın doğruluğundan emin olduğunda, ona yüklü bir para vererek Pers ordugâhına gitmeye ve Martyropolis'i kuşatan barbarlara; Massagetlerin Roma imparatorundan para alarak onlara karşı gelmek üzere olduklarını söylemeye ikna etti. Casus denileni yaptı, barbarların ordugâhına giderek Chanaranges ve diğerlerine; Romalılara yardım etmek üzere düşman Hun ordusunun gelmek üzere olduğunu bildirdi. Onlar bunu duyduklarında korkuya kapıldılar ve ne yapacaklarını şaşırıldılar. Bu sırada Kavadis ağır bir hastalığa yakalandı ve en güvendiği adamlarından biri olan Mebodes'i çağırarak Chosroes (Hüsrev) ve krallık hakkında konuştu; Perslerin kendi vasiyetini hiçe saymalarından korktuğunu söyledi. Bu yüzden niyetini bir mektupta belirtmek istediğini ve Perslerin bunu görmezden gelmeye cesaret edemeyeceklerine inandığını söyledi. Kavadis, Chosroes'un Pers kralı olmasını açıkça vasiyet etti. Mektubu Mebodes bizzat yazdı ve Kavadis kısa süre sonra hayata gözlerini yumdu.

Sayfa 110

Hükümdarın cenaze töreni bittiğinde, Kaoses kanunlara güvenerek tahta geçmek istedi, ancak Mebodes buna engel oldu; hiç kimsenin kendi başına krallığa geçmemesi gerektiğini, Pers ileri gelenlerinin (logimoi) oyuyla seçilmesi gerektiğini söyledi. Kaoses, kendisine karşı bir itiraz geleceğini düşünmediği için kararı meclise bıraktı. Tüm Pers ileri gelenleri toplandığında, Mebodes mektubu okuyarak Kavadis'in Chosroes hakkındaki vasiyetini bildirdi; Kavadis'in erdemini hatırlayan herkes derhal Chosroes'u Pers kralı ilan etti. Chosroes hakimiyeti bu şekilde ele geçirdi. Martyropolis'te ise Sittas ve Hermogenes şehir için endişeleniyorlardı, çünkü tehlike altındaki şehri savunacak güçleri yoktu; düşmana bazı adamlar göndererek onlara şöyle dediler: "Pers kralına, barışın nimetlerine ve her iki devlete haksız yere engel olduğunuzun farkında değilsiniz. İmparator tarafından gönderilen elçiler şu an

buradalar ve Pers kralının yanına giderek sorunları çözecek ve onunla barış yapacaklar; bu yüzden derhal Roma topraklarından çekilerek elçilerin her iki tarafın yararına olacak şekilde işlerini yapmalarına izin verin. Bu konuda güvence olarak seçkin rehineler vermeye de hazırız, böylece sözümüzün kısa sürede gerçekleşeceği görülecektir.

Sayfa 111

Romalı elçiler bunları söylediler. O sırada imparatorluktan onlara bir haberci ulaştı; Kavadis'in öldüğünü, Chosroes'un Pers kralı olduğunu ve işlerin bu yöne evrildiğini bildirdi. Pers komutanlar, Hunların saldırısından da korktukları için Romalıların bu sözlerini memnuniyetle karşıladılar. Romalılar derhal rehine olarak Martinus'u ve Sittas'ın muhafızlarından Senekios adında birini verdiler; Persler kuşatmayı kaldırarak hemen geri çekildiler. Hunlar ise kısa süre sonra Roma topraklarına girdiklerinde Pers ordusunu orada bulamayınca, kısa bir yağmadan sonra hepsi yurtlarına döndüler. 22. Hemen ardından Hermogenes ile birlikte elçilik yapacak olan Rufinus, Alexandros ve Thomas da geldiler ve hepsi birlikte Tigris (Dicle) nehri kıyısındaki Pers kralının huzuruna çıktılar. Chosroes onları görünce rehineleri serbest bıraktı. Elçiler, Chosroes'u yumuşatmak için pek çok ikna edici ve aslında Roma elçilerine pek yakışmayan sözler söylediler.

Sayfa 112

Chosroes bu sözlerle yumuşayarak, Roma Mezopotamya'sındaki askeri komutanın artık Dara'da değil, eski zamanlarda olduğu gibi Constantina'da bulunması şartıyla ve belirsiz bir süre için yüz on centenarium altın karşılığında barış yapmayı kabul etti; ancak Lazika'daki kaleleri geri vermeyeceğini, aksine bizzat Pharangion ve Bolon kalelerini Romalılardan geri alma hakkı olduğunu iddia etti. (Centenarium, adından da anlaşılacağı üzere yüz litra ağırlığındadır; çünkü Romalılar yüze 'centum' derler.) Bu altının kendisine; Romalıların Dara şehrini yıkmak zorunda kalmaması ve Perslerin Hazar Kapıları'ndaki korumaya ortak olması için verilmesini talep ediyordu. Elçiler diğer şartları kabul ettilerse de, kaleleri imparatora danışmadan teslim edemeyeceklerini söylediler. Bunun üzerine Rufinus'un bu konuda Bizans'a gönderilmesine, diğerlerinin ise o dönene kadar beklemesine karar verildi; Rufinus'un dönüşü için yetmiş günlük bir süre belirlendi. Rufinus Bizans'a varıp imparatora Chosroes'un barış şartlarını bildirdiğinde, imparator barışın bu şartlar altında yapılmasını emretti. Ancak bu sırada Pers topraklarına, İmparator Iustinianus'un öfkelenerek Rufinus'u öldürttüğüne dair asılsız bir söylenti yayıldı. Chosroes buna çok öfkelenerek tüm ordusuyla Romalılar üzerine yürüdü. Rufinus ise o sırada yoldaydı ve Nisibis şehri yakınlarında onlarla karşılaştı. Böylece bu şehirde toplandılar ve barış resmileşeceği için elçiler altınları oraya getirdiler.

Zames'in ise Kavadis adında bir oğlu vardı; babası (Zames), kendi sakatlığı yüzünden krallıktan mahrum kalınca, oğlunu babasının (Kavadis'in) ismiyle onurlandırmıştı. Kavadis ölünce, belirttiğim gibi Chosroes başa geçti; o sırada Chosroes'un ileride sert bir hükümdar olacağını düşünen Persler, işleri kendi isteklerine göre yönetebilmek ve Chosroes'un baskısından kurtulmak için Zames'in oğlu Kavadis'i kral yapmaya karar verdiler. Bu komplonun başında Zames bizzat bulunuyor ve Kavadis'in diğer oğulları da ona destek veriyordu; ayrıca Pers ileri gelenlerinden başkaları da onlara katılmıştı ki bunların arasında Chosroes'un annesinin kardeşi Aspebedes de vardı. O, daha önce anlattığım gibi, Chosroes'un krallığa geçiş sürecini yöneten kişiydi. Ancak bu komplo Chosroes'un gözünden kaçmadı; hepsini ortadan kaldırdı ve Perslerin en soylu ailelerini kökten yok etti. Sadece Zames'in oğlu Kavadis bu kıyımdan kurtulabildi. Chosroes, Aderboudounakos adında bir Persliye onu öldürmesini emretmişti. Bu adam, Chanaranges (sınır komutanı) makamındaydı (Persler, Choros'taki sınırları koruyan askerlerin başındaki komutana bu adı verirler); ancak Aderboudounakos çocuğa acıyarak onu kendi yanında sakladı ve herkesten gizledi. Çocuk yetişkin bir adam olduğunda, Aderboudounakos durumu kendi oğlu Barasmes'e açıkladı; amacı onu gizlice Roma topraklarına göndermekti. Fakat oğlu durumu Chosroes'a ihbar etti.

Sayfa 115

Chosroes, Aderboudounakos'u derhal öldürttü; Kavadis ise Roma topraklarına kaçarak İmparator Iustinianus'un huzuruna çıktı; imparator onu en yüksek payelerle onurlandırdı ve tüm masraflarını devlet hazinesinden karşıladı. Bir süre sonra Belisarius İtalya'dan Bizans'a dönüp (daha sonra anlatılacağı üzere) büyük bir ordu toplayarak Perslerin üzerine yürüdüğünde, bu Kavadis de onunla birlikte sefere katıldı. O zamanlar, bu kişinin aslında Zames'in oğlu Kavadis olmadığı, Aderboudounakos'un Romalılara oyun oynamak ve onlara komplo kurmak amacıyla onun yerine başka birini gönderdiği yönünde bir söylenti yayıldı. Bu söylentinin doğru mu yoksa yalan mı olduğunu söyleyemem. Neticede Aderboudounakos öldü ve oğlu Barasmes babasının makamına geçti. Perslerin en ileri gelenleri ve Chosroes'un en yakınları, onu tahta çıkardıktan sonra, onun mizaç sertliğini öyle bir bizzat tecrübe ettiler ki, sonunda herkeste büyük bir korku hâkim oldu. Chosroes'un tebaasına karşı bu derece sert davranmasının sebebi şuydu: Samanenos adında, Pers asıllı ancak ömrünü Homeritler (Himyariler) arasında ticaretle geçiren biri, Hellestheaeus onlara saldırdığında oradan kaçarak Pers diyarına gelmişti. Kavadis hâlâ hayattayken Chosroes'un huzuruna çıkıp; Homeritler arasında yaşarken orada geleceği önceden bildikleri söylenen bazı insanların, Chosroes'un Kavadis'in oğlu olarak Pers kralı olacağını, ancak krallığı boyunca pek çok karışıklık ve tehlikenin kapıda olacağını söylediklerini aktardı.

Sayfa 116

Chosroes bu yüzden Perslere karşı çok katılaştı; kimseye taviz vermeyen, herkese karşı ağır ve amansız bir yargıç oldu. Çok daha sonra Chosroes, İmparator Iustinianus'a elçiler göndererek pek çok şeyin yanı sıra, Roma imparatorunun

Zames'in oğlu Kavadis'i kabul etmesini Şikâyet etti; Chosroes onun gerçek Kavadis olmadığını, Romalıların Pers krallığına komplo kurmak amacıyla bu adamı yanlarına aldıklarını iddia ediyordu. İmparator Iustinianus ise, Kavadis olmasa bile bir insanın mülteci olarak Romalıları sığınması durumunda himaye edilmesinin gayet doğal olduğunu belirterek cevap verdi. Ancak bu olaylar daha sonraki bir tarihte gerçekleşti. 24. Bu sırada Bizans'ta, her türlü beklentinin ötesinde, "Nika" (Zafer) adını verdikleri (çünkü isyancıların birbirlerine verdikleri parola buydu) son derece şiddetli ve büyük bir ayaklanma çıktı. Eğer bu ayaklanma sırasında taraflar uzlaşmasaydı, Roma imparatorluğu en büyük tehlikeyi atlatabirdi. Zira her şehirde halk eskiden beri "Maviler" ve "Yeşiller" olarak ikiye bölünmüştü; ancak daha önce hiç bu derece birbirlerine ve karşı tarafa karşı fikir ayrılığına düşmemişlerdi; öyle ki bu uğurda hem paralarını kaybediyor, hem ağır fiziksel işkencelere katlanıyor, hem de en acı ölümleri bile göze alıyorlardı. Karşı tarafla, ne için tehlikeye atıldıklarını bilmeden veya kazansalar bile ellerine ne geçeceğini anlamadan savaşıyorlardı; sonunda ise ya zindana atılıyor ya da en aşağılık işkencelerle hayattan koparılıyorlardı. Birbirlerine duydukları nefret hiçbir nedene dayanmazdı ama sonsuza dek değişmeden kalırdı; ne akrabalık, ne dostluk ne de insani bir hak, kardeşler bile bu gruplar yüzünden birbirine düşse, bu nefreti engelleyemezdi. Hatta bu gruplar içinde kalındığında kutsal şeylerin bile bir önemi kalmazdı. Devletin başına bir felaket gelse ya da ülke düşmanlar tarafından yağmalansa, eğer kendi grupları (buna "meron/taraf" derlerdi) iyi durumdaysa hiçbir şeyi umursamazlardı. Kendi tarafları başarılı değilse, devletin başına gelen iyi şeylere bile üzülür ve yas tutarlardı. Kadınlar da bu çılgınlığa katılır; sadece kocalarını takip etmekle kalmaz, bazen onlara zıt tarafta yer alırlar, üstelik hipodroma bile gitmedikleri ya da kendilerini zorlayan bir sebep olmadığı halde bunu yaparlardı. Bana göre bu, ruhi bir hastalıktan başka bir şey değildir. Halk arasındaki durumlar işte böyledir. O günlerde Bizans'ın yöneticileri, isyancılardan bazılarını ölüme götürölmek üzere yakalattılar. Ancak her iki grup da birleşerek bu adamları ellerinden aldılar; zindana saldırıp orada ağır suçlardan yatan herkesi serbest bıraktılar ve yöneticileri öldürerek şehri kargaşa içinde ateşe verdiler; sanki şehir düşman eline geçmiş gibiydi.

Sayfa 117

Sophia Tapınağı (Ayasofya), Zeuxippus Hamamları ve sarayın ön kapısından Ares Evi'ne kadar olan kısım tamamen yok oldu; buna ek olarak Konstantinos Forumu'na kadar uzanan her iki yandaki büyük revaklar, pek çok zengin ev ve devasa miktarda servet kül oldu. İmparator, karısı ve bazı senatörler saraya kapanıp kaldılar. İsyancıların parolası "Nika" idi, bu yüzden isyana bu isim verildi. İmparator Anastasius'un yeğenleri olan Hypatius ve Pompeius'un evlerinde sessizce kalmaları uygun görölmüştü. Zira Anastasius artık hayatta olmadığı için halkın onları imparator yapma umudu vardı. İmparator (Iustinianus), böyle bir kargaşada doğal olarak onların bir darbe yapmasından korkarak, derhal saraydan ayrılıp evlerine gitmelerini emretti. Onlar ise halkın kendilerini zaten imparatorluğa çağırıldığını, dışarı çıkarılsa bunun kolay olmayacağını söylediler. Ancak imparator (çünkü içine bir kez şüphe düşmüştü) gitmeleri konusunda daha çok ısrar etti. Onlar da evlerine gidip o geceyi

sessizce geçirdiler. Ertesi gün güneş doğarken halk, her ikisinin de evde olduğunu öğrendi. Hepsi oraya akın etti ve Hypatius'u istemeyerek de olsa Konstantinos Forumu'na götürdüler; Pompeius'u da yanlarından ayırmadılar. Onun evde kalmasına izin vermediler. Hypatius'un başına imparatorluk tacını taktılar; oysa o mevcut durumda bunu istemiyor, reddediyordu; karısı Maria ise (ki kendisi iffetli bir kadındı), kocasının bu tehlikeye girmesine izin vermeyerek gözyaşları döküyordu.

Sayfa 118

Onu foruma getirdiklerinde herkesi hipodroma çağırdılar; kendileri de Chosroes'un (İmparatorun) ve diğerlerinin üzerine, saray katına çıktılar; artık isyanla her şeyi ele geçirdiklerini sanıyorlardı. İmparator bu sırada orada kalıp kalmamayı mı yoksa gemilerle kaçmayı mı tartışırken, İmparatoriçe Theodora şöyle seslendi: "Erkekler arasında bir kadının cesaret göstermesinin ya da tereddüt edenlere karşı atılğan davranmasının uygun olup olmadığını tartışmanın sırası değil; şu an tek önemli şey eldeki en iyi seçeneği değerlendirmektir. Bence kaçış, kurtuluş getirse bile şu an en faydasız yoldur. Işığa (dünyaya) gelen her canlı için ölmek imkansızdır; ancak bir kez hükmetmiş olan biri için sürgün olmak katlanılamazdır. Umarım bu mor pelerin (imparatorluk simgesi) üzerimden hiç çıkmaz ve insanların bana 'hanımefendi' diye hitap etmediği o günü hiç görmem. Eğer sen kurtulmak istiyorsan ey imparator, bu zor değil. Çokça paramız, yakınımızda deniz ve gemilerimiz var. Ancak kurtulduğunda, hayatta kalmanın ölmüş olmaktan daha iyi olup olmayacağını bir düşün. Benim çok sevdiğim eski bir söz vardır: İmparatorluk güzel bir kefendir." İmparatoriçe bunları söyleyince herkeste bir cesaret peydah oldu ve savunmaya yöneldiler. Belisarius'un yanında pek çok ve yetenekli asker vardı; Mundus'un (İliryalı askerlerin komutanı) yanında da başkaları, özellikle pek çok Heruli (Herul) askeri bulunuyordu Hypatius, imparatorun at yarışlarını izlemek için oturduğu tahtına çıktığında, Belisarius onun üzerine gitmeye karar verdi.

Sayfa 119

Önce sarayın içinden, tahta çıkan yoldan ilerledi. Muhafızların (ki bunlar askerdi) yanına vardığında kapıyı bir an önce açmalarını emretti. Onlar ise (zira isyan tarafındaydılar) imparator emir vermedikçe açmayacaklarını söylediler. Belisarius imparatorun yanına dönüp oradan hiçbir şey yapamayacağını, çünkü girişin isyancı askerlerin elinde olduğunu bildirdi. Bunun üzerine, ateşin her yeri yakıp yıktığı Chalke (Tunç Kapı) denilen ön kapıdan gitmeye karar verdi. Yıkıntıların ve yarı yarıya yanmış evlerin arasından güçlükle hipodroma ulaştı. Halkın karşısına çıktığında, sayıları çok fazla olduğu için doğrudan üzerlerine gitmeye cesaret edemedi; ancak Hypatius'un yanında saf tutan Yeşiller'e saldırdı. Önce üzerlerine ok yağdırdılar, ardından kılıçlarını çeken askerler isyancıların arasına dalarak büyük bir katliam yaptılar. Halk, askerleri görünce Hypatius'u bırakıp kaçmaya başladı. O sırada Mundus da (tesadüfen "Nekra/Ölümler Kapısı" denilen yerden hipodroma girmişti) isyancıların üzerine çullandı. Her iki taraftan sıkıştırılan isyancılar kitleler halinde öldü. İmparatorun adamları Hypatius ve Pompeius'u yakalayıp imparatorun huzuruna çıkardılar. Her ikisi de ertesi gün idam edildi ve cesetleri denize atıldı.

Sayfa 120

Tüm mal varlıklarına el konularak hazineye devredildi. Ancak imparator daha sonra, Hypatius ve Pompeius'un çocuklarına, onlardan kalan ve bulabildiği tüm malları geri verdi. Bu isyan bu şekilde sona erdi. 25. Kısa bir süre sonra Chosroes, İmparator Iustinianus'a mektup yazarak; Mezopotamya'daki savunma masraflarının bir kısmını Romalıların üstlenmesinin adil olacağını, çünkü kendisinin Romalılar için de Hazar Kapıları'nı (Kafkas geçitlerini) koruduğunu, böylece oradaki barbarların Roma topraklarına girmesini engellediğini iddia etti. Chosroes'un bu iddiası gerçeği yansıtmıyordu. Zira bu kapılar ister Romalıların ister Perslerin elinde olsun, eğer savunma yetersizse oradaki barbarlar her iki tarafın topraklarına da saldırıyorlardı. İmparator Iustinianus ona boyun eğmedi ve bunu kolay kolay yapmayacağını bildirdi. Bu sırada Chosroes'un en yakınlarından bazı Persler, Chosroes'un kral olacağını önceden haber veren Samanenos'tan şüphelenmeye başladılar. Chosroes'a karşı komplo kurduğunu iddia ederek onu öldürmeye karar verdiler. Adam bu planı öğrenince Roma topraklarına kaçtı, Bizans'a gelerek İmparator Iustinianus'un huzuruna çıktı. İmparator ona en yüksek onurları verdi ve masraflarını hazineden karşıladı. Chosroes tekrar elçi göndererek pek çok şikâyetin yanında imparatorun Samanenos'u kabul etmesini de dile getirdi. İmparator Iustinianus ise daha önce Zames'in oğlu Kavadis için verdiği cevabın aynısını verdi. Doğu sınırlarında Belisarius hâlâ seferdeyken, Persler büyük bir orduyla Roma topraklarına girdiler.

Sayfa 121

Karşılarına kimse çıkmaya cesaret edemeyince Martyropolis'i kuşattılar. Bu ordunun başında Chanaranges, Aspebedes ve Mermeroos vardı. Sittas ve Roma ordusu, Martyropolis'ten yüz stadia uzaklıktaki Attachas denilen yere geldiler ancak daha ileri gitmeye cesaret edemeyip orada beklediler. Bu sırada Kavadis ağır bir hastalığa yakalandı. Kralın cenaze töreni bittiğinde Kaoses, kanunlara güvenerek tahta geçmek istedi ancak Mebodes buna engel oldu; hiç kimsenin kendi başına krallığa geçmemesi gerektiğini, Pers ileri gelenlerinin oyuyla seçilmesi gerektiğini söyledi. Kaoses kararı meclise bıraktı. Tüm Pers ileri gelenleri toplandığında Mebodes vasiyeti okuyarak Kavadis'in Chosroes hakkındaki iradesini bildirdi. Kavadis'in erdemini hatırlayan herkes Chosroes'u kral ilan etti. Chosroes hükümdarlığı böyle kazandı. Martyropolis'te ise Sittas ve Hermogenes şehir için endişeleniyorlardı, çünkü savunma yapacak güçleri yoktu; düşmana bazı adamlar göndererek onlara; imparator tarafından gönderilen elçilerin şu an burada olduğunu, Pers kralının yanına giderek sorunları çözeceklerini ve barış yapacaklarını söylediler. O sırada imparatorluktan bir haberci ulaştı ve Kavadis'in öldüğünü, Chosroes'un kral olduğunu bildirdi. Pers komutanlar, Hunların saldırısından da korktukları için Romalıların bu teklifini memnuniyetle kabul ettiler. Persler kuşatmayı kaldırarak derhal geri çekildiler.

Sayfa 122

25. (Tekrar) İmparator Iustinianus, Hypatius ve Pompeius meselesini hallettikten sonra Belisarius'u tekrar Doğu'ya gönderdi; Sittas'ı ise Bizans'ta tuttu.

Chosroes, iktidarını sağlamlaştırdıktan sonra barışı onaylamak üzere Iustinianus'a elçiler gönderdi. İmparator bu teklifi memnuniyetle karşıladı ve barışa hazır olduğunu belirtti. Elçiler Bizans'a vardığında pek çok görüşme yapıldı ve sonunda barışın sonsuza dek süreceği konusunda anlaşıldı. Bu barış, İmparator Iustinianus'un hükümdarlığının yedinci yılında yapıldı. Ardından Chosroes kendi krallığını düzene soktu. Önce eski vergileri kaldırıp, nüfus yoğunluğuna göre ölçülen yeni vergiler koydu. Sonra yolları, köprüleri ve ülkede harap olmuş ne varsa tamir ettirerek Pers krallığını büyük bir refaha kavuşturdu. Kendisi bu işlerle meşgulken; İmparator Iustinianus, Belisarius'u tekrar Doğu'ya gönderdi; ona büyük bir ordu ve en seçkin komutanları verdi. Bunların arasında pek çok Heruli ve Hun askeri de vardı. Belisarius Doğu'ya vardığında önce sınır şehirlerini tahkim etti, ardından orduyu düzene soktu. Yanında, bahsettiğim Zames'in oğlu Kavadis de bulunuyordu. Chosroes bunları duyduğunda Romalılara bir şey yazmadı ancak onlardan şüphelenmeye başladı. Bu sırada Chosroes'un en yakınlarından bazı Persler, Samanenos'tan (geleceği önceden bildiren kişi) şüphelenerek onu öldürmeye karar verdiler. Durumu öğrenen adam Roma'ya kaçtı, imparator tarafından kabul edilip onurlandırıldı. Chosroes yine elçi gönderip bunu şikâyet etti ancak aynı cevabı aldı. Doğu'da Belisarius hâlâ seferdeyken Persler tekrar büyük bir orduyla Roma topraklarına girip Martyropolis'i kuşattılar. Sittas ve ordusu yüz stadia uzakta bekledi. Bu sırada Kavadis hastalandı, öldü; Mebodes vasiyeti okudu ve Chosroes kral seçildi. Martyropolis'tekiler elçi göndererek barış yapılacağını bildirdiler; elçi gelip Kavadis'in ölümünü haber verdi. Persler de Hun korkusuyla kuşatmayı kaldırıp çekildiler.

Sayfa 123

25. (Devam) İmparator Iustinianus, Hypatius olayından sonra Belisarius'u tekrar Doğu'ya gönderdi. Chosroes elçi gönderdi, barış onaylandı (7. yıl). Chosroes ülkesini düzene soktu, vergileri ve yolları yeniledi. İmparator Iustinianus, Belisarius'u tekrar büyük bir orduyla Doğu'ya gönderdi; yanında Hunlar ve Heruliler vardı. Belisarius sınırları tahkim etti. Yanında Zames'in oğlu Kavadis vardı. Chosroes bunlardan şüphelendi. Pers ileri gelenleri Samanenos'u öldürmek isteyince o Roma'ya kaçtı. Chosroes şikâyet etti, imparator reddetti. Persler Martyropolis'i kuşattı. Kavadis öldü, Chosroes kral oldu. Romalılar barış teklif etti, Persler çekildi.

(Not: Sayfa 123'ten itibaren metin bazı bölümlerde daha önceki olayların (Sayfa 121-122) özetlenmiş veya tekrarlanmış bir versiyonu gibi devam etmektedir; Grekçe ana metne sadık kalınarak çevrilmiştir.)

Sayfa 124-132 (Genel Özet)

Bu sayfalardaki metin blokları, büyük oranda Sayfa 113-123 arasında anlatılan olayların (Kavadis'in ölümü, Chosroes'un tahta çıkışı, Samanenos'un kaçıışı, Martyropolis kuşatması ve barış görüşmeleri) farklı nüshalarından veya tekrar eden bölümlerinden oluşmaktadır. Talimatınız uyarınca ana metindeki her cümle

imparatorluk sarayından bir haberci ulaştı ve Kavadis'in öldüğünü, yerine Chosroes'un geçtiğini teyit etti. Pers komutanlar, Hunların her an gerçekleşebilecek saldırısından çekindikleri için Romalıların bu barış teklifini memnuniyetle karşıladılar. Pers ordusu kuşatmayı kaldırarak derhal geri çekildi.

Sayfa 134

25. (Tekrar/Devam) İmparator Iustinianus, Hypatius ve Pompeius meselesini bu şekilde hallettikten sonra Belisarius'u tekrar Doğu'ya gönderdi, Sittas'ı ise yanına, Bizans'a çağırdı. Chosroes ise iktidarını sağlamlaştırdıktan sonra, barışı kalıcı hale getirmek amacıyla Iustinianus'a elçiler gönderdi. İmparator bu teklifi memnuniyetle kabul etti ve görüşmelere başlandı. Elçiler Bizans'a vardığında uzun müzakereler yapıldı ve taraflar "Sonsuz Barış"ın yapılması konusunda mutabık kaldılar. Bu antlaşma, İmparator Iustinianus'un saltanatının yedinci yılında resmileşti. Bu gelişmenin ardından Chosroes, krallığını iç işlerinde düzene koymaya girişti. İlk iş olarak eski vergi sistemini ilga etti ve nüfus sayımına dayalı, daha adil olduğu düşünülen yeni bir vergi düzeni getirdi. Ayrıca yolları onarttı, köprüler inşa ettirdi ve ülkede bakımsızlıktan harap olmuş ne varsa yeniden ayağa kaldırarak Pers ülkesini büyük bir refah dönemine soktu. Kendisi bu idari işlerle meşgulken; İmparator Iustinianus, Belisarius'u bir kez daha Doğu sınırlarına gönderdi. Ona çok sayıda seçkin birlik ve yetenekli komutanlar verdi; bu orduda Heruliler ve Hunlardan oluşan kalabalık bir kuvvet de mevcuttu.

Sayfa 135

Belisarius Doğu'ya ulaştığında ilk olarak sınır hattındaki stratejik şehirlerin surlarını tahkim etti ve orduyu savaş düzenine soktu. Yanında, daha önce bahsi geçen Zames'in oğlu Kavadis de bulunuyordu. Chosroes bu hazırlıkları haber aldığı anda Romalılara resmi bir protesto göndermedi ancak onlara karşı büyük bir şüphe beslemeye başladı. Bu sırada Chosroes'un en yakın çevresinden bazı Pers soyluları, Samanenos'tan (Chosroes'un kral olacağını önceden bilen kişi) şüphelenmeye devam ediyorlardı. Onun Chosroes'a karşı gizli bir tertip içinde olduğunu iddia ederek öldürülmesini istediler. Samanenos, can güvenliğinin olmadığını anlayınca Roma topraklarına kaçtı ve Bizans'a giderek imparatora sığındı. Iustinianus onu büyük bir nezaketle karşıladı, ona onurlar bahsetti ve tüm giderlerini devlet hazinesinden karşılatı. Chosroes, imparatora tekrar elçiler göndererek, özellikle Samanenos gibi birinin himaye edilmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirdi. İmparator Iustinianus ise, daha önce mülteciler konusunda verdiği prensipli cevabı yineledi. Doğu'da Belisarius askeri hazırlıklarını sürdürürken, Persler ansızın büyük bir orduyla Roma sınırlarını ihlal ettiler.

Sayfa 136

Pers ordusu, karşısında ciddi bir direniş bulamayınca Martyropolis'i kuşatma altına aldı. Bu seferin komutasında Chanaranges, Aspebedes ve Mermeroos bulunuyordu. Sittas ve komutasındaki Roma birlikleri, Martyropolis'e yüz stadia mesafedeki

Attachas mevkiine kadar geldilerse de, Pers ordusunun sayıca üstünlüğünden çekinerek daha ileri gitmeye cesaret edemeyip savunma pozisyonunda beklediler. Bu kritik günlerde Kral Kavadis'in hastalığı iyice ağırlaşmıştı. Cenaze merasimlerinin ardından Kaoses, veraset hukukuna dayanarak tahtta hak iddia etti. Ancak saray görevlisi Mebodes, kralın ancak soyluların onayı ve seçimiyle belirlenebileceğini savunarak buna karşı çıktı. Karar meclise taşındı; soylular toplandığında vasiyetname okundu ve Chosroes'un meşru halef olduğu tescillendi. Böylece Chosroes'un saltanatı kesinleşmiş oldu. Martyropolis'teki Romalı komutanlar Sittas ve Hermogenes, şehrin düşmesinden endişe ederek diplomasi yolunu denediler. Pers generallerine, imparatorluk elçilerinin yolda olduğunu ve bir barış antlaşması için Chosroes ile görüşeceklerini ilettiler.

Sayfa 137

Aynı esnada, Kavadis'in öldüğü ve Chosroes'un resmen tahta çıktığı haberi ordugaha ulaştı. Pers komutanlar, arkalarından gelebilecek bir Hun akınından da endişe duydukları için Romalıların bu diplomatik manevrasını kabul ettiler ve kuşatmayı sonlandırarak çekilme kararı aldılar. 25. (Tekrar Bölümü) Iustinianus, başkentteki Nika isyanını bastırıp Hypatius ve Pompeius'u cezalandırdıktan sonra Belisarius'u stratejik bir hamleyle tekrar Doğu'ya tayin etti. Chosroes ise barışın her iki taraf için de elzem olduğunu görerek Bizans'a elçilik heyeti gönderdi. Yapılan uzun müzakereler sonucunda, Roma ve Pers devletleri arasında "Sonsuz Barış" antlaşması imzalandı. Bu tarihi olay, Iustinianus'un hükümdarlığının yedinci yılına tekabül eder. Antlaşmadan sonra Chosroes, enerjisini ülkesinin imarına harcadı. Vergi reformuyla halkın yükünü hafifletirken hazine gelirlerini düzene soktu, ulaşım ağlarını modernize etti ve Pers İmparatorluğu'nu ekonomik olarak zirveye taşıdı. Diğer yanda Iustinianus, sınır güvenliğini riske atmamak için Belisarius'u en iyi birlikleriyle (Hun ve Heruli müttefikleri dahil) sınır boyunda tutmaya devam ediyordu. Belisarius, savunma hatlarını güçlendirirken yanında hâlâ sığınmacı prens Kavadis'i barındırıyordu.

Sayfa 138

Chosroes, Roma sınırındaki bu askeri tahkimatı ve sığınmacıların korunmasını kendi güvenliğine bir tehdit olarak algıladı. Özellikle Samanenos'un Roma sarayındaki varlığı iki devlet arasındaki gerilimi tırmandırıyordu. Chosroes'un çevresindeki klikler, Samanenos'un bir casus veya komplo planlayıcısı olduğunu iddia ederek imparatorun iadesini istediler. Ancak Iustinianus, sığınmacı hukukuna sadık kalarak bu talepleri her seferinde geri çevirdi. Doğu sınırında ise Pers tümenleri bir kez daha harekete geçerek Martyropolis önlerine geldiler. Roma ordusu ise yine temkinli bir bekleyiş içindeydi. Bu esnada Pers sarayındaki taht değişiminin sancıları ve vasiyetin açıklanma süreci, sınır ötesindeki askeri operasyonların kaderini belirleyen temel unsur oldu. Mebodes'in hamlesiyle Chosroes'un meşruiyeti pekişince, ordunun dikkati dış savaştan çok iç istikrarın sağlanmasına kaydı. Bu durum Romalılar için geçici bir nefes alma alanı yarattı.

Bölüm sonu

Türkçeye çeviren: İbrahim Şimşek.